

บันทึกของประธาน พ.ส.ถ.

หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ภิศกุล

089.95911

พ8512 เรื่องการประชุมใหญ่ครั้งที่ ๑ ขององค์การ
“พุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก”

๒๕ พฤศจิกายน - ๔ ธันวาคม ๒๕๐๗

๑๒/-

บันทึกของประธาน พ.ส.ถ.

หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล

เรื่องการประชุมใหญ่ครั้งที่ ๑ ขององค์การ
“พุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก”

๒๕ พฤศจิกายน — ๔ ธันวาคม ๒๕๐๗

089.95911

พ8512

สารนาถ
พาราณสี

อุดรประเทศ
อินเคีย

ทิวรามนคร, พาราณสี

พระเจ้าวชิรดิศนารายณสังข์ - มหาราชแห่ง นครพาราณสี
ทรงรับของถวายซึ่งจัดไปจากเมืองไทย..... ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๓

บันทึกของประธาน พ.ส.ล.

หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ทิศกุล

เรื่อง

ตามสำเนาขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก
ในการประชุมใหญ่ครั้งที่ ๗ ที่สาธารณรัฐ บัตรพาราณสี

พิมพ์ครั้งที่ ๑

๑๒ มิถุนายน ๒๕๐๘

สำนักงานเลขาธิการ

องค์การ พ.ส.ล. จัดพิมพ์

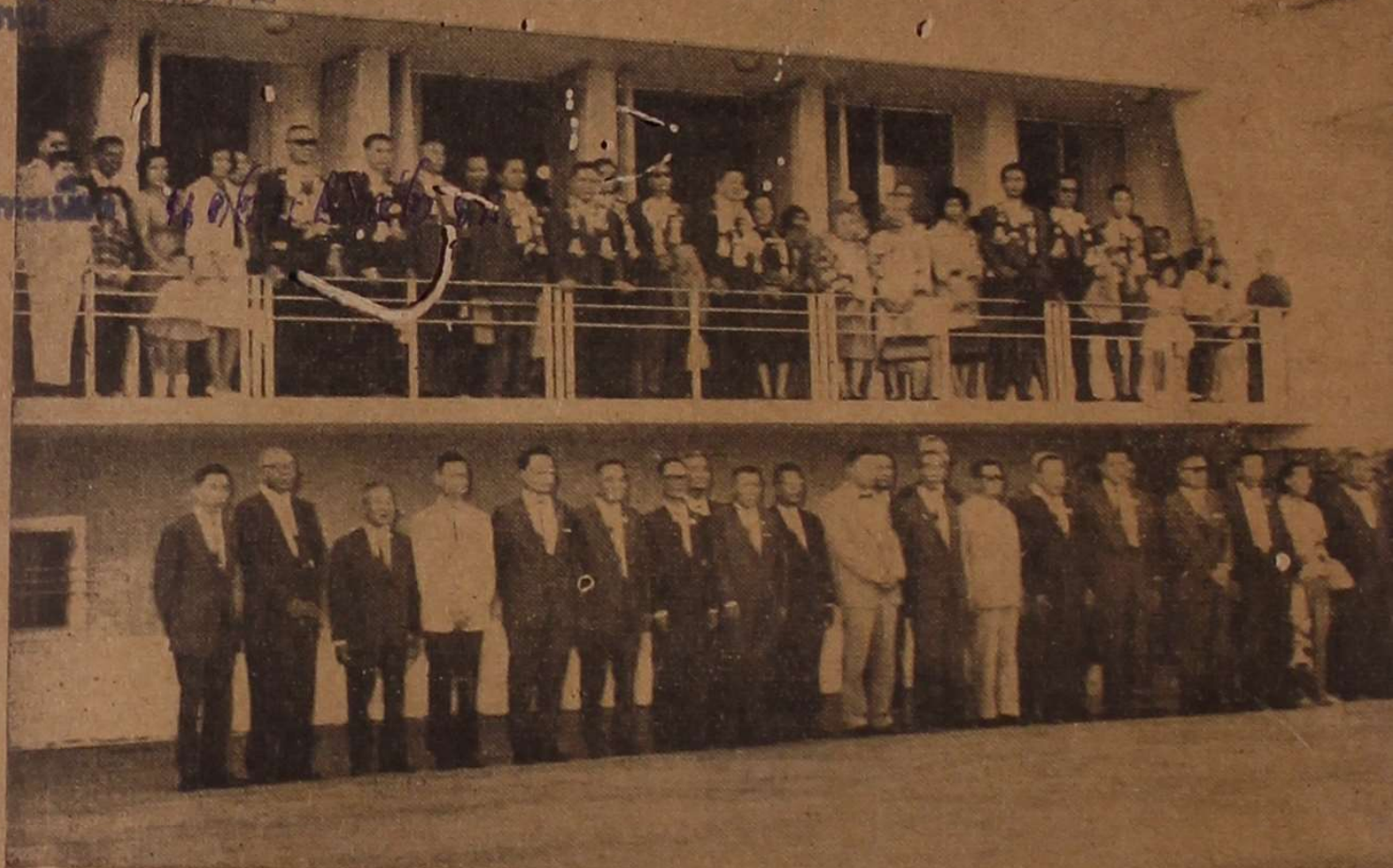
หน้าห้อง ๑๗

ทำท่าอากาศยานดอนเมือง,

๐๘๙-๙๕๙/๑

๑๗/๘/๕๑

๑๓.๐๐ น. ----- ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๑

และ

๑๕.๐๐ น. ๑๐ ธันวาคม ๒๕๐๓

----- ที่ดอนเมืองแห่งเดียวกัน

คำนำ

เมื่อ วันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ข้าพเจ้าได้พบ Dr. G.P. Malalasekera เป็น High Commissioner ของประเทศ ซีลอนอยู่ในลอนดอน และได้ถามข้าพเจ้าว่า "เรื่อง WFB นั้น เราจะทำอย่างไรกัน. จะปล่อยให้ล้มไปหรือ?" ข้าพเจ้าตอบว่า "ฉันคนเดียวตอบไม่ได้ เพราะไม่รู้ทางพุทธสมาคมที่กรุงเทพฯ เขาทำอย่างไรกันบ้าง ฉันจะต้องกลับไปฟังจากที่ประชุมกันก่อน"

ดอกเตอร์มาลาลาเซเกร้าหน้าเสร์ว่าพูดว่า "ถ้าล้มไปก็น่าเสียดายเป็น อย่างยิ่ง เราทำกันมาจนกำลังจะเป็นรูปเป็นร่างขึ้นแล้ว" ข้าพเจ้า ก็เห็นด้วยและรับมาว่าถ้ารู้เรื่องอย่างไรแล้วจะบอกไปให้ทราบ

พอกลับมาถึงกรุงเทพฯ พบคุณสัญญา ธรรมศักดิ์ ก่อนอื่น ท่านก็ชมมียืนคำขาดว่า "ฝ่ายบาทต้องรับเป็นนายก W.F.B. เพราะ เขาตกลงกันหมดแล้วทั้งจากพม่าและสิงคโปร์" ข้าพเจ้าตกใจเพราะ เคยพูดกันไว้ว่าถ้าถึงเวลาสำนักงานใหญ่ H.Q. จะมาอยู่ที่นั่น, เมื่อ ต้องรับต่อจากประเทศพม่าแล้ว คุณสัญญาว่าข้าพเจ้าเป็นรองนายก ของ W.F.B. อยู่จึงจำเป็นต้องรับตำแหน่งนี้ ข้าพเจ้าก็ตั้งคั่นอยู่ว่า ข้าพเจ้าไม่สมัครใจ ขอให้ผู้อื่นเป็นเถิดข้าพเจ้าจะรับเป็นผู้ช่วย อย่างเต็มที่ ที่ข้าพเจ้าตอบไปเช่นนั้นไม่ได้เป็นการเล่นตัวเลย เป็น เพราะข้าพเจ้าได้รับการสั่งสอนมาอย่างหนึ่งเมื่อจะให้ทำอีกอย่าง หนึ่ง จึงอดอดใจรู้สึกที่ไม่ซื่อตรงต่อตัวเอง

ข้าพเจ้าได้รับการสั่งสอนมาแต่เล็ก ว่าการเกิดมาเป็นผู้หนึ่ง นั้น มีหน้าที่สำคัญที่สุดก็คือ การทำตนให้เป็นมนุษย์ ไม่ใช่จะ

ต้องกำก้นออกไปเป็นคู่แข่งชั้นกับผู้ชาย เพราะเรามีงานที่จะต้อง
รับผิดชอบกันคนละอย่าง ฉะนั้นเวลาไรที่ข้าพเจ้าต้องออกไปทำงาน
คล้าย ๆ ผู้ชายแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามีผิดที่ทุกที และนึกเสียใจด้วยว่า
นี่กรุงศรีอยุธยาจะสิ้นคนดีจริง ๆ หรือนี้? แล้วก็ถามต่อไปว่า เป็น
ความผิดของใครกันแน่? ไม่ใช่เพราะผู้หญิงไม่เลี้ยง, ไม่ทำหน้าที่
ของตัวให้ถูกต้องดอกหรือ? แต่ปัญหาคือดูเหมือนจะมีคนไม่เข้าใจ
อยู่เป็นอันมาก โดยมากเข้าใจว่าข้าพเจ้าแนะนำให้บูชาผู้ชายเป็น
เทวดา ทั้งนี้เพราะเขาเข้าใจคำว่า—ทำให้ดี—ไม่ได้ และถ้าจะพูด
กันให้เข้าใจได้ ก็คงจะต้องอธิบายกันยืดยาว ซึ่งจะต้องเป็นเรื่อง
นอกประเด็นไปในทันที

อย่างไรก็ตาม, คุณสัจญาใช้อำนาจเหตุผลเข้าบังคับข้าพเจ้า
ให้รับจนได้ โดยอธิบายว่าเป็นเกียรติของบ้านเมืองเพื่อส่วนรวม
ข้าพเจ้าจึงจำจะต้องรับ จะบิดเบี้ยวไม่ได้ คุณสัจญารู้จุดอ่อน
ของข้าพเจ้าว่า ถ้าใช้คำว่า เพื่อส่วนรวม หรือ เพื่อไทย แล้ว
ข้าพเจ้าจะไม่ต้านทานเลย ฉะนั้นคุณสัจญาจึงเป็นฝ่ายชนะไป แล้ว
ก็ช่วยเหลือข้าพเจ้าอย่างเต็มที่จนบัดนี้

เรื่องราวของพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกมีมาอย่างไร
ขอท่านจงได้อ่านในคำอธิบายต่อไปนี้เถิด.

สมพงษ์ วัฒนกุล

คำอธิบาย

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ดอกเตอร์ จี.พี. มาลาลาเซเกร่า ผู้เป็น
ผู้เชี่ยวชาญในภาษาบาลี และเป็นอาจารย์อยู่ในมหาวิทยาลัยกรุง
โคลัมโบ ประเทศซีลอน ได้มีความคิดเห็นว่า ชาวพุทธมีอยู่ในโลก
ไม่น้อยกว่า ๕๐๐ ล้านคนถ้านับชาวจีนด้วย แต่ต่างคนต่างอยู่ไม่เคย
พบปะแลกเปลี่ยนความรู้จากกันและกัน จึงเสนอความคิดนี้แก่ชาวพุทธ
ในซีลอนว่า จะเชิญชาวพุทธต่างเมืองมาประชุมกันตั้งขึ้นเป็นองค์การ
โลก แล้วส่งคำเชิญไปยังประเทศต่าง ๆ ที่มีพุทธศมาคมอยู่ ประเทศ
ไทยก็ได้รับเชิญด้วย และรัฐบาลไทยก็ได้มอบหมายให้คุณสุกิจ นิม-
มานเหมินทร์ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีกระทรวงเศรษฐกิจการอยู่ในเวลานั้น
ให้เป็นหัวหน้าคณะไปประชุม ข้าพเจ้าได้ไปในนามผู้แทนพุทธศมาคม
ไทย พร้อมกับคุณเอี่ยม สังขวาลี ในครั้งนั้นด้วย มีผู้แทนประเทศ
ต่าง ๆ ไปประชุมครั้งแรกนั้น ๒๘ เมือง ทั้งชาวตะวันออกและตะวันตก
ที่ประชุมได้ตกลงกันว่าให้จัดตั้งองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก
ขึ้น เรียกในภาษาอังกฤษว่า World Fellowship of Buddhists คำ
ย่อว่า W.F.B. วัตถุประสงค์ คือ:—

๑. ส่งเสริมให้ประเพณีธรรมตามทางพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อความสามัคคีและช่วยเหลือกันในระหว่างชาวพุทธ
๓. เพื่อเผยแผ่พระพุทธธรรม

๔. เพื่อกิจการช่วยเหลือสังคมในทางการศึกษา,
วัฒนธรรมและมนุษยธรรมต่างๆ

๕. เพื่อกิจการในทางที่จะนำมาซึ่งสันติสุขแก่มวล
มนุษย์และพร้อมที่จะร่วมมือกับทุกองค์การที่มี
วัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน โดยปราศจากในเรื่อง
การเมืองทั้งสิ้น

ที่ประชุมได้ตกลงกันให้ดอกเตอร์มาลาลาเซเกร่าเป็นประธาน
องค์การเป็นคนแรก และค่าเข้าเป็นสมาชิกขององค์การนี้ กำหนด
ไว้ Rs. 100 ต่อหนึ่งปี และจะให้มีการประชุมใหญ่ทุก ๒ ปีต่อไป
เพื่อให้ทุกศูนย์ได้มีการพบปะปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกัน
และกัน ต่อมาได้มีการประชุมครั้งที่ ๒ ที่ประเทศญี่ปุ่นใน พ.ศ. ๒๔๙๕
ครั้งที่ ๓ ที่ประเทศพม่า ใน พ.ศ. ๒๔๙๗ ครั้งที่ ๔ ที่ประเทศเนปาลใน
พ.ศ. ๒๔๙๙ ครั้งที่ ๕ ที่กรุงเทพฯ เมืองไทยใน พ.ศ. ๒๕๐๑ ครั้งที่ ๖
ในพนมเปญ เมืองเขมร พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งเราไทยไม่ได้รับเชิญให้ไป
เพราะเขมรตัดไมตรีกับเรา ต่อมาถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ประธานองค์การ
พล. คนที่สองคือ อู จันตุน ประธานศาลฎีกาประเทศพม่าถูกจับใน
เรื่องการเมือง สำนักงานแห่งนี้ก็หยุดชงักไปเพราะทำงานไม่ได้
เนื่องเหตุการณ์เกิดขึ้นใกล้ ๆ เวลานั้นกับเรื่องชาวพุทธในเวียดนาม
ได้ขอร้องให้ช่วยเหลือ ทางศูนย์บางหน่วยจึงมีโทรเลขมาขอให้ศูนย์
ทางกรุงเทพฯ รับผิดชอบสำนักงานใหญ่มาดำเนินการในกรุงเทพฯ ตามที่
ได้ตกลงไว้แต่เมื่อมีการประชุมใหญ่ในกรุงเทพฯ นี้ ว่าต่อจากพม่า

แล้วให้ไทยรับต่อมา และข้อตกลงนี้ก็มิได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
ในการประชุมใหญ่ที่เมืองเขมร ทั้งๆที่ฝ่ายไทยก็ได้รับเชิญไปร่วม
ด้วย เพราะเหตุนี้ศูนย์กรุงเทพฯ จึงได้มีมติไปติดต่อกับทางเรวกุน
และตกลงกันให้หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ศึกษาดูงาน การแทนประธาน
ไปก่อน เพื่อจะไม่ให้องค์การ พ.ส.ล. ต้องเลิกล้มไป ไทยจึงยอมรับ
สำนักงานใหญ่มากรุงเทพฯ ก่อนกำหนดที่ได้ตกลงกันไว้แล้วเพียง
เวลา ๒ เดือน เมื่อได้เปิดสำนักงานแห่งใหญ่ขึ้นในพุทธศักราชที่
กรุงเทพฯ และจัดตั้งกรรมการดำเนินงาน อันมี ๑. นายเอี่ยม สังขวาดี
เป็นเลขาธิการ ๒. นายประภาศน์ อวยชัย และนายปรก อัมรนนท์
เป็นผู้ช่วยเลขาธิการ ๓. หลวงรัชฎการโกศล เป็นเหรัญญิก นางสาว
อำไพ แยมเกษร เป็นผู้ช่วยเหรัญญิกแล้ว สำนักงานใหญ่จึงทำ
จดหมายเวียนเพื่อขอสัตยาบันจากศูนย์ต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งบัดนี้มีอยู่
ถึง ๖๓ แห่งใน ๓๕ ประเทศ เราได้รับตอบเห็นชอบกลับมา ๕๐ ศูนย์
ซึ่งถูกต้องตามธรรมนูญขององค์การ พ.ส.ล. แล้ว

ส่วนกิจการที่สำนักงานแห่งใหญ่จะต้องทำในทันทีนั้น มีอยู่

๓ ข้อ คือ:-

๑. สำนักรวบรวมมติต่างๆ ที่แล้วๆ มาทุกการประชุม ว่าสิ่งไรทำได้
และทำไม่ได้ แล้วเตรียมเสนอให้ที่ประชุมใหญ่ต่อไปทราบ

๒. ออกวารสาร ๒ เดือนต่อ ๑ เล่ม เรียกชื่อว่า W.F.B.
News Bulletin เพื่อให้ชาวพุทธได้ติดต่อกันได้ทั่วโลก

๓. จัดหาที่ประชุมใหญ่ในคราวต่อไป

เราได้ตั้งต้นเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาเป็นผู้อุปถัมภ์ และเป็น
กรรมการต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ ๓ คณะ คือ:—

๑. กรรมการที่ปรึกษา มี—

๑. คุณดิเรก ชัยนาม	๒. คุณสุกิจ นิมมานเหมินทร์
๓. คุณ สุกิจ ธรรมศักดิ์	๔. คุณบุญ โรจนะบุรานนท์
๕. หลวงปริญญาโยควิบูลย์	๖. คุณสุชีพ ปุญญานุภาพ
๗. หลวงรัชฎการโกศล	๘. คุณชวาลา สุขุมานันท์
๙. น.ส. นิลวรรณ ปิ่นทอง	๑๐. นางสาวหยด บุญยรัตพันธุ์ ภาเกติ
๑๑. คุณถนิม เล่าหะวิไลย	๑๒. คุณคุณ ประภาวิวัฒน์

กองบรรณาธิการ

๑. นายศิริ พุศุกรณ์	บรรณาธิการ
๒. นายอุดม บัณฑิต	ผู้ช่วยบรรณาธิการ
๓. นายเสวีชัย พันธวังษ์	กรรมการ
๔. นายประกาศน์ อวยชัย	กรรมการ
๕. นายแสง จันทรงาม	กรรมการ

กรรมการผู้จัดพิมพ์

๑. นายเอี่ยม สังขวาล์
๒. นายประสิทธิ์ จิตรานุเคราะห์
๓. นายประเสริฐ เลิศพลากร
๔. นายสุทัศน์ พัฒนสิงห์

รัฐบาลไทยได้กรุณาให้ความช่วยเหลือ และรับจะอุดหนุน
จนตลอดเวลาของการนี้ในประเทศไทย เราได้เริ่มงานด้วยขอให้
ครูถนิม เลาหะวิไลย เป็นผู้ทำการสำรวจความคิดเห็นต่างๆ แล้วพิมพ์ขึ้นเป็นเล่ม
เพื่อให้ทันสมัยในที่ประชุมใหญ่

๒. จัดตั้งคณะกรรมการพิมพ์วารสารขึ้น และออกเล่ม ๓
ได้ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ยังเหลือข้อ ๓ ที่จะต้องจัดหาที่ประชุม
ใหญ่ เราจึงส่งจดหมายเวียนไปขอความเห็นจากศูนย์ต่างๆ ได้รับ
เสนอมาให้ไปประชุมที่สาธารณูปโภคอื่นใด เพราะต้งแต่ตั้ง
องค์การมาได้ ๑๕ ปีแล้ว ยังไม่เคยไปประชุมในที่ศักดิ์สิทธิ์ตามทาง
พระพุทธศาสนาเลย และตำบลสาธารณูปโภคนี้ เป็นที่สมเด็จพะธรรมมา
สัมพุทธเจ้า ได้ประทานปฐมเทศนาเป็นครั้งแรก และพระปัญจวัคคิ
โกณทัตตยะได้อุปสมบทเป็นสงฆ์องค์แรกในที่นี้ ศูนย์ส่วนมากจึง
ตกลงยินยอมด้วยความพอใจ เราก็ให้คุณเอี่ยม สังขวาลี เลขาธิการ
ออกไปเจรจาขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลอินเดีย ซึ่งได้ตอบมาว่า
ยินดีที่จะช่วยเหลือทุกอย่าง เว้นแต่เรื่องการใช้จ่าย ทั้งนี้เพราะมีอยู่
ในธรรมนูญของประเทศว่ารัฐจะไม่ช่วยเหลือศาสนาใดเป็นพิเศษ
เพราะถ้าช่วยศาสนาหนึ่ง ศาสนาอื่นที่มีอยู่มากในอินเดีย ก็จะต้อง
ขอสิทธิพิเศษบ้าง เราก็ไม่เห็นทางว่าจะประชุมได้อย่างไร ถ้าไม่มี
ผู้ช่วยในการเงิน กำลังคิดว่าจะบอกเลิกสำหรับปีนี้ไปยังศูนย์ต่างๆ
ก็เหมือนคุณประเสริฐ เลิศพลากร มาบอกว่า คุณไพรัช สุทธิภาศิริ
เจ้าของโรงงานทำยาอารยะโอสถธรรมมอ ยินดีจะออกเงินในการประชุม

ทั้งหมดเป็นจำนวน ๖ แล่นบาท ข้าพเจ้าพึ่งแลวยังนั่งอยู่เป็นนาน
ด้วยไม่ยากเชื่อว่าจะมีใครเห็นความสำคัญของ พ.ส.ด. และเต็มใจ
ศรัทธาช่วยเหลือถึงเพียงนี้ เราต่างรวมหัวกันประชุมว่าจะทำอย่างไร
บ้าง เริ่มแต่มีงานให้คนไพร่ สุนทรีภาศิลป์ มอบเช็คเงินจำนวนหก
แล่นแก่ พ.ส.ด. เมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ โดยได้กราบทูล
เชิญเสด็จสมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
พิทยลาภพฤฒิยากร และเชิญ ฯพณ ฯ นายกรัฐมนตรี เสด็จและมา
เป็นประธานในพิธีด้วย เมื่อเรานำเงินไปฝากแบงก์ไว้เรียบร้อยแล้ว
คุณเอี่ยม สังขวาลี เลขาธิการ ก็ออกเดินทางไปประเทศอินเดียอีก
ครั้ง ไปตกลงตามโปรแกรมที่ได้กำหนดไว้แก่กระทรวงวัฒนธรรม
อินเดีย และไปติดต่อกับมหาโพธิ์สมาคม ซึ่งเป็นสมาคมชาวพุทธที่มี
หลักฐานอยู่ในอินเดียช้านานแล้วนั้นด้วย เพื่อให้เขาจัดงานทางอินเดีย
แทนเรา ในเรื่องหาคนมาทำงานและติดต่อทางสถานที่ แม้เช่นนั้น
คุณเอี่ยมก็ต้องไปอินเดียอีก รวมถึง ๔ ครั้ง เราทุกคนทำงานหนักใน
ตอนนั้น เพราะต้องส่งจดหมายเชิญและโต้ตอบทั่วโลก เตรียมโปรแกรม
แบ่งงานกันทำเป็นส่วน ๆ พิมพ์หนังสือไปแจก เตรียมรายงานและ
หลักฐานต่าง ๆ ที่จะต้องแสดง เตรียมของขำขัน แลกเงินเอาไป
เป็นรูปอินเดีย เราประชุมกันเกือบไม่เว้นแต่ละวัน เมื่อกำหนดวัน
แน่นอนแล้วว่าจะมีประชุมกรรมการกลาง คือ General Council ตาม
ธรรมเนียมกล่าวไว้ ในวันที่ ๒๓, ๒๔, ๒๕ พฤศจิกายน ในกรุงเทพฯ นี้
ก่อน พอเสร็จก็ขึ้นเรือบินไปอินเดียด้วยกันในวันที่ ๒๖ รุ่งขึ้น ทาง

เพื่อจะได้ชี้ขาดในปัญหาใหญ่ๆ เสียก่อนที่จะไปโต้เถียงกันในที่ประชุมใหญ่ให้เปลืองเวลาโดยไม่จำเป็น

เมื่อเราเสร็จกิจกับต่างประเทศแล้ว ข้าพเจ้าก็ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส นำคณะผู้แทนประเทศไทย เข้าเฝ้ากราบบทวายบังคมลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นองค์อัครมุขมณฑลขององค์การ พ.ส.ล. มาแต่เริ่มตั้ง ในวันที่ ๓๘ พฤศจิกายนนั้น ที่พระตำหนักจิตรลดารอบรั้ว และกราบทูลลาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร และฯพณฯ ท่านนายกรัฐมนตรี พอถึงวันพวกข้าประชุมมาถึงซึ่งมีผู้แทน ๒๗ คนและผู้ติดตาม ๕ คน เราจัดให้พักที่ไฮเตลเวียงใต้ และเริ่มประชุมที่กรมการศาสนา ดังจะได้เล่าต่อไปตามกำหนดงาน ดังนี้—

กำหนดการประชุมกรรมการกลางที่กรุงเทพ ฯ

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๗

เวลาเช้า ๙ น. เลขาธิการนำผู้แทนศูนย์ พ.ส.ล. ที่มาประชุม ไปลงนามทูลเกล้าฯ ถวายความเคารพในพระบรมมหาราชวัง

๙.๓๐ น. ไปสักการะพระแก้วมรกต

๑๑ น. มาทำพิธีเปิดประชุมที่กรมการศาสนา

- ๑๒ น. รับประทานกลางวันที่กรมการศาสนา
 ๑๔ น. ประชุมต่อ
 ๑๖—๑๗ น. ไปเยี่ยมมหาวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร
 ๑๙ น. พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยฯ เลี้ยงอาหารเย็น

วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๗

- ๙ น. ประชุมต่อ
 ๑๒ น. รับประทานกลางวันที่กรมการศาสนา
 ๑๔ น. ไปวัดโพธิ์
 ๑๕ น. ไปคูพิพิธภัณฑสถาน
 ๑๗ น. ไปเยี่ยมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ๑๙ น. สวมกิมจิในกรุงเทพฯ เลี้ยงอาหารเย็นที่พุทธสมาคม

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๗

- ๙ น. ไปเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ที่วัดสระเกศวรวิหาร
 ๑๐ น. ไปทำบุญสวนมนต์เลี้ยงพระที่วัดเบญจมบพิตร
 ๑๒ น. รับประทานกลางวันที่พระระเบียง
 ๑๔ น. กลับไปประชุม แล้วทำพิธีปิดประชุม
 ๑๙ น. คุณไพรัช สุทธิภาศิลป์ เชิญไปเลี้ยงอาหารเย็นที่บ้าน
 แต่ทางการเป็นการเลี้ยงส่งของประธาน พ.ส.ล.

วันแรกเปิดประชุม ข้าพเจ้าไปที่ห้องประชุมกรมการศาสนา
แต่เวลา ๙ น. เศษ เพื่อสถานที่ให้เรียบร้อย พอได้เวลาพร้อม
กันเข้าห้องประชุมแล้ว คุณถวิล จิตฺตเจริญ ผู้แทนกรมการศาสนา
กับมหาสมณผู้เป็นล่ามก็เข้ามากล่าวคำรับรองแทนท่านอธิบดีกรมการ
ศาสนา เพราะไปราชการที่เกาะซีลอน แล้วข้าพเจ้าก็ขอให้ที่ประชุม
ยืนขึ้นพร้อมกันเพื่อบูชาพระรัตนตรัย และจตุรปูเทียณที่ที่บูชาใหญ่
เสร็จพิธีไหว้พระแล้ว ข้าพเจ้าก็อ่านคำรับรองและเปิดประชุมดังนี้ :

สุนทรพจน์เปิดประชุมกรมการกลางที่กรุงเทพฯ

ท่านพี่น้องในธรรม

ข้าพเจ้าขอรับรองท่านด้วยความยินดี และขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่
ท่านทั้งหลายได้รับเชิญเรามาพบกันที่ก่อนการประชุมใหญ่ การประชุม
กรมการกลางตามที่ข้อบังคับ พ.ส.ล. บัญญัติไว้นั้น เราจะได้ประชุมกัน
ในครั้งนี้เป็นครั้งแรก ตั้งแต่ตั้งองค์การนี้มา ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้ตกลงกันใน
ปัญหาใหญ่ๆเสียก่อน เพื่อจะได้ทำให้ที่ประชุมใหญ่สะดวกและรวดเร็วขึ้น

อันที่จริงถ้ากรมการกลางนี้จะได้มีการประชุมกัน เพื่อแลกเปลี่ยน
ความเห็นกันได้ สักปีละ ๑ ครั้งได้ก็จะเป็นการดีนักหนา เพราะเป็นการ
ประชุมเล็กไม่เกิดความลำบากในเรื่องเงินมากนัก ทั้งนี้ขอมอบความเห็น
นี้ไว้แก่ท่านทั้งหลายต่อไป

บัดนี้ข้าพเจ้าขอเปิดประชุมตามรายการ ดังท่านเลขาธิการจะได้
ชี้แจงต่อไป.

เมื่อเลขาธิการอ่านรายงานที่เป็นมาและหัวข้อที่จะประชุมกัน
จบแล้ว ก่อนอื่นก็ถูกท่านผู้แทนปากีสถานหนุ่มลุกขึ้นทำนิติเตียน
เลขาธิการตรง ๆ ไปเลย โดยยกข้อขึ้นโจมตีว่า ทำไมไปประชุมที่
อินเดีย เพราะปากีสถานได้เชิญไว้แล้ว เราตอบว่าไม่รู้เลยว่า
เชิญไว้ ไม่เคยได้รับใบเชิญนั้น และถามเขาว่า ส่งมาที่ไหนและ
เมื่อไร เขาตอบว่าส่งไปที่เมืองเรกุนประเทศพม่า เราก็หัวเราะ
บอกว่าพม่าไม่ได้ส่งมาให้เรา เขาจะต้องไปโตกับทางพม่าจึงจะถูก
ก็เป็นอันยกเลิกไป เขายกข้อ ๒ ขึ้นเล่นงานใหม่ว่า ทำไมเรา
รับสำนักงานแห่งใหญ่ คือ H.Q. มาโดยมิได้มีการประชุมกรรมการกลาง
ตามธรรมนูญก่อน เราตอบว่า ในธรรมนูญกล่าวไว้ว่าให้ส่งจดหมาย
เวียนแทนการประชุมได้ เพราะกรรมการอยู่ต่าง ๆ เมืองกัน และ
เราได้ทำตามนั้นโดยจดหมายเวียน ซึ่งได้ตอบมาถึง ๕๐ ศูนย์ จึง
ถือว่าถูกต้องตามธรรมนูญแล้ว เขานิ่งไป และส่วนใหญ่ในที่ประชุม
ก็เข้าข้างฝ่ายเรามาก เราก็ดำเนินการประชุมซึ่งมีอยู่ถึง ๑๑ ข้อ
ต่อไปจนถึงเวลากินกลางวันพร้อมกันในห้อง อาหาร Canteen ของกรม
ครั้นถึงเวลากลับเข้าไปประชุมตอนบ่าย นายปากีสถานแกก็ตั้งข้อ
เล่นงานเรามากกว่า ในธรรมนูญว่าให้มีความสามัคคีกัน แต่ไม่มีจีน
แดง, เขมร และเวียดนามเหนือ จึงเป็นข้อควรทำให้อีกข้อหนึ่ง เรา
ตอบว่าเรามีหลักฐานว่าได้เชิญไปแล้วทุกประเทศ ไม่มีวันเลย
ส่วนการที่เขาจะมาหรือไม่ ไม่ใช่ธุระของเรา คิดว่าเป็นเรื่องของ
เขาเองมากกว่า ทุกคนก็เห็นชอบด้วย จึงเป็นอันตกไปทั้ง ๓ ข้อ

มีแต่ผู้สัสคนเดียวที่หนุ่นปากีสถานว่าควรจะให้เขามา เพราะ
สำคัญสำหรับไทย เราตอบว่า เขามีจดหมายมาบอกเราว่า เขายัง
ถือว่าสำนักงานแห่งใหญ่ยังอยู่ที่เรวกุน และไม่รับรู้กับเรา จะให้
เราทำอย่างไรต่อไป ก็เลยหนึ่ง เป็นอันจบเรื่องที่จะเล่นงานเรา
อย่างไรก็ตาม การประชุมได้สำเร็จเรียบร้อยไปได้ด้วยดีทั้ง ๑๑ ข้อ
ในวันเดียว ส่วนวันที่ ๒ ของการประชุมก็มีแต่ข้อเสนอต่างๆ วันที่
๓ มี^๕เลี้ยงพระสวคมนตรี ซึ่งผู้แทนพอใจกันเป็นอันมากที่ได้เห็นพิธี
ของเรา และได้เข้าใจว่าเหตุใดจึงทำอย่างนั้นๆ เราได้จัดทำรายงาน
การประชุม^๕โดยละเอียดไว้แล้วเล่มหนึ่งต่างหาก ซึ่งจะมากได้จาก
สำนักงาน พ.ส.ล. เมื่อเสร็จถวายพระแล้ว ท่านเจ้าอาวาสก็ประนั
พระพุทธรูปให้พรทั่วกัน ซึ่งทำให้เขาพอใจกันมาก เสร็จอาหาร
กลางวันแล้ว เราก็กลับมาทำพิธีปิดประชุม โดยให้พระ แจกพระ
กันแล้ว ข้าพเจ้าก็ขอให้ทุกคนพูดได้ตามต้องการ ที่ประชุมลงความ
เห็นให้ไปประชุมครั้งที่ ๘ ที่ประเทศญี่ปุ่น แต่ท่านวิริณมาายากะ
ขอว่าจะต้องไปปรึกษากันดูก่อน และตกลงจะส่งโทรเลขไปให้ทาง
สมาคมในกรุงโตเกียวรู้ก่อน แล้วข้าพเจ้าก็กล่าวปิดประชุม ดังนี้—

ปิดประชุมกรรมการกลาง ที่กรุงเทพฯ

ท่านผู้ร่วมงานทั้งหลาย

ด้วยพระพุทธรูปมี เราได้เดินทางมาถึงครึ่งทางด้วยความสำเร็จ
เรียบร้อยแล้วในวันนี้ ข้าพเจ้าจึงขอขอบพระคุณท่านอีกครั้งหนึ่ง ท่าน

ทั้งหลายคงจะเข้าใจได้ว่าข้าพเจ้ามีความหนักใจในเรื่องการประชุมนี้สัก
เพียงไร ทั้งนี้ใช้เพราะข้าพเจ้าเห็นว่าเราจะทำไม่ได้ หรือเห็นว่าเรามา
เพื่อพบปะกันเท่านั้น ข้าพเจ้ายังเห็นโลกอยู่ในความยุ่งยากเท่าใด ก็ยัง
เห็นว่าต้นเหตุอยู่ที่มนุษย์ล้มความเป็นมนุษย์ เพราะห่างเหินจากการศาสนา
นั่นเอง ทำไมคนทั้งโลกจึงยอมตัวอยู่ได้อ่านาจีเลส ประดุจคนโง่เขลา
เบาปัญญา ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า เป็นเพราะเราไม่ได้สั่งสอนกันให้เข้าใจ
โดยถูกต้อง ว่าการที่จะเป็นมนุษย์คือสูงกว่าสัตว์ทั้งหลายนั้น เราจะต้องมี
หลักใจของมนุษย์ เราจึงจะอยู่ร่วมกันด้วยความสุขได้ และคำว่า หลักใจ
อันนี้เกิดมาจากศาสนานั่นเอง ความเชื่อในศาสนา มี ๒ อย่างๆหนึ่ง คือเชื่อ
อย่างมหาย อีกอย่างหนึ่งเชื่อด้วยปัญญา เพราะเวลาต่างกันตงพัน ๆ ปีนั้น
เราจะเข้าใจกันได้แต่ในทางเหตุผลและสัจธรรม การสอนเพียงให้รู้
เท่านั้น ไม่เพียงพอสำหรับในสมัยนี้ เราจะต้องให้ความเข้าใจด้วย มีแต่
ความเข้าใจชนิดเถียงไม่ได้เท่านั้น ที่จะทำให้นักสมัยนี้เกิดศรัทธาขึ้นได้

ปัญหาที่จะทำให้เกิดศรัทธาขึ้นได้นั้นแหละ ที่ข้าพเจ้าเห็นว่า เป็น
ปัญหาสำคัญยิ่ง ถ้าไม่มีศรัทธาแล้วทุกสิ่งก็จะเป็นเพียงธรรมเนียมหรือ
มหายไป เราจะทำอย่างไรจึงจะให้คนสมัยนี้เข้าใจจนเกิดศรัทธาได้? ยก
ตัวอย่างปัญหา ๒ ข้อที่ข้าพเจ้าถูกถามอยู่เสมอ ๆ คือ ๑. ชาติหน้ามีจริง
หรือ? ถ้าพิสูจน์ไม่ได้แล้วเราจะทำดีไปทำไม? ข้าพเจ้าได้ตอบว่า
กรรมนั้นมีจริงแต่จะต้องดูเป็น คือติดตามดูไปทุกระยะ เพราะคนเราทำ
บาปไว้บ้าง ทำบุญไว้บ้าง ผลของการกระทำนั้นจึงออกผลสลับกันไปตาม

กำลังของกรรมนั้น ๆ เราจึงบังคับกรรมให้ออกผลทันใจเราไม่ได้ ไม่ใช่
ว่าไม่มี

ข้อ ๒ คือชาติหน้ามีหรือไม่? นั้น ข้าพเจ้าตอบว่า • มีเพราะ
ตามกฎกรรมตาแล้ว ที่ใดมีปัจจุบัน ที่นั่นต้องมีอดีตและอนาคตอยู่ด้วย
เช่นวานนี้ วันนี้ และพรุ่งนี้ เราจะปฏิเสธได้หรือว่าเวลานี้ไม่ใช่ปัจจุบัน
ของเรา? ถ้าเราปฏิเสธไม่ได้ เราก็ต้องยอมรับว่า มีทั้งอดีตและอนาคต
คือ ชาติหน้าและโลกหน้าด้วย การที่เชื่อว่าตายแล้วก็สูญนั้น อะไรสูญ?
กายสูญเป็นแน่ เพราะต้องเบียดเน่าไปตามธรรมดาของสังขาร แต่วิญญาณ
สูญไปด้วยหรือเปล่า? เราเชื่อกันว่า กรรมนั้นแหละเป็นผู้พาเราไปสู่ที่ดี
หรือชั่วตามที่เราทำไว้ จนหมดกิเลสที่จะให้ทำกรรมแล้ว จึงจะไปยังพระ
นิพพานได้

สรุปรวมความว่า ความเชื่อนั้นใช้บังคับกันไม่ได้ เราจะทำให้
เกิดศรัทธาได้แต่ด้วยให้ ความเข้าใจอันไม่มีที่สงสัย แต่การที่จะให้
คนเชื่อนั้น ต้องการเวลาไม่ใช่น้อย ๆ เพราะมนุษย์เราย่อมมีทิฐิ ขอแต่
ให้เราทำจริงจนเขาเชื่อก็ก็นั่น ถ้าเราทำให้คนทั้งโลกเชื่อตามทางพระ
พุทธศาสนาได้จริงทั่วกันเมื่อไร เมื่อนั้นแหละพระศรีอารยทานจะมา โลก
จะเป็นสุข และเราก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้นำพระพุทธศาสนาให้โลกเป็นสุข
ได้ทั่วกัน

ขอให้ความมุ่งหมายอันนี้ของเราทุกคน จงเป็นผลสำเร็จด้วยดีเทอญ
เป็นอันจบการประชุมกรรมกลางในกรุงเทพ ฯ

แล้วต่างคนต่างไปสถานทูตจีน เพราะท่านราชทูตเชิญไป
เลี้ยงนำชาทั้งหมด มีน้ำโตะยาวและมีสุนทรพจน์ด้วย ข้าพเจ้าไม่ได้
เตรียมตัวไปเลยต้องลุกขึ้นเตุ่ไปตามเรื่อง แล้วรีบลาไปรับเลี้ยงส่ง
ที่บ้านท่านราชทูตอินเดียอีก แต่คราวนี้เป็นเลี้ยงชนิดคอกเทล เป็น
แต่เดิน ๆ คุยกัน และมีถ่ายรูปเท่านั้น เสร็จแล้วรีบลาไปบ้าน
คุณไพรัช สุทธภาศิลป์ ซึ่งอยู่ฝั่งธน เราคิดว่าไปทางสะพานกรุงเทพ
จะเร็ว แต่กลับไปติดรถจนทำให้เห็นว่าไกลเหลือเกิน เลยไปถึงช้า
กว่าคนอื่น ๆ มีเลี้ยงอาหารเจ และมียกพื้นขึ้นให้พวกลูกหลาน
แสดงการเล่นราว ๓ ชุด แล้วข้าพเจ้าก็ขึ้นไปกล่าวให้พรและอำลา
กัน งานเสร็จประมาณ ๒๒ น.

เราก็กลับมาบ้านและจัดการจัดของเก็บของให้เรียบร้อย ก่อน
ออกเดินทางพรุ่งนี้

ประเทศอินเดีย

วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๗

เรือแอร์อินเดียเปลี่ยนเวลาออกจากกรุงเทพฯ จากเวลา ๑๙ น.
เป็น ๑๗ น. แล้ว เราจึงต้องไปสถานีดอนเมืองแต่เวลา ๑๕ น.
มีคนไปส่งมากมาย เพราะคนที่ไปมีถึง ๑๙ คนวันนั้นและทุกคนก็มี
เพื่อนฝูงญาติพี่น้องกันมากทั้งนั้น ท่านราชทูตอินเดียได้กรุณาส่ง
และพาขบวนรถยนต์ของท่านเองไปยังเรือบิน มีผู้โดยสารเต็มลำ พวก

อินโคนที่เขี่ยกองใหญ่จะไปลงที่บอมเบย์ ไม่ทราบว่าเขาเป็นคณะ
อะไร เพราะมีแต่ผู้ชายทั้งนั้น ข้าพเจ้ายังรู้สึกคุ้นกับเรือแอร์อินเดีย
อยู่ จึงไม่รู้สึกแปลกอะไร แต่ผู้ที่ยังไม่เคยขึ้นเรือบินเลยไปกับเรา
๒-๓ คน พอนั่งที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว เขาก็ออกเดินเรือจะไปเข้าทาง
ชน เหลือวไปผู้ที่ยังไม่เคยขึ้นเห็นกำลังพนมมือสวคัมมนต์พิมพ์
อยากขึ้นก็หัวเราะไม่ออกเพราะเห็นใจและสงสารด้วย รับประทาน
อาหารเย็นกันแล้ว ยังไม่ทันจะรู้สึกง่วง ก็ได้ยินประกาศจากกัปตัน
ว่าจะถึงนิวเดลีแล้ว เราจัดแจงเก็บของเตรียมตัวลง ถึงสนามบิน
ปาลัม Palam กรุง New Delhi ๒๐ น. ที่นั่น แต้นาฬิกากรุงเทพฯ ของ
เราเกือบ ๒๒ น. แล้ว บุญแต่ในเรือบินเขามีเครื่องเย็นให้เรา รู้สึก
หนาวเย็นอยู่บ้างแล้ว ฉะนั้นพอลงไปถึงพื้นดินซึ่งหนาวเจิบทันที
เราจึงพอทนได้ ต่างคนต่างลงจากเรือบินในความมืดมัว ได้ยินแต่
เสียงถามกันว่า "คนไหนเจ้าหญิง?" ทำเอาข้าพเจ้ารำคาญและแปลก
ใจว่าถามทำไม แล้วได้ยินคุณเอี่ยมตอบว่าคนนั้น แล้วก็มีบุรุษหนุ่ม
เจ้าของบ้านเข้ามาจับมือข้าพเจ้า แล้วบอกว่าเชิญทางนี้ เราเอารถ
มารับท่านแล้ว ข้าพเจ้าก็หันไปเรียกพวกที่มาด้วยกันให้มาด้วย แต่
เขาก็รีบร้อนเร่งให้ไปเร็วๆ และบอกว่ามีที่นั่งในรถได้เพียง ๓ คน
เท่านั้น เราก็เลยมากันได้ ๓ คน คือ ข้าพเจ้า, เหลือ, และคุณ
เนื่อง อัมสมบัติ รถแล่นมาจอดหน้าห้องพักพิเศษแล้วเขาก็พาเรา
เข้าไปในนั้น มีเจ้าหน้าที่หนุ่มๆ อีก ๒-๓ คน ล้วนแต่คล่องแคล่ว
ปราดเปรียว

Mr. and Mrs. Soni ผู้เป็นเลขาฯ สถานที่อยู่ใน

กรุงเทพ ฯ นกออกสำหรัมารับตัว บอกว่าได้รับคำสั่งย้ายไปอยู่ Cuba ซึ่งคงจะไม่สู้สนุกสບขเท่ากรุงเทพ ฯ แน่ เราจึงวอนผู้ต้อนรับว่าขอให้เราไปเข้าพวกกับผู้ที่มาตัวด้วยกันเถิด ท่านพวกนั้นก็ไม่ยอมตั้งกันอยู่แต่ว่าท่านต้องไปกับฉัน ไม่ต้งหวังใคร เราจะพาท่านไปเองแล้วเขาก็พาเรา ๓ คนขึ้นรถวิ่งจ้อออกไปจากสนามบิน ถามว่าจะไปไหนกัน? เขาก็ตอบแต่ว่าไม่ต้องรู้ เดี๋ยวจะรู้เอง เราก็บอกว่าเรากตกลงกันไว้ว่าจะไปอยู่ที่ International Guest House ด้วยกันทั้งหมดฉันขอให้เขาพาไปที่นั่นเถิด เขาก็ยืนอยู่แต่ว่า “ไม่เป็นไรๆฉันรับผิดชอบเอง” เราก็เลยไม่รู้ว่าจะพาไปไหน ได้แต่นั่งมองดูหน้ากันมาในรถ ๓ คน ครูเดียวรถก็เล่นปรี๊ดเข้าไปที่ตึกสี่ชมพู มีคนแต่งฟอร์มเข้าแถว ๒ ข้างทางเดินขึ้นไปบนตึกนั้น ยิ่งเดินเข้าไปถึงยังเห็นความหรูหราหนักขึ้น จนเป็นพระราชวัง มีพรมทางใหญ่เดินไปได้ทั่ว ห้องแต่ละห้องใหญ่โต มีม่าน มีกระจกขอบทองติดฝาเก้าอี้นวมกำมะหยี่สีต่าง ๆ มีลายทองทั้งนั้น ห้องนอนห้องน้าล้วนสุขุโชมโหฬาร เปิดไฟร้อนไว้ให้ด้วย ได้ความว่าเป็นตึกรับแขกเมือง ข้าพเจ้านั่งคอยพวกพ้องอยู่ในห้องรับแขกจนเกือบ ๒๔ น. จึงบอกกับเจ้าหน้าที่ ๆ มาคอยรับอยู่หลายคนว่า เป็นความกรุณาของท่านเหลือเกินแล้วที่ได้ให้มาอยู่อย่างแสนสบาย แต่ฉันยังไม่สบายเต็มที่เพราะมาตัวด้วยกันหลายคนแล้วก็แยกกันไป ไม่รู้ว่าเขาจะไปอย่างไรกัน และเราจะต้องแยกกันในตอนเช้ามีดด้วย ฉันจึงอยากจะได้พบกันทั้งหมดก่อน มิฉะนั้นก็จะนอนไม่หลับแน่ เขาก็รับ

ไปโทรศัพท์ตามมาให้ได้ทั้งกองของเราๆ จึงแบ่งกันเป็น ๒ คณะๆ
ที่จะไปเที่ยวดูทาสมาฮาลพรงันเข้า ๗ น. ไปอยู่รวมกันที่หอพักชาว
ต่างชาติ ส่วนพวกที่จะตรงไปยังสารนาถ เมืองพาราณสีที่เดียวกัน
ก็อยู่ด้วยกันที่ตกรับแขกเมืองนั้น. เรียบร้อยแล้วข้าพเจ้าก็เข้าห้อง
นอน สั่งบอยให้ปลุกเวลา ๔ น. เพราะเรือบินจะออกเวลา ๖.๓๐ น.
พอจะเข้าเตียงนอน บอยก็มาเคาะประตูเรียกบอกว่า “อาหารเย็น
พร้อมแล้ว” ข้าพเจ้าก็รีบตะโกนว่า “ไม่กินแล้ว จะนอน” รุ่งขึ้น
ซักเสียตายเพราะคุณเอี่ยมบอกว่า “เหมดินเนอร์ใหญ่ทีเดียว เกิด
มายังไม่เคยกินเบงเกอร์ในเวลา ๒ ยามเช่นนี้เลย”

ที่ ๒๗ พุศิจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๗

ที่ ๔ บอยมาเคาะประตูแล้วยกถาดกาแฟเข้ามาให้ เราเก็บของ
แต่งตัวออกไปพร้อมกัน แล้วขึ้นรถยนต์ไปสนามบินทาง ๑๕ นาที
เรือบินเล็กของเราก็ก็นำออกตรงเวลา และมีคนเต็มลำอีก พวก
นักท่องเที่ยวลงที่เมือง อัครา Agra เพื่อไปดู Taj Mahal ก็มี พวกเรา
ไม่ลง เพราะหยุดครุฑเดียว แล้วขึ้นตรงไปยังเมืองลัคเนา Lucknow
มีรถยนต์มารับไปกินข้าวที่หลังสถานีการบิน ซึ่งกำลังทำอยู่ อาหาร
การกินยังมีพอลลิทีกและหมูเบคอนทอด การดำเนินการก็ยังมีการกิน
เป็นอังกฤษอยู่ พอเสร็จแล้วก็กลับมาขึ้นเรือบิน ครุฑเดียวเสียง
ประกาศว่าถึงพาราณสีแล้ว แล้วได้ยินใครร้องขึ้นทางข้างหลังว่า
“อัยตาย คนแน่นเที่ยว พระสีเหลืองเต็มไปหมดเลย” ซึ่งเราไม่ได้
คิดไว้ เพราะคึกมาคึกงานเจียบๆก่อน ๒ วัน พอถึงประตูสถานีก็
รู้สึกแต่ว่ามาลัษมายู่ที่คอกโดยไม่รู้ตัวก็พวง เห็นแต่มีมียืนเข้ามาๆ

ที่เข้ามาไม่ถึงก็โยนมาให้ เพียงเดินเข้ามาจากประตูถึงในห้องพัก
เท่านั้นก็เห็นแต่หน้ากันเดียว เสียงแนะนำว่าคนนั้นคนนั้น แต่ก็ไม่ได้
ได้ยินเสียแล้ว เพราะทุกคนพูด ทุกคนเดินตามไปรอบ ๆ เลยไม่รู้
ว่าใครเป็นใคร จนถึงโฮเตลแล้วจึงได้รู้ว่ามีย่านพระผู้ใหญ่ที่พาราณสี
ท่านแมร์, และข้าราชการกรมประชาสัมพันธ์, และผู้หญิงมีชื่อหลาย
ท่าน มีภรรยาท่านข้าหลวงเป็นต้น เด็กหนุ่มสาวตื่นเต้นมากถือธง
พุทธร้องให้พรดังกล้าย ๆ ฮูเร ๆ Mr. Malayavia กับ Miss pushpa
(คือบุษบานั่นเอง) ผู้แทนกรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้นำมาขึ้นรถยนต์
ตามกันมา ๓-๔ คน ตามทางมีประตูซุ้มใบไม้เป็นระยะ ๆ มีนักเรียน
ราษฎรมาเข้าแถว ๒ ข้างถนนเป็นตอน ๆ ตลอดทาง ๑๖ ไมล์ มิสเตอร์
มาลาเวียให้หยุดรถลงเดินรับรองเขา และให้สปีชกับเขาด้วย ข้าพเจ้า
บอกว่า ชอบใจมากทุกคนที่มารับรอง เรามีความเป็นมนุษย์เท่า ๆ
กัน ผิดกันแต่คนดีคนชั่วเท่านั้น ฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายจงทำดี
เพื่อความดีนั้นจะได้คุ้มครองท่านให้เป็นสุขเสมอไป แล้วมิสเตอร์
มาลาเวียก็แปลเป็นภาษาฮินดูอีกที และบอกข้าพเจ้าว่าเราไม่ได้
บังคับหรือบอกให้เขามารับอย่างนี้ เขามากันเอง ทำให้ข้าพเจ้า
ปลาบใจเป็นอันมาก ยิ่งชอบใจให้พรแล้วยิ่งให้ร้องกันเกรียวกราว
คนแก่ ๆ ยกมือไหว้อย่างท่วมหัว บางคนหยุดรถเอามาล้อมมาคล้อง
คอ ยังไม่พอเอากลิบดอกไม้นิ่มมือเข้ามาโรยบนหัวซ้ำอีก ข้าพเจ้า
ยิ้มอย่างสุดซึ้งและยกมือรับมาตลอดทาง ทำให้สงสัยว่าคำว่า เจ้าหญิง
นั้นจะมีการแบ่งภาคได้ด้วยหรือเปล่า ?

ถึงโฮเทล Clarks ซึ่งชั้นชื่อลือนามว่าเป็นหนึ่งในพาราณสี
เขาพาเข้าไปนั่งพักในห้องรับแขก สนนพราศรียถ่ายรูปกันแล้วก็
ขึ้นไปพักห้องชั้นบน เลขที่ ๘๒ ซึ่งเขาบอกว่าเขาจัดห้องที่ Mrs. Kenedy
เคยอยู่ให้เรา มีทุกอย่างที่เราต้องการ คนรับใช้ก็ดี อาหารก็มีให้สอง
อย่างทั้งพื้นเมืองและอาหารฝรั่ง กิริยามารยาทก็เรียบร้อย เราต้อง
ยอมว่าโฮเทล Clarks นั้นน่าอยู่จริง มีอีกโฮเทลหนึ่ง คือ de Paris
ปารีส แต่ข้าพเจ้าไม่มีเวลาได้ไปดู เลยไม่ทราบว่าผิดกับ Clarks
อย่างไร แต่พวกที่ไปอยู่ที่นั่นบอกว่าสู้ Clarks ไม่ได้ ที่จริงเราจอง
โฮเทล ๒ แห่งนี้ให้แขกของเราทั้งหมด พวกเราเองจะไปอยู่เรือน
รับรอง (Hostel) ที่สารนาถกันเพื่อใกล้งานและประหยัดได้ ครั้นไป
ถึงพวกรับรองเขาบอกว่าขอเรือนพักที่สารนาถนั้น ถวายคาไลลามะ
เพราะข้าบริพารของท่านมากด้วยกัน เราก็ต้องมาอยู่โฮเทลกันทั้ง
หมด ถ้าไม่พุดถึงเงิน ก็เป็นบุญอย่างหนึ่ง เพราะการมีน้ำร้อนใช้
ในเวลาหนาวและได้อาหารดีกว่าทำกินเองนั้น ช่วยให้เรามีกำลัง
ไม่เจ็บไข้ได้ เข้าห้องจัดของแล้วก็ลงไปรับประทานอาหารกลางวันในห้อง
อาหาร พบผู้แทนต่าง ๆ กำลังมาถึงกันเรื่อย ๆ ต่างคนต่างสนุกสนาน
ที่ได้พบปะกันอีก แล้วขึ้นมาพักจนถึงเวลาน้ำชาจึงลงไปข้างล่าง
เพราะคิดว่าเมื่อรับประทานอาหารน้ำชาแล้วจะเลยไปดูสถานที่ประชุมที่
สารนาถด้วย แต่กำลังรับประทานอาหารน้ำชาอยู่ คนโฮเทลก็วิ่งเข้ามา
บอกอย่างตื่นเต้นว่า “ที่วังโทรศัพท์มาว่ามหาราชาจะเสด็จมาพบ
ท่านหญิงเดียน” เราก็เอะอะจัดที่ถวายในห้องรับแขก พอเสร็จ

ก็พออีกรถที่นั่งชักธงเข้ามาจอดหน้าโฮเทล ข้าพเจ้าก็ออกไปรับเสด็จ
และเชิญเสด็จเข้ามาในห้องรับแขก มหาราชวงศ์^๕ทรงพระนามว่า
“พระเจ้าวิภูตินารายณ์สิงห์” พระรูปโฉมใหญ่โตมีพระมัสสุ(หนวด)
ทรงพระมาลาและรองพระบาท^๕บนต้นสนับเพลาชาลิบและฉลอง
พระองค์ยาวแค่ว่า ลูกกระคุมเพชรพลอยดูเข้าที่ดี พระชันษาเห็น
จะราว ๔๐ เศษ ตรัสถามว่าทุกอย่างเรียบร้อยแล้วหรือ? ข้าพเจ้า
ทูลขอบพระคุณและทูลว่า ตั้งใจจะไปเฝ้าอยู่แล้ว เป็นพระกรุณาที่
เสด็จมาเยี่ยม ตรัสบอกว่าเดิมคิดจะเชิญให้เราไปอยู่ที่วังรับแขกของ
พระองค์ท่าน แต่จะต้องรับรองท่านประธานาธิบดีเสียแล้ว ก็เลย
ต้องเปลี่ยนไป ทำทางของท่านน่ารักมากกว่านากลับ ผู้คนยังนับถือ
มาก โดยเฉพาะเจ้าพวกบอยโฮเทล ทุกคนยกมือถวายบังคมอย่าง
งตงามไม่มีผู้ใดถวายคำนับอย่างฝรั่ง ประทับอยู่ด้วยราว ๑๐ นาทีก็
เสด็จกลับ ข้าพเจ้าก็ออกไปนั่งคอยพวกเราที่ต่างคนต่างไปทำธุระ
และคุณเอี่ยมต้องวิ่งไปรับคนโต ๆ ที่สนามบินในนามของเลขาธิการ
อีกด้วย พร้อมกันแล้วเราก็นั่งรถไปยังสนามรถ พบท่านลอร์ดแมร์
และเจ้าหน้าที่ต่างๆอีกหลายคน เราเข้าไปสักการบูชาในมุลคันธกุฎี
แล้วเดินดูสถานที่ นับว่าเรียบร้อยดี เติมไปด้วยธงทิวปลิวไสว
ส่วนเต็นท์ที่ประชุมซึ่งจุคนได้ถึง ๑,๐๐๐ คนนั้น ค่าเช่าถึง
๒๐,๐๐๐ รูปี สำหรับ ๖ วัน รู้สึกขอบคุณรัฐบาลอินเดียที่ได้รักษา
สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างงตงาม โดยเฉพาะสวน
ดอกไม้และสวนกวาง แล้วเราก็ก่อออกมาแวะเยี่ยมสำนักงานมหาโพธิ์

ซึ่งห้องทำงานของเราก็อยู่ที่นั่นห้องหนึ่ง พบท่านเลขาธิการของ
มหาโพธิ์ คือ มิสเตอร์วาล์ซิงเง์ และกรรมการจัดงานในการรับรอง
กำลังปลูกษาหาหรือกันถึงโปรแกรมนั้นเป็นงานทางกรรมการเขาจะ
ให้ท่านเปรซิเอนต์และข้าพเจ้าชักธงชาติอินเดียและธงฉัพพรรณรังสี
กันคนละเสา และเวลาเปรซิเอนต์ชักธงชาติ ให้คนยืนทั้งหมดรวม
ทั้งพระสงฆ์ด้วย เราอธิบายว่าพระสงฆ์ของเราไม่เกี่ยวแก่ทางโลก
และไม่เคยยืนแม้แต่ในหลวงของเราเสด็จมา ฉะนั้นเราจะให้พระของ
เรายืนไม่ได้ ปัญหาที่มีอยู่เพียงเท่านั้น แต่เราเถียงกันอยู่จนรู้สึกหัวไป
ตามกัน ซึ่งลงท้ายก็เป็นอันเลิกเรื่องชักธงทั้งหมด เป็นอันว่าพอ
เปรซิเอนต์มาถึง ข้าพเจ้าและนายวาล์ซิงเง์ก็ออกไปรับให้พวงมาลัย
แล้วก็นำท่านเข้าไปบูชาพระในมุขคันธกุฎี แล้วกลับมาเข้าห้อง
ประชุมเลย เสร็จแล้วเราก็ลากลับ ทางที่ไปสนามจากพาราณสีก็
เพียง ๖ กิโลเมตร เมื่อไปครึ่งก็รู้สึกว้าไกล แต่คราวนั้นถนน
ราดยางแล้ว สิ่งปลูกสร้างก็มีมากขึ้น จึงทำให้รู้สึกว้าไกล วิ่งกลับ
ไปกลับมาโดยรถยนต์ได้สบาย ตามทางเขาแต่งซุ้มต้นไม้ข้ามถนน
และมีคำรับรองบนผืนผ้าแขวนอยู่ตรงทางเข้า คูอะอะอีกทีก็เป็น
งานใหญ่ไม่ใช่เล่น เรากลับถึงโฮเตล ขึ้นไปอาบน้ำลงมากินเย็น
แล้วขึ้นไปห้องกำลังจะนอน โทรศัพทบนโต๊ะเขียนหนังสือก็ดังขึ้น
ได้ความว่า น.ส.พ. Times จะขอพบ ขึ้นตั้งแต่ ๔ น. แล้วยังไม่ได้พัก
เลย ข้าพเจ้าเกือบตะโกนตอบไปว่าไม่เอาแล้วจะนอน แต่เลยขออนต์
ว่าพรุ่งนี้เช้า ๘.๓๐ น. จึงให้มาพบได้ข้างล่างเป็นอันได้นอนกันที.

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๓

เช้า ๘ น. ลงไปรับประทานอาหารเช้าแล้วนั่งคอย น.ส.พ. ไทมส์ตามนัด พอถึงเวลาเขาก็มาแต่เป็นชาวพื้นเมืองแต่งฝรั่งอย่างโก้ ไต่ถามข่าวเจ้าถึงเรื่อง พ.ส.ล. แล้วก็ขอถ่ายรูปโดยวิธีใหม่ คือขอให้ไปเดินมาตามเฉลียงโฮเทล แล้วเขาก็ถอยหลังไปอยู่ข้างหน้าเรา ยืนบ้าง, นั่งบ้าง, ไกลบ้าง, ใกล้บ้าง ได้ยินแต่เสียงเปิดกล้องไม่มีเวลาหยุดจนหมดฟิล์มทั้งม้วนจึงได้หยุด ขำพเจ้าถามเขาว่ามันไม่มากไปหรือ? เขาตอบว่าเพื่อเลือก เสร็จธุระกับ น.ส.พ. แล้ว ก็มีโทรศัพท์มาถามว่านายอำเภอและผู้บังคับการตำรวจของพาราณสีมาขอเผ่าจะให้มาได้เวลาไร ได้ตอบไปว่าเดี๋ยวนี้ก็ได้อีกเดี๋ยวเขาก็มาแนะนำตัวเป็นทางการแล้ว เขาก็ให้รถยนต์ไว้ประจำตัว ขำพเจ้าคัน ๑ คนขับชื่ออาซาน แสนจะคล่องและเป็นพี่เลี้ยงด้วย มีมิสเตอร์ Misra และนางสาว Pushpa คือบุษบา ข้าราชการกรมประชาสัมพันธ์และกรรมการท่องเที่ยว เป็นผู้ประจำตัวขำพเจ้าตลอดเวลาจนมาถึงพุทธคยา ขำพเจ้าได้รับความสะดวกสบายจากท่านทั้ง ๒ นี้ รวมทั้งอาซานด้วยเป็นอันมาก ขำพเจ้าบอกนายมิชราว่าขอให้จัดการให้ได้ไปเผ่าตอมหาราชาในวันนี้ด้วย เพราะเป็นวันว่างอีกวันเดียวเท่านั้น เขาก็ไปโทรศัพท์ไปทูลถาม ท่านทรงตอบมาว่า ให้ไปเวลา ๑๐.๓๐ น. เพราะจะต้องทรงสวดมนต์ตามเวลา ก่อน ขำพเจ้าก็จัดดอกไม้ใส่ขันเงินที่เตรียมไปถวาย พอถึงเวลา ก็ไปกับหญิงเหลือและมิสเตอร์มิชรา ไปข้ามสะพานใหญ่แม่น้ำคงคา

ไปอีกนาน จึงถึงวังรามนคร ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำคงคา มีประตูวัง
ใหญ่โตทาสีชมพู, เลี้ยวเข้าไปแล้วจะเห็นมีกำแพงกันเป็นส่วน ๆ
คล้ายกับพระราชวังของเรา คือมีที่ทางสำหรับสนมกรมวัง และ
ทหารรักษาพระองค์อยู่ ทำให้นึกถึงบทกลอนในเรื่องไชยเชษฐาที่มี
ว่า “ครั้นถึงแถวทิมริมประตู.....” แล้วรถก็ไปหยุดตรงทางขึ้น
อัฒจรรย์ใหญ่ มีข้าราชการคอยรับอยู่ ๒-๓ คน พวกพลเรือนแต่ง
แบบฝรั่งปนแขก ทหารสมัยใหม่ที่นิยมแต่งเครื่องสนาม แต่พวก
รักษาราชการเก่าแก่ต่างท่งทงมาก เต็มไปด้วยสีแสดสีขาวและเครื่อง
ตกแต่ง มีคนหนึ่งติดตามเสด็จติดตามพระองค์อยู่เสมอ เห็นจะเป็น
องครักษ์ มหาราชาทรงยืนคอยรับอยู่ตรงสุดอัฒจรรย์ข้างบน ทรง
เครื่องอย่างเดิม แล้วทรงพาเข้าไปในพระราชฐาน ผ่านห้องรับแขก
ซึ่งมีหนังสือตัวโต ๆ นอนแผ่เป็นพรมอยู่ ๒ ข้างทางเป็นแถวตลอด
ห้อง ถัดไปเป็นห้องเล็กที่จะออกไปที่ระเบียงริมแม่น้ำ ทรงพา
ออกไปให้ดูทิวทัศน์แม่น้ำคงคาจากมุมนี้ ทุ่งทงามใหญ่โตจริง แล้ว
ผ่านศาลาฟ้าเข้าไปยังห้องรับแขกส่วนพระองค์ โปรดให้นั่งบนเก้าอี้
ยาวและประทับสนทนาคู่ด้วยถึงเรื่องศาสนา ข้าพเจ้าทูลว่า ข้าพเจ้า
รู้จักคำว่า—พาราณสี—มาแต่อ่านหนังสือออก เพราะหนังสือเก่า ๆ
โดยเฉพาะนิบาตชาดกต่าง ๆ มักจะกล่าวว่า “ในกาลครั้งหนึ่ง พระ
เจ้าพรหมทัตผู้ครองกรุงพาราณสี.....” เสมอแทบจะทุกเล่ม, จึงทำ
ให้รู้จักพระอมค์ในฐานะพระเจ้าพรหมทัต ท่านทรงพระสรวลแล้ว

ตรัสว่า “ถ้าพาราณสีไม่ใช่เมืองสำคัญแล้วพระพุทธเจ้าคงจะไม่ทรง
เลือกเป็นเมืองแรกที่เสด็จมา, ภายหลังเมื่อได้ทรงตรัสรู้แล้ว”
ข้าพเจ้าเผลอทูลแย้งว่า “สารนาถไม่ใช่หรือ?” ท่านกลับย้อนเอา
ว่า “ก็สารนาถไม่ใช่ในพาราณสีหรือเล่า?” ข้าพเจ้าเลยแพ้ท่าน
และทูลว่า “จริง ถูกแล้ว” แล้วท่านก็ตรัสต่อไปถึงเรื่องการศึกษา
ในปัจจุบันว่า ท่านเข้าพระทัยไม่ได้เลยว่าคนที่มีชีวิตอยู่อย่างไม่มี
พระเจ้านั้น จะอยู่เป็นสุขได้อย่างไร เข้าใจว่าทรงมุ่งหมายถึงผู้ที่ไม่มี
ที่พึ่งทางใจ เพราะใจก็ต้องการอาหารเช่นเดียวกับกายเหมือนกัน
แล้วตรัสเล่าว่าลูก ๆ ของพระองค์ท่าน ๆ ไม่ยอมให้ไปโรงเรียนอย่าง
สมัยใหม่ ทรงเลือกครูให้มาสอนในวังและทรงควบคุมเอง เพื่อจะ
ได้รักษาขนบธรรมเนียมไว้ได้ มิฉะนั้นจะสูญหมด แล้วประทาน
กาแฟและขนมแห้ง ๆ ทรงรินกาแฟประทานเอง ข้าพเจ้าก็ทูลว่า ไม่
เสวยถ้วยหรือ? ทรงตอบว่า “ตามประเพณี (ฮินดู) ฉันเสียใจที่
ฉันกินถ้วยไม่ได้ เพราะต้องกินคนเดียวในครัวและนั่งกับพื้นและ
ถอดเสื้อถ้วย” รู้สึกว่าท่านทรงเคร่งครัดในประเพณีเป็นอันมาก ใน
ระหว่างที่เรา กำลังรับประทานกาแฟอยู่นั้น ได้ยินเสียงผู้หญิงพูด
ซุบซิบ ๆ กันอยู่ข้างหลังม่านพระทวาร, ทำให้เรานึกเข้าใจได้ว่า
พวกฝ่ายในกำลังแอบดูแขกเมืองอย่างที่เราชาววังเคยทำมาแล้ว
เหมือนกัน สักครู่มหาราชาก็เสด็จเข้าไปข้างใน แล้วทรงนำเจ้าหญิง
ราชริตา ๓ องค์ และราชกุมารชันษา ๔ ปี ออกมาให้พบกับเรา

เจ้าหญิงนั้นพระชันษาราว ๆ ๑๖ - ๑๗ ปี มีพระนามต่าง ๆ กันเช่น
ศิวะปรียา, วิษณุปรียา, อีกองค์หนึ่งจำไม่ได้ ราชกุมารดูเหมือน
พระนามว่า อนันตสิงห์ ทุกองค์ก็รียางาม แม้ราชกุมารซึ่งชันษา
เพียง ๔ ปี ก็ยิ้มแย้มยื่นพระหัตถ์ให้จับเองได้โดยไม่ต้องสอน แต่ง
พระองค์ทรงงามเต็มไปทั่ววัยต่าง ๆ และเครื่องเพชรเหมือน ๆ กัน
องค์ใหญ่ตรัสภาษาอังกฤษได้ดี Maharaja โปรดให้ถ่ายรูปหมู่พร้อม
กับเรา ๒ คนทั้ง ๔ องค์ตรงหน้าห้องรับแขกนั้น แล้วเจ้าหญิงก็
ต้องลากับเราตรงนั้นเอง เพราะต่อมาก็คือเป็นทางฝ่ายหน้าแล้ว ทำให้
เราเข้าใจซึมซาบว่าต้องมีฝ่ายหน้าฝ่ายในเป็นธรรมดาของวัง ส่วน
Maharaja เสด็จลงมาส่งจนถึงรถ ได้ทูลท่านว่าจะต้องพระประสงค์
อะไรทางเมืองไทยเราก็เต็มใจจะจัดการถวาย ตรัสตอบว่าอยากได้
ชื่อตำราของพราหมณ์ในเมืองไทยที่มีอยู่ทุก ๆ เล่มเพราะอยากรู้ว่า
ได้อะไรไปบ้าง สมเด็จพระยาตำราฯ เคยได้ทรงสอบสวนไว้
ว่า พราหมณ์พระราชพิธีของเรานั้นมาจากรามนครคือที่นั้นเอง
แต่พราหมณ์พฤทธิบาสนั้นสืบไม่ได้เรื่องจนบัดนี้ ว่ามาจากแห่งใด
Maharaja ได้ตรัสเชิญให้มากินกลางวันพร้อมกับท่านประธานาธิบดี
ในวันพรุ่งนี้ด้วย ข้าพเจ้าทูลว่าจะต้องมีหน้าที่ไปรับประธานาธิบดีที่
งาน เกรงว่าจะไปไม่ทัน ท่านตรัสว่า “ไม่เป็นไร ฉันจะเก็บ
ประธานาธิบดีไว้จนกว่าท่านไปถึงแล้วจึงจะให้ไป” ก็เป็นอันตกลง
กัน พอรถออกมาแล้วข้าพเจ้าก็ถามมิสเตอร์มิชรา ว่า Maharaja ทรง
มีหน้าที่อะไรบ้าง ? เขาตอบว่า ทรงเป็นหัวหน้าของเราในทาง

สังคมและการกุศลต่าง ๆ ไม่ทรงเกี่ยวข้องกับการเมือง แต่ท่านก็
ทรงทำให้คนรักและนับถือได้เป็นอันมาก ท่านทำพระองค์ให้เข้า
กับสมัยใหม่ขึ้นได้ แต่ในเวลาเดียวกันท่านก็รักษาขนบธรรมเนียม
ประเพณีของท่านไว้ได้อย่างเคร่งครัด งาน พ.ส.ล. ครั้งนี้ท่านก็ทรง
รับเป็นหัวหน้ากรรมการต้อนรับ ซึ่งคนสำคัญในพาราณสีได้รับเป็น
กันทั้งนั้น ท่านตรัสว่าอยากเลี้ยงพวก พ.ส.ล. สักวันหนึ่งแต่เป็นเวลา
ปันส่วนอาหารในอินเดียอยู่ จึงเกรงจะถูกติเตียนว่าฟุ่มเฟือย เหลียว
หลังไปดูวังแล้วเศร้าถึงกฏอนิจจัง รูปร่างท่าทางของวังยังมีความ
สง่างามชนิดมหิพารอยู่ แต่ครั้นเข้าไปแล้วเครื่องตกแต่งทั้งหลาย
ทรุดโทรมเหี่ยวแห้ง เหมือนกับหญิงงามกลายเป็นชราภาพไป แต่
ดูท่านก็ทรงพระสำราญกันคืออยู่

มิสเตอร์มิชราเลยพาไปเที่ยวดูเมืองทั่ว ๆ ไป น่าดูที่เห็นได้
ถนัดว่าเป็นเมืองเก่าแก่อย่างไรบ้าง ถนนหนทางดีขึ้นกว่าแต่ก่อน
เพราะราคยางแล้วโดยมาก ผู้คนน้อยไปและวัวก็น้อยไปมาก ดูตึก
รามบ้านช่องและท่าทางของชายหนุ่มหญิงสาวที่เดินเที่ยวกันเป็นหมู่ ๆ
แต่งตัวสวย ๆ งาม ๆ ท่าทางรื่นเริงด้วยเห็นโลกเป็นสุขด้านเดียว
โรงร้านต่าง ๆ จอแจ มีชokolite ชokolite ผู้คนเดินคลุกคละกัน
ทั่วไป ทำให้เรานึกถึงเรื่องกามนิต ดูทางเมืองเก่าแล้วก็วกไปเมือง
ใหม่ซึ่งมีตึกแถวคล้าย ๆ ทางสิงคโปร์ บีนัง เพื่อแวะไปถ่ายรูปตาม
ที่กรรมการโฆษณาเขาขอ ชนท่าทางตาคนถ่าย แกล้มให้เราเข้าไปนั่ง

อยู่กลางไฟฟ้า แล้วจับหัวจับหน้าเสียสนุกไปเลย ตะโกนว่ายืมทุก
ครั้งที่จะเบื่อกล้อง ไม่รู้ว่าเบื่อกไปสักกี่รูป ออกมาแล้วก็ไม่เห็นว่าค
พิเศษอย่างไร กลับมาถึงโฮเทลพบพวกที่มาประชุม มี Dr. G. P.
Malalasekera และ Mr. Chaistmas Humphreys เป็นต้น คุยกันจน
ถึงเวลาเที่ยงกลางวันแล้วจึงขึ้นไปพัก คำว่าพักนั้นหมายความว่าเมื่ออยู่ใน
ห้องก็มีแขกเข้าไปหา พวกกรรมการงานบ้าง พวกเอาของมาให้บ้าง
พวกมานัดวันนัดเวลารับรองเลี้ยงดูบ้าง ตลอดๆวัน

• บ่าย ๑๖.๓๐ น. แต่งตัวไปงานของมหาโพธิสมาคม ที่
สนามก เลขาธิการของสมาคม เลยถือโอกาสทำบุญให้ท่านธรรมะ
ปาละ ผู้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดีย และมีอายุครบ ๑๐๐ ปี
ในปีนี้ด้วย เพราะท่านธรรมะปาละได้ถึงแก่กรรมที่สนามกนี้ จึงมี
รูปปั้นอยู่ในสนามแล้ว เขาทำเป็นงานใหญ่มีกล่าวสุนทรพจน์กัน
มากมาย ทั้งคาโลลามะ และมหाराชาที่เสด็จด้วย ข้าพเจ้าไปเอา
ตอนเขาเลี้ยงน้ำชาในสนามกัน ทุกคนถามว่าทำไมเพิ่งมา ข้าพเจ้า
ตอบว่า “ไม่ใช่งานของฉัน าก็มาเป็นแขกซี ฉันก็จะทำให้ท่าน
ธรรมะปาละวันหนึ่งเหมือนกันนี่” เขาก็เลยเข้าใจ เดินกันไปกันมา
แล้วต่างคนก็ต่างกลับ มาถึงโฮเทลได้พบมามัวแซล กาเปอเลซ
ผู้เคยคุ้นเคยกันมาถึง ๔๐ ปีแล้ว คือเมื่อครั้งเราไปเที่ยวนครวัด
ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ มามัวแซลเป็นผู้แทนของ Les Amis du Bouddhisme
สมาคมพุทธปารีส อายุถึง ๗๐ เศษแล้ว แต่ยังสนุกสนานเป็นคน
เก๋อายุนั่นเอง มามัวแซลรักเสด็จพ่อมาก พอเห็นข้าพเจ้าก็กระโดด

เข้ากอดหน้าตากบตา บอกว่า ทำไมถึงเหมือน (เสด็จพ่อ) เช่นนี้!
ข้าพเจ้าเองไม่รู้สีก้าว แต่จิตใจที่ได้พบกัน ทำให้รู้สึกกลับไปเป็น
สาวตัวยากันพักหนึ่ง วันนั้นทุกคนที่จะเข้าประชุมมาถึงพร้อมกันหมด
จนโฮเทลไม่มีห้องจะให้ ต้องให้นอนในห้องออฟฟิศก็มี คุณเอี่ยม
เลขาธิการ ก็เกือบไม่ได้หลับนอน เพราะอะไร ๆ เขาก็เรียกเอาที่
เลขาฯ และการประชุมก็ต้องอยู่ด้วยทุกประชุม พวก น.ส.พ. ยังมา
ขอพบข้าพเจ้าอีก ๓ คนก่อนกินอาหารเย็น พอเสร็จกินเย็นแล้ว
ข้าพเจ้าก็รีบหนีขึ้นห้องนอนเลย

วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๗

พอลงไปรับประทานอาหารเช้า ก็พบมิสเตอร์มิชรา คอย
บอกให้ทราบว่า คาไลลามะมีพระประสงค์จะได้ทรงพบข้าพเจ้าก่อน
เปิดประชุมวันนี้ ข้าพเจ้าตอบว่า ๑๑ น. จะต้องไปรับประทานอาหาร
กลางวันกับท่านเปรสิเตนตัก่อน ฉะนั้นถ้าจะไปก็ต้องไปเดี๋ยวนี้ (๙ น.)
เพราะจะต้องรีบกลับมาแต่งตัวใหม่ด้วย เป็นอันข้าพเจ้ารีบขึ้นรถ
ไปกับมิสเตอร์มิชราในทันทีนั้น ไปถึงตึกชั้นเดียวที่ใกล้ที่ประชุม
คือที่เราคิดจะไปอยู่ก่อนนั้นเอง เห็นผู้คนอยู่กันเต็มไปทั้งโพลิสและ
ทหาร ทำทางเขารักษาการณ์กันแข็งแรง ลงจากรถก็พบท่านผู้ใหญ่
ผู้หนึ่งเดินตรงมารับ เขาแนะนำว่า ท่านเสนาบดีกระทรวงการ

ต่างประเทศ The Foreign Minister ท่านก็ทักมือไหว้ แล้วท่าน
 ก็นำข้าพเจ้าเข้าไปทางเฉลียง ถึงห้องรับแขกที่พบบองค์คาโลลามะ
 เรารู้จักเพราะเคยเห็นพระรูปท่านแล้ว ท่านก็ยกมือขึ้นไหว้แล้วท่าน
 ยกพระหัตถ์ให้เราเดินหน้า ข้าพเจ้าทูลว่าไม่เคยเดินหน้าพระ ขอ
 ให้เสด็จก่อน ท่านยิ้มแล้วนำไปยังเก้าอี้ ทรงชี้ให้ข้าพเจ้าตัวหนึ่ง
 แล้วท่านก็ประทับลงอีกตัวหนึ่งต่อไปทางข้างขวา มีลามมานั่งข้าง
 พระองค์ท่านอีกคนหนึ่ง ทำทางเป็นผู้ที่เรียบร้อยพูดเสียงเบาๆ แต่ส
 ีๆ องค์คาโลลามะนั่งมาติดกับคนอื่น ๆ ในหมู่ของท่าน สีสัน
 สดใสสว่าง ทั้งโอษฐ์และหัตถ์แดงราวกับทาสี ไม่น่าเชื่อเลยว่าเป็น
 ลูกชาวนา หน้าประหลาดแท้ๆ คิดว่าชันษาเห็นจะราว ๓๐ เศษๆ
 ไม่เกิน ๔๐ ปี แต่งพระองค์ด้วยผ้าสีดำขลิบแดงมีแขนข้างหนึ่ง อีกข้าง
 หนึ่งไม่มี และห่มผ้าเหลืองผืนใหญ่ ๑ ผืน ทรงรองบาทหนึ่งสีคำ
 พอนั่งกันเรียบร้อยท่านก็ตรัสถามว่า ที่ได้รับตำแหน่งเป็นนายกโลก
 นี้ ได้คิดไว้ว่าจะทำอะไรบ้างหรือเปล่า? ข้าพเจ้าทูลตอบว่า ต้อง
 แล้วแต่เหตุการณ์ว่าจะควรทำอย่างไร แต่ในเวลานี้คิดว่าโลกทั้งโลก
 รู้จักพระพุทธศาสนาดี แต่ยังไม่เข้าใจในพระธรรมถูกต้องเท่านั้น
 จึงคิดว่าจะต้องให้ความเข้าใจเป็นสำคัญ ถ้าเขาเข้าใจจนเกิดศรัทธา
 แล้วก็จะเป็ผลดีเร็วขึ้น ท่านเข้าพระทัยภาษาอังกฤษดี แต่ไม่ตรัส
 ตรัสให้ลามเป็นผู้พูดแทน ท่านทรงยิ้มแล้วตรัสถามเป็นข้อที่ ๒ ว่า
 เมื่อโลกเป็นอยู่อย่างนี้จะคิดแก้ไขได้อย่างไรบ้าง? ข้าพเจ้าทูลว่า
 ไม่แลเห็นทางเลย เพราะสหประชาชาติซึ่งทำงานอยู่โดยตรง ยังไม่

สามารถจะทำอะไรได้ พ.ส.ล. อายุเพียง ๑๔ ปีจะทำอะไรได้ แต่
ข้าพเจ้าเชื่อในกฎแห่งอนิจจัง トラบไตที่โลกยังหมุนอยู่ สภาวะใน
โลกก็ต้องหมุนตามไปโดยไม่มีหยุดยั้งทั้งคืนและวัน จะเป็นอยู่เช่นนั้น
ไม่ได้ เป็นแต่เราจะต้องมีความอดทนเพื่อคอยคุณผลให้เพียงพอเท่านั้น
ท่านทรงยิ้มและพยักภาคีเป็นการเห็นด้วย แล้วข้าพเจ้าก็ทูลว่า
ถึงเวลาจะต้องไปเตรียมตัว ท่านก็ลุกขึ้นตามมาส่งถึงประตูห้อง และ
ยกหัตถ์รับไหว้สูงชัน แล้วลูบมือของข้าพเจ้าทั้ง ๒ ข้างเป็นการ
อวยพร ข้าพเจ้าสั่นตักใจแล้วกล่าวท่านจะว่ารังเกียจ จึงทูลอธิบาย
ว่าที่ตักใจเพราะเคยถือว่าผู้ หญิงมีหน้าที่ช่วยพระรักษามิสกคุณ
และไม่เคยเข้าใกล้พระเกินแขนเอื้อม จึงตักใจไม่ได้รังเกียจมิได้
ทุกคนก็อมยิ้มเข้าใจ มาทราบภายหลังว่าท่านพอพระทัย เพราะทรง
เชื่อในกฎแห่งอนิจจังเช่นกัน จึงทรงพยายามแต่ที่จะรักษาพระศาสนา
ไว้ให้ได้เป็นหลักใหญ่

รับกลับมาโฮเตลแล้วขึ้นไปแต่งตัวเป็นอุบาสิกา คือนุ่งขาว
ห่มขาวขลิบทอง แล้วขึ้นรถไปกับท่านท้าวอุ่นเฮือน ผู้แทนประเทศ
ลาว และมิสเตอร์มิชรา และบุษบา แต่คราวนี้ไปที่วังรับแขก อยู่
ทางฝั่งเดียวกับโฮเตลและเป็นตึกแบบฝรั่งทาสีขาว พอลงไปก็มีคน
มารับส่งเข้าไปในห้องรับแขก อันเต็มไปด้วยคนทุกชนิด ไม่รู้ว่า
ใครเป็นใคร มหาราชาทรงพาเข้าไปนั่งเก้าอี้ แล้วตรัสบอกว่าคุณ
นั่งข้างขวาเปรี๊สเคนตันนะ เราก็นั่งงๆ อยู่กับท่านท้าวอุ่นเฮือนผู้เป็น
เสนาบดีวัฒนธรรมของเวียงจันทน์ ซึ่งข้าพเจ้าคุ้นเคยกับท่านมาแต่

ครึ่งประชุมที่เมืองเนปาลแล้ว สักครูใหญ่ ๆ ท่านประธานาธิบดีก็เดิน
ออกมาจากห้องพัก มีคนเดินตามออกมาด้วยอย่างพลวัน มีผู้หญิง
๒ คนด้วย พอถึงกลางห้ององค์ศาลาโกลาเมะก็เสด็จเข้าไปยกหัตถ์ขึ้น
คม ท่านประธานาธิบดีก็อมยิ้มยกมือขึ้นลูบปราง (แก้ม) ด้วยท่าทาง
ที่มีความรักและกรุณา แล้วมหาราชาก็ทรงแนะนำข้าพเจ้ากับท่าน
ประธานาธิบดี ยกมือไหว้กันแล้วท่านก็แนะนำผู้หญิงที่อยู่ข้าง ๆ ท่าน
ว่า “นี่แหละคือนางสนองพระโอษฐ์ของท่านละ” เราก็หัวเราะกัน
ด้วยเข้าใจคำเย้าหยอกของท่านดี ทราบภายหลังว่าคนหนึ่งคือนาง
สุจิตรา กริปาลานี ผู้มีตำแหน่งถึง Chief Minister ของอุตรประเทศ
ถ้าจะเทียบอย่างไทยก็เป็นหัวหน้าเสนาบดีในมณฑลนี้ อีกนางหนึ่ง
คือ นางลักษมี เมนอน ผู้เป็นเสนาบดีคนหนึ่งในกระทรวงต่าง
ประเทศอินเดีย ภาษาอังกฤษเขียนว่า Union Minister of External
Affairs นับว่ามีตำแหน่งใหญ่อยู่ทั้ง ๒ คน ได้ความว่าเผอิญมี
ประชุมใหญ่พร้อมกันในอินเดียถึง ๒ ศาสนา คือไปปลื้มเสด็จจาก
วาทิกันมาประชุมโลกแคทโธลิก ที่เมืองบอมเบย์ และมีสเตอร์ชาชตรี
นายกรัฐมนตรี และนางอินทรา กันธี เสนาบดีกระทรวงสาธารณสุข
ไปรับเสด็จไปป ท่านประธานาธิบดีและนางลักษมี เมนอน มาทาง
ประชุมพุทธที่สารนาถ เมืองพาราณสี พอพร้อมกันแล้วก็เข้าไป
นั่งโต๊ะอาหาร แต่ศาลาโกลาเมะเสด็จไปที่ประชุมก่อน ห้องอาหารซัก
จะแน่นเพราะคนมาก มหาราชประทับทรงข้ามกับประธานาธิบดี
ท่านไม่ได้เสวยเป็นแต่ประทับเป็นเจ้าของงาน และตรัสบอกแขกแต่

ว่าอย่างนั้นอย่างนั้นหรือ และคืออย่างนั้น ๆ ข้าพเจ้านั่งข้างขวา
ประธานาธิบดีและนางสุจิตรา นั่งข้างซ้าย ทางมหาราชาก็มีมหาราช
ชิกกิมนั่งขวา และเข้าใจว่าประธานสภา ฯ นั่งซ้าย แล้วลำดับไป
ตามตำแหน่งซึ่งมากมายจนจำไม่ได้ ท่านประธานาธิบดีอายุถึง ๗๔ ปี
แล้ว แต่ท่านก็มีสมองใสอย่างแจ่ม แม้ร่างกายจะไม่ค่อยแข็งแรง
นัก และเป็นผู้มีศาสนาอย่างเข้าใจลึกซึ้ง ไม่มีหลงใหลและพุกแก่ง
ในอินเดียเขา นับว่าเป็นนักปราชญ์แท้คนหนึ่ง ท่านได้ถามข้าพเจ้า
ถึงการเดินทางและการงานของ พ.ส.ล. และพูดถึงเมืองไทยว่ายังไม่
เคยมา มีอะไรในท่าทางและสีหน้าของท่านในเวลาหันมามองข้าพเจ้า
ด้วยนั้น ช่างเหมือนเสด็จอาร์กกรมพระยานริศ ฯ ของข้าพเจ้าเสียจริง ๆ
จนไม่ได้จนข้าพเจ้าต้องบอกท่านตรง ๆ ว่าท่านทำให้ข้าพเจ้าคิดถึง
อาร์ข้าพเจ้าเหลือเกิน ท่านอมยิ้มรับด้วยท่าทางยินดี

คราวนี้ขอพูดถึงอาหารสักหน่อย พวกเราโดยมากเคยรับ
ประทานแต่อาหารแขกยาม วันนั้นได้ทดลองเครื่องของมหาราช
จนนึกคิดว่าพวกชอบทำกับข้าวด้วยกัน คงจะอยากฟังบ้าง ข้าพเจ้า
คิดว่าข้าพเจ้าชอบอาหารอินเดีย แม้จะไม่มีเนื้อสัตว์เลยวันนั้น ก็มีหลาย
สิ่งที่อร่อยและน่าชมว่าช่างคิด เขามีแกง ๒ ถ้วยเล็ก ๆ วางไว้ให้
ตรงข้างซ้าย ถ้วยหนึ่งรสชาติเป็นแกงส้มใส่ลูกกะเจียบ อีกถ้วยหนึ่ง
แกงถั่วผกยาวตักสั้น ๆ รสชาติเค็มหวาน ถ้าจะกินก็ยกถ้วยขึ้นชด
ไม่ใช้ช้อนตัก กินกับข้าวต่าง ๆ ไปเรื่อย ๆ แล้วจึงถึงข้าวผัดมีลูกเกด
และผักผัดกับเนย สิ่งที่ข้าพเจ้าชอบมากคือยำมะพร้าวสด มะพร้าว

มหาราชชาชิกิม, เลขาธิการสมาคมมหาโพธิ์และคาโลลามะ

ชุดขาวๆ แล้วบีบพอให้นุ่ม โดยถั่วคั่วและต้นหอมผักชีหั่นละเอียด
แล้วบีบมะนาวใส่เกลือ ชิมตามชอบใจ ท่านลอร์ดแมร์เรียกว่า
Coconut Salad อีกอย่างหนึ่งคือ มันฝรั่งลูกเล็ก ๆ ต้มปอกเปลือก
หตุกแล้ว นึ่งให้สุกทั่ว ผักเนยแข็ง, น้ำมันมะเขือเทศ, นม, เกลือ,
คนพอให้เข้ากันดีแล้วเอามันนั้นลงคลุกให้ทั่วโรยผักชีสับ สวยด้วย
อร่อยด้วย ของหวานใส่ถ้วยไอศกรีม แต่เหมือนขนมขี้หนูเปียกๆ

วางมากกลางถั่ว หวานอ่อน ๆ สีชมพูอ่อน มีกลิ่นกุหลาบโรยมา
๒-๓ กลีบ คือพอใช้ ชงอื่น ๆ มีรสเค็มมันและกลิ่นเครื่องเทศแรง
ถ้าเราไม่เหม็นเครื่องเทศก็อร่อยดี

พอกินเสร็จออกมาห้องรับแขก มหาราชาก็ตรัสให้ข้าพเจ้า
ไปได้แล้ว ข้าพเจ้าและท่านท้าวอ่อนเสือน ก็รีบขึ้นรถไปยังที่ประชุม
ด้วยกัน กว่าจะเข้าถึงประตูได้แทบตาย เพราะทุกแห่งเต็มไปด้วย
คน มีสเตอร์มิชราบอกในวันต่อมาว่า ๕๐,๐๐๐ คนทั้งหมด ลง
ไปพบพวกรับรองเขาส่งพวงมาลัยทองให้ข้าพเจ้า บอกว่าท่านจะต้อง
เป็นผู้คล้องมาลัยให้ท่านประธานาธิบดี ตายจริง ข้าพเจ้าหรือจะ
เขย่งขึ้นไปถึง ท่านสูงออกอย่างนั้น แล้วเขาก็จัดให้ข้าพเจ้า นาย
วาลิชิงเง่ คาไลลามะ มหาราชาชิกกิม ไปยืนคอยรับอยู่หน้าประตู
เหล็ก สักครู่กระบวนแห่ท่านมหาราชา มีรถโมเตอร์ไซค์ไปลั่นนำ
หน้าและรถยนต์ชักธงนั่งมากับมหาราชาพาราณสี และรถยนต์ตาม
มาเป็นกระบวนราว ๔ - ๕ คัน พอรถหยุดคนก็ถึงรอบรถทั้ง ๆ
ที่มีโพลิศและทหารคอยรักษาการณ์อยู่ล้อมรอบ ซ้ายยังใส่แว่นไม่ใ้
กันคนแล้วด้วย แต่ก็ยังสู้คนไม่ไหว รัวฟังเป็นระนาว เพราะ
ทุกคนจะเข้ามาดูใกล้ ๆ ลงท้ายเจ้าหน้าที่รวมทั้งเราเหงื่อแตกท่วม
ตัวทั้งอากาศกำลังหนาว พอประธานาธิบดีก้าวลงมาจากรถแล้ว
ข้าพเจ้าก็ส่งมาลัยทองนั้นให้ท่าน แล้วเลขาธิการมหาโพธิ์ก็แนะนำ
ผู้ทยอยเข้าแถวรับอยู่ ๒ ข้างถนน คือ พระสงฆ์ของอินเดียและลังกา
ข้างหนึ่ง กรรมการรับรองข้างหนึ่ง นายทหารและนายโพลิศจับมือ

กันกันคุณไว้ และปากก็คอยบอกว่าขอทาง ๆ เขาให้คาไลสถามะไป
ข้างขวาทำนประธานาธิบดี และให้ข้าพเจ้าเดินไปทางซ้าย ตอน
แรก ๆ ก็ช่วยจูงท่านไปได้ แต่พออุณเฮเข้ามาข้าพเจ้าก็หายเข้าไปอยู่
ข้างหลัง เสียงนายทหารเรียก “ท่านหญิงทางนี้” อยู่แทบจะ
ทุกก้าว เบียดกันแออัดไปจนถึงบรรไดมุสกันธกุฎี ซึ่งท่านธรรมะ
ปาละได้สร้างไว้เป็นพระวิหารใหญ่ ทุกคนก็ถอยถอยเข้าไปบูชา
พวกอินเดียนเขาบูชาด้วยรอยคอกไม้แล้วยืนไหว แต่ข้าพเจ้านั่งลง
กราบอย่างเบญจางคประดิษฐ์ ซึ่งเขาก็หลีกทางให้ด้วยความเคารพ
และยิ้มแย้ม แล้วเราก็ตีลังกันเดินกระบวนเยียดยันเช่นเดิมออกมายัง
ที่ประชุม ขันบนยกพื้น ตามกำหนดดังนี้—แถวหน้า ๑ เครื่อง
ขยายเสียง, พระมหาเถระผู้จะให้ศีล, แล้วถึง ๑. นางลักษมี เมนอน,
๒. มหาราชaparadisi ๓. คาไลสถามะ ๔. ข้าพเจ้า ๕. ประธานาธิบดี
๖. มหาราชชิกกิม ๗. ดอกเตอร์มวลาลา เซเกร่า ๘. นางสุจิตรา
กริपालานี ๙. ท่านแมร์ เมื่อเข้านั่งที่กันเรียบร้อยแล้ว คุณเอี่ยม
สังขวาสี เลขานุการ พ.ส.ล. ก็เข้าไปอาราธนาศีลที่เครื่องขยายเสียง
ตามแบบไทย คือ มะยังกันเต ๆ ๓ ครั้ง ทุกคนในที่ประชุมก็ยืนขึ้น
ทั้งหมด ผู้เป็นพุทธพณมีอรัญญ์ถึง ๆ แต่พวกอินเดียนก็หัว
เมื่อจบศีล ๕ แล้ว ข้าพเจ้าก็ยืนขึ้นอ่านรายงานแก่ท่านประธานาธิบดี
ดังนี้.—

ท่านประธานาธิบดี ทวีเกล้า

ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ได้มีการประชุมใหญ่ในดินแดนอินเดีย ทางด้วยความอนุเคราะห์อันดี ของ มร. เอ็ม. ซี. จักลา รัฐมนตรีว่าการศึกษาธิการ กับด้วยความร่วมมือของมหาโพธิสมาคมแห่งอินเดีย ซึ่งเป็นการสมควรที่จะกล่าวขอบคุณไว้ในที่นี้ด้วย

องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก เริ่มก่อตั้งขึ้นที่ประเทศลังกาในปี พ.ศ. ๑๙๕๐ มีผู้แทนของ ๒๙ ประเทศได้ไปร่วมประชุมกันเป็นครั้งแรก ตั้งแต่นั้นมา ก็ได้มีการประชุมใหญ่อีก ๕ ครั้ง คือ ที่ประเทศญี่ปุ่น, พม่า, เนปาล, ไทย และ กัมพูชา ฉะนั้นการประชุมที่สาธารณรัฐศรีลังกา จึงนับเป็นครั้งที่ ๗

วัตถุประสงค์ขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกมีดังนี้:

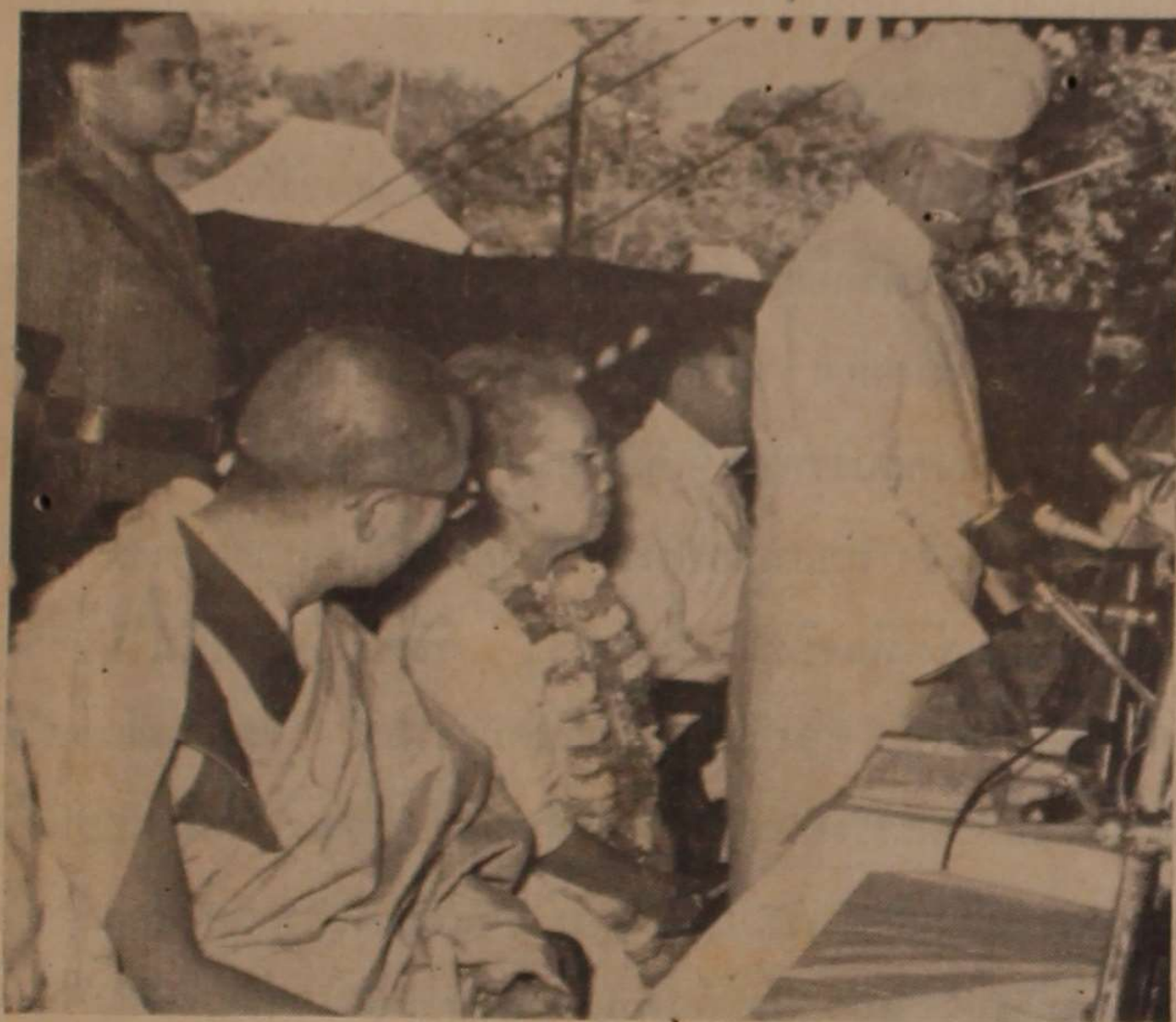
๑. ส่งเสริมสนับสนุนให้มวลสมาชิกรักษาศีลและปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
๒. เสริมสร้างสามัคคีกลมเกลียว ความเป็นปึกแผ่นและภราดรภาพ ในหมู่พุทธศาสนิกชน
๓. เผยแพร่หลักธรรมอันบริสุทธิ์ประเสริฐของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
๔. ก่อตั้งและดำเนินกิจกรรมทั้งหลายอันเป็นสาธารณประโยชน์ เกี่ยวกับการศึกษา วัฒนธรรมและกิจการสาธารณกุศลอื่น ๆ

๕. ดำเนินการเสริมสร้างสันติภาพ และความสามัคคี
กลมเกลียวกันในหมู่มนุษย์ และเสริมสร้างความ
ผาสุกแก่มวลชน ตลอดจนให้ความร่วมมือกับ
องค์การอื่น ๆ ที่มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน โดย
ปราศจากการเมือง

สำหรับที่ตั้งสำนักงานเลขาธิการขององค์การนี้ ตามธรรมนูญ
ระบุไว้ว่า ให้ตั้งอยู่ในประเทศที่เป็นถิ่นที่อยู่ของประธาน ผู้ดำรง
ตำแหน่งประธานคนแรก คือ ดร. ยี. พี. มาลาลา เซเกรา แห่งลังกา
แล้วต่อมา เนื่องจากท่านอู จันตุน อดีตประธานศาลฎีกาได้รับตำแหน่ง
ประธานในปี ๑๙๕๘ ฉะนั้นสำนักงานแห่งใหญ่และสำนักงานเลขาธิการ
จึงได้ไปตั้งอยู่ที่ย่างกุ้งในบิรมา และจะตั้งอยู่จนถึงปลายปี ๑๙๖๓ แล้ว
จะได้ย้ายมาตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ ตามมติของที่ประชุมใหญ่ครั้งที่ ๕ ประชุม
ที่กรุงเทพฯ แต่ครั้นแล้วเหตุการณ์อันเกิดจากความผันผวนของการ
เมืองทางพม่า ทำให้ท่านอู จันตุนยังคงควบคุมตัว สำนักงานเลขา
ธิการมิสามารถดำเนินงานต่อไปได้ จึงจำเป็นต้องรับย้ายมาตั้งใน
กรุงเทพฯ ก่อนกำหนดเวลา พร้อมทั้งสำนักงานใหญ่ ในความอุปการะ
ของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

อาศัยมติของที่ประชุมใหญ่ที่กรุงเทพฯ และการอนุมัติของที่
ประชุมใหญ่ครั้งที่ ๖ ที่กัมพูชาดังกล่าวแล้ว ดิฉันจึงได้รักษาการตำแหน่ง
ประธานองค์การนี้ และได้จัดตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ขึ้นที่กรุงเทพฯ

ประธานาธิบดีกำลังกล่าวคำเปิดประชุม

ดาไลลามะ, ข้าทเจ้า, ประธานาธิบดี มหาราชชาชิกิม

ในนามของบรรดาผู้แทนศูนย์ภาคต่าง ๆ ซึ่งชุมนุมอยู่ ณ ที่นี้
ดิฉันขอประทานกล่าวขอบคุณ ในการที่ท่านได้สละเวลาอันมีค่ามาให้
เกียรติเป็นประธานพิธีเปิดประชุมในวันนี้ ซึ่งชาวพุทธทั้งปวงถือเป็น
ความสำคัญอันยิ่งใหญ่ว่า และดิฉันขอเรียนเชิญท่านกล่าวสุนทรพจน์
ในพิธีการนี้ต่อไปด้วย.

ท่านประธานาธิบดีลูกซันกล่าวถ้อยคำอันน่าจับใจของท่าน
โดยที่ไม่มีร่างมาก่อนยี่สิบถึง ๔๐ นาที ใจความว่า พระพุทธศาสนา
สอนว่า บุคคลจะบรรลุถึงพระนิพพานได้ ก็เพราะสามารถขจัด
ความโลภและความโง่งมหาย ได้หมดสิ้น แต่ทั้งนี้มิใช่ด้วยการหยุด
กระทำการใดๆ หรืออยู่เฉยๆ หากจกต้องละเว้นจากความหลงเหลือ
ต่างๆ ได้เด็ดขาดด้วย บุรพจารย์ทั้งปวงต่างได้เคยอ่อนวอนพระผู้
เป็นเจ้าให้ทรงลดบรรดาลให้เกิดปัญญา สามารถค้นพบความจริงได้
จากสิ่งอันไม่จริง ต่อมาเมื่อพระพุทธองค์ทรงใคร่ครวญอย่างละเอียด
แล้วก็ทรงรู้แจ้งเห็นจริง ประจักษ์ว่า วิธีการที่จะดำเนินไปบรรลุ
สู่ความสุขได้นั้น ต้องอาศัยการควบคุมอารมณ์ ช่มความอยากได้
สิ่งนั้นสิ่งนี้ และระงับการดิ้นรนทวนทวนต่างๆ ลงได้สิ้น ปุณฺณทั้ง
หลายควรหลีกเลี่ยงการตามใจตัวเอง และการทำลายตัวเองเสียทั้ง
๒ ประการ แล้วเลือกเดินตามทางสายกลาง ท่านกล่าวด้วยว่า
พระพุทธศาสนานั้นได้แผ่กว้างไปทั่วทิศานุทิศ และได้จูงใจให้
ปัญญาชนผู้มีชื่อเสียงของโลกไม่น้อย หันมาสนใจในพระพุทธบัญญัติ
อย่างเอนกนัย ยกตัวอย่างเช่น ท่านอานาโตลฟรังซ์ ได้เขียนไว้ใน
ประวัติของตัวเองว่า “เมื่อได้พบเห็นพระพุทธรูป ก็บังเกิดความ
รู้สึกใคร่จะคุกเข่าลงกราบกรานทีเดียว” และท่านลอร์ด เบอร์เทรนต์
รัชเชลได้กล่าวไว้ว่า “ในบรรดาสัทธาศาสนาทั้งหลายทั้งปวง ข้าพเจ้า

พึงใจเฉพาะเพียงพระพุทธศาสนาเท่านั้น” ท่านประธานาธิบดี
กล่าวอีกว่า “โลกกำลังเสื่อมโทรมเพราะการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น
และโกรธเกลียดกัน สมเด็จพระพุทธองค์ได้ทรงสอนไว้ว่า ความรัก
ชอบเท่านั้นที่จะเอาชนะความเกลียดแค้นชิงชังได้ . . . ทุกวันนี้แม้ใน
ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาด้วยกัน ก็ยังไม่อาจลงรอยกันได้
เราจึงเป็นเสมือนบุตรหลานที่เกกมะเหรกเกเร ของสมเด็จพระบรม
ศาสดาจารย์ เราจำต้องปรับปรุงตัวเองเสียใหม่ เราต้องเดินตาม
พระบรมพุทโธวาทไม่เฉพาะเพียงตัวอักษร แต่ต้องให้จิตใจโอน
อ่อนตามไปด้วย . . .”

ทุกคนนั่งฟังด้วยความเอาใจใส่ เพราะท่านรู้จักเลือกถ้อยคำ
ที่จับใจผู้ฟัง จบแล้วข้าพเจ้าก็ประกาศขอประทานพรจากองค์
ศาสดาเลลามะ ท่านก็ทรงยืนขึ้นตรัสเป็นภาษาของท่าน แล้วยกหัตถ์
ขึ้นจบในพรที่ประทานนั้น แล้วข้าพเจ้าก็เชิญท่านผู้มีเกียรติต่างๆ
ให้ขึ้นไปอ่านสาส์นของประมุขแห่งประเทศของตนไปตามลำดับที่รับ
ตำแหน่งก่อนและหลัง มีพระบัญชาอันนันทมุนีเป็นผู้อ่านสาส์นของ
สมเด็จพระสังฆราชเมืองไทย, พระมหาแก้ว พุทธวงษ์ อ่านสาส์น
ของสมเด็จพระสังฆราชเมืองลาว, แล้วคุณจิตติ สุจริตกุล เอกอัคร
ราชทูตประเทศไทย อ่านพระราชปราศรัยของพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวของเรา, ท้าวอุ่นเฮือนอ่านสาส์นของพระเจ้ามหาชีวิตลาว

แล้วถึงราชสำนักของกษัตริย์เนปาล, ของประธานาธิบดีสาธารณรัฐ
จีนได้เอง และประธมนาธิบดีเกาหลีใต้ จากนั้นมุขมนตรีอุตร
ประเทศ กล่าวคำปราศรัยต้อนรับตามหน้าที่ของเจ้าของถิ่น แล้ว
ดอกเตอร์มาลาลาเซเกรา เป็นผู้กล่าวขอบคุณท่านประธานาธิบดี
อินเดียที่ท่านได้ให้เกียรติมาเปิดประชุมนี้ ท่านประธานาธิบดีจะต้อง
กลับไปนิวเดลี โดยเร็วบินเวลาบ่าย ๑๕ น. เราจึงจำต้องหยุดการ
อ่านรายงานต่อไป ด้วยขอพักไปส่งท่านประธานาธิบดี ตรงพอบ
อ่านสำเนา แล้วเราก็ต่างลุกออกไปกับท่านประธานาธิบดี ซึ่งเป็น
การบุกคนแน่น ๆ แบบเดียวกับที่เวลาเข้ามา คราวนี้ทั้งไปลิศและ
ทหารพากันไปช่วยจัดการให้กระบวนท่านประธานาธิบดีไปได้สะดวก
ทางนี้พวกประชาชนก็พังรั้วไม้ไผ่เข้ามาในที่ประชุมทั้งหมด เพื่อ
จะดูการประชุมบ้าง ข้าพเจ้ากลับเข้ามาคิดว่าจะประชุมต่อได้ ที่ไหน
ได้ คนแน่นจนไม่รู้ว่าเป็นใคร ผู้แทนที่นั่งอยู่เป็นระเบียบ
เรียบร้อยแล้วก็มองไม่เห็นหน้า ได้ยินแต่เสียงนายวาลีชิงเง่ตะโกน
ว่า “ท่านหญิงปิดประชุมเร็ว” ข้าพเจ้าก็ประกาศไปทางขยาย
เสียงว่า “ขอปิดประชุมสำหรับวันนี้ และเปิดพรุ่งนี้ใหม่เวลา ๙ น.”
แล้วต่างคนก็ต่างออกจากที่ประชุม มิสเตอร์มิชราธิบดีรับตัว
ข้าพเจ้าให้ไปรถ บอกว่าเรื่องประชาชนแล้วทำอะไรไม่ได้ เพราะ
เขาไม่เข้าใจได้ และจะไม่ยอมกลับออกไปเป็นอันขาด มีทางเดียว

แต่เล็กเสียเท่านั้น แล้วก็พาข้าพเจ้าแหวกคนหลบหลีกหาทางจะออกไป แต่หาหนทางไม่ เก๊กหนุ่ม ๆ สาว ๆ วีนกลืนให้เขินช้ำให้มากขึ้น ๆ ทุกที จนพวกนายโปลิศมาช่วยกันว่าพอแล้ว ๆ คิดว่าเห็นจะไปได้ ก็พอสักพักผู้แทนญี่ปุ่นเที่ยวตามตัวเอาไปถ่ายรูปด้วย เอะอะรุมมะตุ้ม กันอีกพักหนึ่ง น.ส.พ. ก็ตามเอาไมโครโฟนใส่ปากขอให้พูด ๒-๓ คำ ก็เอา ข้าพเจ้าก็กรอกลงไปว่า “จิตใจที่เห็นคนเอาใจใส่ในพระพุทธศาสนามากถึงเพียงนี้ และเมื่อมาอยู่ในที่เช่นนี้รู้สึกเป็นพุทธยังขึ้น” แล้วเราก็แอบออกทางคานข้างไปขึ้นรถซึ่งนายอาชานคอยจ้องอยู่ แล้วรีบกลับไปยังโฮเทลไม่รอใครได้ทั้งนั้น พบใครก็จุดขึ้นรถมาด้วย ได้มามัวแซลกาเปอเลสมาคนเดียว ถึงโฮเทลแล้วนั่งหอบ นึกเสียใจว่างานไม่เรียบร้อย แต่นายมิซราบอกว่า ตรงกันข้าม นี่นับว่าเป็นงานสำเร็จเป็นขั้นหนึ่งทีเดียว เพราะราษฎรเอาใจใส่มากถึงเพียงนี้ ข้าพเจ้าเลยนั่งตลิ่ง ว่าอ้อเขาเห็นกันคนละทางกับเรานั่นเอง แต่แรกก็นึกว่าเขาปลอบใจเรา แต่ทุกคนที่โฮเทลรวมทั้งพวกนักท่องเที่ยวกด้วย เข้ามาแสดงความยินดีด้วยว่า great success แทบทุกคน เป็นอันสบายใจไปได้สำหรับวันแรกวันหนึ่ง เมื่อรับประทานเย็นแล้ว พวกกรรมการกลาง Steering Committee เขาประชุมกันในโฮเทลอีก ข้าพเจ้าไม่ต้องนั่งด้วย ก็กลับขึ้นมาดูงานในห้อง สำหรับวันพรุ่งนี้ แล้วเลยนอน,

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๓

๘.๓๐ น. ลงไปรับประทานเช้าแล้วก็พบ น.ส.พ. ซึ่งมานั่ง
คอยอยู่ทุกหนทุกแห่ง และทุกวัน แล้วไปสารนาถเปิดประชุมและ
ตั้งต้นอ่านคำกล่าวเปิดประชุมของข้าพเจ้าดังต่อไปนี้.—

พระคุณเจ้า และท่านพี่น้องในทางธรรมทั้งหลาย

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะได้พบกับท่าน ข้าพเจ้าขอเชิญชวนท่านใน
นามของ พ. ล. ล. ให้แสดงความอาลัยในการมรณะกรรมของมิสซิส
เกรซ คอนซแตนต์ เลาชเบอริ ผู้คิดตั้งสมาคมพุทธทิมชื่อว่า Les Amis
du Bouddhisme ในกรุงปารีส และได้เป็นศูนย์หนึ่งในองค์การ
ของเรา มิสซิสเลาชเบอริ เป็นผู้มีศรัทธากล้าแก่ในพระพุทธศาสนา
และทำงานเผยแพร่พระธรรมอยู่เป็นนิจ จนถึงแก่กรรมไปในวันที่ ๒๔
กันยายนนี้ เมื่อมีอายุ ๘๘ ปี ข้าพเจ้าขอให้ท่านทั้งหลายแสดงความ
อาลัยถึงท่านผู้นี้และสมาชิกคนอื่นๆที่เราไม่สามารถทราบได้ก่อนหน้านี้ โดย
ยื่นช้อนอุทิศส่วนกุศลให้สัก ๑ นาที

(ที่ประชุมยื่นช้อนพร้อมกันจนครบ ๑ นาที แล้วข้าพเจ้าก็กล่าว
คำว่า “ขอบคุณ” ให้ที่ประชุมนั่งได้ดังเดิม)

อีกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าขอแนะนำ นายไพรัช สุทธิภาศีลป์
เจ้าของโรงทำยาในเมืองชลบุรี ตรงข้ามกับกรุงเทพฯ ซึ่งมากับเรา
ในฐานะแขกผู้มีเกียรติ นายไพรัช สุทธิภาศีลป์ สมควรจะได้รับ
ความขอบคุณจากเราทุกคนเป็นพิเศษ เพราะนายไพรัชได้ให้เงินเป็นจำนวน

ไม่น้อย ซึ่งทำให้การประชุมนี้เป็นไปได้อย่างเรียบร้อย (เราได้เชิญ
ให้คุณไพรัช ขันมานั่งข้างบนยกพนกับเราเดวหน้า เมื่อข้าพเจ้า
แนะนำแล้ว ทั้งที่ประชุมก็ปรบมือให้เกียรติแก่คุณไพรัช)

ต่อจากนั้นไป ข้าพเจ้าขอพูดกับท่านตามหน้าที่ว่า ข้าพเจ้าขอ
แสดงความรู้สึกขอบคุณอย่างยิ่งแก่ท่านทั้งหลายทุกคหฺขย ที่ได้ให้
สัตยาบันให้สำนักงานแห่งนี้ใหญ่และสำนักเลขาธิการมาอยู่ทุกรุงเทพา
และให้ข้าพเจ้าทำงานในตำแหน่งประธานของ พ.ส.ล.

ท่านทั้งหลายก็ได้ทราบอยู่แล้วว่า เหตุการณ์ของโลกย่อมอยู่
ในกฎอนิจจัง คือมีทุกขบ้างสุขบ้างอยู่ทุแห่งหน ฉะนั้นการที่องค์การ
ของเราที่พลอยได้รับวิกฤติการณ์ไปด้วย จนเกือบจะทำให้องค์การนี้
ชวตเซถึงล้มลงได้ และด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ข้าพเจ้ากล้าเข้ารับ
ตำแหน่งนี้ ก็เพื่อกะรักษาชีวิตขององค์การนี้ อันเป็นที่รักของเราไว้
ให้คงมีชีวิตอยู่

พระพุทธศาสนานี้ ถ้าไม่ดีจริงแล้ว ก็จะมีมาตั้งแต่ ๒,๐๐๐ ปี
เศษไม่ได้ ทั้งนี้ก็เพราะพระพุทธศาสนาเต็มไปด้วยสัจจะธรรมและเหตุ
ผล ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มวันตาย แม้จะเลื่อมโทรมไปบางเวลา ก็เพราะ
ไม่มีคนเข้าใจชั่วพริ้วชั่วคราว ด้วยมัวมวงมายอยู่ในกองกิเลส พระพุทธ
ธรรมนี้เป็นอมตะ ต้องเป็นผู้มีปัญญาารู้จักคิด จึงจะสามารถเข้าใจ
ได้ ท่านจึงกล่าวไว้ว่าผู้ที่เข้าใจพระพุทธธรรมได้นั้น ต้องมีบุญหลัง
มาช่วยอุปถัมภ์ค้ำชูด้วย ฉะนั้นเราทั้งหลายจึงน่าจะพากันภูมิใจว่าเรา
ได้เกิดมาเป็นปัญญาชน เพราะสามารถเข้าใจและมีศรัทธากกล้าแข็งใน
พระพุทธธรรมได้

เมื่อ ๒๕๕๒ ปีมานี้ สมเด็จพระโลกนารถเจ้าสมณะโคดม ได้
 ประทานปฐมเทศนาแก่พระปัญจวคคีย์ ณ ที่นี้ ท่านทั้ง ๕ นั้นก็ได้
 บรรลุธรรมและสืบต่อกันมา จนถึงเราผู้อยู่ในปัจจุบันสมัย เหตุการณ์
 ในสมัยนั้นก็มีมนุษย์คณะคณาจารย์ต่าง ๆ ที่แข่งดีกันอยู่มิใช่น้อย แต่
 พระผู้ประเสริฐสุดของเราก็มิได้ทรงทอดย ใต้ทรงประกาศพระศาสนา
 ได้สำเร็จดังเราเห็นอยู่ เราผู้เจริญรอยพระบาท จึงไม่มีเหตุที่จะต้อง
 ทอดยเช่นเดียวกัน แม้โลกปัจจุบันจะกำลังยุ่งยาก ด้วยพากันลืม
 ความเป็นมนุษย์เสียโดยสิ้นเชิง มีแต่ความโลภ โกรธ หลง อัน
 เป็นต้นเหตุของความทุกข์อยู่ทั่วไปในเวลานี้ เราผู้มีศรัทธากล้า
 แข่งและพร้อมที่จะนำความสุขมาให้แก่มวลมนุษย์ ก็จะถือเอาสถานที่
 อันศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นแบบอย่างต่อไป

สพฺพปาปสฺส อภินิ

กุศลสํสุ ปสมุปทา

สุจิตฺตปริโยทปนํ

เอตํ พุทธธานสาสนํ ซึ่งแปลว่า—

จงหยุดทำบาปทั้งปวง

จงทำแต่กุศลกรรม แล้ว

รักษาจิตให้บริสุทธิ์สะอาด

นคอกำสอนของพระพุทธเจ้า

ขอพระบารมีแห่งพระไตรรัตน์จงได้โปรดประทานพรให้เรา
กำลังกาย, กำลังใจ, กำลังปัญญา ได้ทำงานเพื่อการเป็นมนุษย์
สำเร็จดังปรารถนาด้วยเทอญ

ต่อไปนี้เราจะได้นำเนินการประชุมตามรายการต่อไป.

แล้วข้าพเจ้าก็ประกาศเชิญ มิสพิตจินสุย ผู้แทนสิงคโปร์ ให้
ขึ้นมาเป็นประธานแทน พร้อมด้วยท่านนายโกเตเรียน ผู้แทนเวียต
นามใต้ และเลขาฯ มหาโพธิ์สมาคม ขึ้นมาเป็นรองประธาน ทั้งนี้
เพื่อให้เกียรติแก่ทุกศูนย์ให้ได้ทำงานในที่ประชุมด้วย แล้วข้าพเจ้า
ก็ออกมานั่งแถวหลังเพื่อช่วยเหลือต่อไป งานที่มิสพิตจินสุยต้องทำ
วันนี้ คือเรียกให้ทุกศูนย์อ่านรายงานของตนไปตามตัวอักษร หมาย
ความว่าเอาตัว A.B.C.D. ตามชื่อของศูนย์เรียงไปจนจบ พอถึง
เวลาอาหารกลางวันก็หยุดพัก ไปรับประทานอาหารที่โฮเทล Clarks
จัดมาให้ข้างหลังตึกมหาโพธิ์ เขาปลูกต้นไม้เล็กขึ้นตั้งโต๊ะในนั้น
และส่งคนมาจัดการให้ได้กินอย่างเดียวกับที่โฮเทล นับว่าจัดดีทีเดียว
รวมทั้งให้พวกบอยมาดูแลเลี้ยงน้ำในที่ประชุมด้วย รับประทานอาหารแล้ว
กลับไปที่ประชุม พอถึงก็เจอพวก น.ส.พ. คอยอยู่แล้ว มีพร้อมทั้ง
เครื่องถ่ายรูป เชปบันทึกเสียง จดคำถามมาเรียบร้อย คนหนึ่งคือ
มิสเตอร์ Garry Scully เป็นเจ้าหน้าที่กรมการโฆษณาของประเทศ

ออสเตรเลีย อีกคนหนึ่ง คือ Miss Rita Smith บรรณาธิการ น.ส.พ.
ผู้หญิงในนิวยอร์ก ทั้ง ๒ คนถามไปนอกขอบเขตพระพุทธศาสนา
มากมายหลายข้อ เห็นจะเป็นตัวไม่เคยรู้เรื่องพุทธศาสนาเลย ข้าพเจ้า
ก็เลยอธิบายให้ฟังอย่างย่อ ๆ ว่าพระพุทธศาสนาเต็มไปด้วยความจริง
และเหตุผล หลักเชื่อของเราก็คือกรรม เราไม่มีชาติ, ชน, วรรณะ
เราผิดกันแต่คนชั่วและคนดีเท่านั้น แต่จะต้องเป็นคนคิดเป็นจึงจะ
เห็นด้วย พระพุทธศาสนาทำให้เราฉลาดขึ้น สุขยิ่งขึ้น และมีเสรีภาพ
ยิ่งขึ้น เราจึงพอใจนัก เขาหน้าแดงด้วยพอใจและบอกว่าไม่เคยรู้เลย
แล้วขออภัยเสียใส่เทปไปด้วย ส่วน Miss Smith นั้นถามมากมาย
แต่นอกเรื่องโดยมาก มักจะเป็นเรื่องของผู้หญิง ๆ พวกแขกที่รุ่ม
ล่อมฟังอยู่ด้วยซักชอบใจสนุกสนานไปด้วย

ถึงเวลาบ่าย ๑๔ น. เราก็เปิดประชุมใหม่ คราวนี้เชิญคุณ
ปู่ โรจนะบุรานนท์ ผู้แทนไทยขึ้นเป็นประธาน ผู้แทนฮ่องกงและ
ผู้แทนอินโดนีเซีย เป็นรองประธาน จบอ่านรายงานได้เวลา
๑๖.๓๐ น. พอที่เราเปิดประชุม พอเปิดประชุม พ.ส.ล. สมาคม
โรตารีเขาก็เข้ามาเปิดสมาคมของเขารับรองเราในที่นั้นเลย เริ่มต้น
ด้วยนายกของเขาสวมพวงมาลัยให้ข้าพเจ้า แล้วก็เริ่มอ่านสุนทรพจน์
รับรองกันทีละคน จบแล้วข้าพเจ้าก็อ่านตอบตามที่เขียนไว้ว่า.—

ท่านโรตาเรียนชายหญิง

องค์การ พ.ศ.ล. นี้มีโชคดียหลายอย่าง อย่างหนึ่งได้มีการประชุมกันได้บนพื้นแผ่นดินอินเดีย และได้รับการรับรองของโรตารี สโมสรอันเรื่องนามนี้เป็นครั้งแรกด้วย ถึงแม้สโมสรโรตารีจะมีได้เกี่ยวข้องกับทางการศาสนา แต่ก็มีหลักการที่เหมือนกับ พ.ศ.ล. อยู่ถึง ๒ ข้อคือเรามีสมาชิกทุกชาติและทำงานเพื่อมนุษยธรรมด้วยกัน

โลกเรากำลังอยู่ในยุคยุ่งยากโกลาหลอย่างน่าเศร้า ซึ่งข้าพเจ้า
คิดว่าไม่ค่อยจะมีสมาคมใดที่จะคิดช่วยให้เรามีชีวิตดีขึ้นเลยเลย การ
บำรุงกายมีอยู่เพียงใด .เราก็ควรจะบำรุงทางจิตให้เท่าถึงกันเพียงนั้น
ด้วยเหตุนี้ ถ้าเราได้มีสมาคมที่มีความมุ่งหมายเช่นเดียวกันแล้วมากมาย
ก็จะเป็นคนประโยชน์แก่มนุษย์เป็นอันมาก

ข้าพเจ้าคิดว่าความคิดที่ว่าเราจะอยู่ได้ในโลกนี้แต่โดยลำพังนั้น
เป็นของล้าสมัยเสียแล้ว อย่างไรก็ตาม แม้เราจะชอบหรือไม่ชอบ
เราก็จะต้องอยู่ในโลกเดียวกัน การขัดกันระหว่างหม่มมนุษย์ใน
เรื่อง ชาติ, ชน, วรรณะ, ภาษาและศาสนาก็ดี เป็นอันใช้ไม่ได้
แล้วเวลานี้ ความจริงอันนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้วตั้งแต่ ๒๕๐๐ ปี
ก่อนโน้น และในบัดนี้ ทั้งการคมนาคม การขนส่งและวิทยาศาสตร์
ต่าง ๆ ก็ได้พิสูจน์ความจริงอันนี้แล้ว

ข้าพเจ้าขอสรุปว่าศาสนาทั้งหลายก็ดี การสาธารณกุศลต่าง ๆ
ก็ดี มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน กล่าวคือ จะยกชีวิตมนุษย์ให้สูง
ขึ้นกว่าสัตว์ทั้งหลาย และก็เพื่อความมุ่งหมายอันนี้เอง ที่เราทุกคน
พร้อมที่จะต่อสู้ต่อไป

ขอขอบพระคุณ

จบแล้วเขาให้รูปข้าพเจ้าเองใส่กรอบมาเสร็จ และมีผู้พูด
ต่อไปอีก ๒-๓ คน แล้วก็เชิญแขกทั้งหมดออกไปรับประทานอาหาร
ในสนามหลังที่ประชุมนั้น แล้วมีถ่ายรูปร่วมกันด้วย ขนมน้ำชา

อร่อยคืออีกคล้ายๆ เผือกยัดไส้ตามโฮเทลจีน เป็นแต่ของอินเดียนมี
หอมเครื่องเทศด้วย เวลาร้อนๆ ทั้งกรอบและนุ่ม กินกันไปเดิน
พูดกันไป แล้วข้าพเจ้าก็ลากลับเพราะเหนื่อยเต็มที่แล้ว วันนั้นบ่าย
๑๗ น. ก็มืดเสียแล้ว กลับมาอาบน้ำกินเย็น แล้วขึ้นมาห้องเพื่อ
ร่างคำพูดกับมหาวิทยาลัยพม่านี้ คนอื่นไปประชุมกลุ่มกันที่โฮเทล
ปารีส และ Mr. Christmas Humphreys แสดงปาฐกถาเรื่อง การศึกษา
พระพุทธศาสนา ในที่นั้นด้วย

วัน^๕ที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

วันนี้เป็นวันสิ้นพระชนม์เสด็จพ่อ ตื่นขึ้นก็นึกถึงการทำบุญ ถวายทองว้างวัดศ แต่เผื่อนเป็นวันที่เราจะได้ทำบุญให้ธรรมปาละ อยู่แล้วเหมือนกัน ฉะนั้นจะต้องโมเมอุทิศถวายเสด็จพ่อด้วย พอลงไปรับประทานอาหารเสร็จก็พอดีพวกไทยอัสสัมมาหา ๕ คน เป็น ผู้ใหญ่บ้านแต่งตัวดีพูดอังกฤษได้ดีคนหนึ่ง เป็นพระ ๒ องค์และ ผู้ติดตามอีกคนหนึ่ง เราเคยเห็นแต่พวกเรติ่นเต็นฝรั่งกัน วันนี้เรา ไทยบางกอกกลายเป็นฝรั่งเพราะไทยอัสสัมก็ตื่นเต้นกับเราเสียจริงๆ จนน่าสงสาร คนที่เป็นผู้ใหญ่บ้านเป็นล่ามบอกว่าอยากจะได้หนังสือ เรียนมีประวัติศาสตร์และศาสนาพุทธของไทยบางกอก และอยาก เรียนภาษาไทยบางกอกอีกด้วย วันนี้เอาหนังสือเก่ามาให้ดู ๒ เล่ม เล่มหนึ่งเป็นเรื่องตำราหมอดู อีกเล่มหนึ่งเรื่องศาสนาพุทธ คงจะเป็นชาตก เพราะเห็นมีรูปเขียนคำๆ แดงๆ บอกว่าปู่ย่าตายายบอก ไว้ว่าเป็นหนังสือแต่ครั้งยังอยู่ในเมืองจีน ให้ข้าพเจ้ามาเล่มหนึ่งเป็น ตำราหมอดู ได้ให้ไว้แก่กรรมการจัดพิมพ์หนังสือเก่าๆ แล้ว ข้าพเจ้า เนาะให้ไปเรียนภาษาและอ่านเขียนกับพระสงฆ์ไทยที่วัดในพุทธคยา และได้ไปเรียนเจ้าคุณเทพฯ ท่านไว้แล้ว ก่อนแกจะกลับกัน แก เอามือข้าพเจ้าไปทูนหัวแล้วจับๆ หลังมือเสียไม่รู้ว่ากี่ครั้ง รู้สึก สงสารจับใจที่รู้ตัวว่าเป็นไทยด้วยกัน พอดีถึงเวลาไปในการรับรอง ของมหาวิทยาลัย เรียกว่า Union Students พวกที่รับรองนี้เขาคอย ดูโปรแกรมของเรา ถ้าวันไหนมีช่องจะเอาตัวไปได้ เป็นมีใหม่

ทุกคราว วันนั้นในโปรแกรมว่า “เที่ยวคูเมืองพาราณสี” เขาก็ฉวย
โอกาสเอาตอนนั้น แต่แรกข้าพเจ้าก็ไม่เข้าใจว่าเขาจะรับรองใหญ่โต
คิดว่าคงเดิน ๆ คุสถานที เป็นแต่มีสเตอร์มิชรับบอกว่ามีนักเรียนราว
๒,๐๐๐ คน เขามีสุนทรพจน์รับรองด้วย เพราะมหาวิทยาลัยนั้น
เป็นที่ ๆ คนมีชื่อเสียงเล่าเรียนหลายคน มีท่านเนรุห์ และท่านชาชตรี
นายกปัจจุบันเป็นต้น พอรถหยุดก็เห็นแต่คนหนุ่มแน่นไปหมด ทุก
คนคล้องมาลัย (ดอกดาวเรือง) ให้จนเหลือแต่หน้า พาขึ้นไปบนยก
พื้นกลางสนามหญ้าใหญ่กว้าง . ซึ่งนั่งได้เพียง ๔ คน มีโต๊ะวาง
เครื่องขยายเสียงไว้ตรงหน้า ๒-๓ อัน เขาให้ข้าพเจ้านั่งกลาง นายก
ของสโมสรนักเรียนนั่งขวา ท่านรองอธิการนั่งซ้าย และมีหนุ่มอีก
คนหนึ่งนั่งต่อไปคงจะเป็นรองนายก พวกอาจารย์และแขกนั่งเก้าอี้
อยู่ในสนามเป็นรูปสี่เหลี่ยมไปตามสนามหญ้า พวกนักเรียนชายยืน
บนเก้าอี้บ้างยืนซ้อนกันบ้าง นั่งขัดสมาธิกลางสนามบ้างทั้งชายหญิง
แต่ผู้หญิงน้อยกว่าผู้ชายมาก เขาตั้งต้นด้วยเอามาลัยทองมาคล้องให้
ข้าพเจ้าแล้ว ก็อ่านสุนทรพจน์รับรองกัน ๒ คน แล้วก็เชิญให้ข้าพเจ้า
ตอบ ข้าพเจ้ากล่าวว่า.—

ท่านผู้มีเกียรติและนิสิตทั้งหลาย

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ที่ได้รับเชิญมายังสถานที่อัน
มีชื่อเสียงเช่นมหาวิทยาลัยของท่าน ขอให้ข้าพเจ้าได้แสดงความ
ยินดีกับท่านทั้งหลายที่ได้มีโอกาสมาเล่าเรียนในที่ซึ่งจะนำท่านไปสู่

ความรุ่งเรืองได้เช่นนี้สถิติรุ่นก่อนๆของท่านในภายหน้า ถ้าจะเปรียบ
กับการศึกษาของข้าพเจ้าเองแล้ว ข้าพเจ้าไม่มีสิทธิ์อันใดที่จะเข้ามา
แม้แต่เพียงจะใกล้ท่านได้เลย ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้าไม่เคยมีชีวิตโรงเรียน
หรือชีวิตในมหาวิทยาลัยมาก่อนเลย พ่อข้าพเจ้าเลือกครูทั้งผู้หญิง
และผู้ชายให้มาสอนข้าพเจ้าที่บ้าน และท่านเป็นผู้ควบคุมการเรียน
นั่นเอง ถ้าจะพูดตามจริงแล้ว ท่านก็คือครูของข้าพเจ้าทุกบทเรียน
ข้าพเจ้าทูลถามท่านได้ทุกปัญหาโดยที่มิได้ตรึงตรองเสียก่อน จนบาง
ครั้งท่านตรัสว่า “ถ้าเป็นผู้ชายจะเตะเดี๋ยวนี้”

อย่างไรก็ดี ปัญหาที่ว่า—อะไรคือการศึกษาคืออะไร? นี้ย่อมเกิดขึ้น
ในใจเสมอ คนโดยมากมักจะเข้าใจว่า การอ่านออกเขียนได้และ
มีความจำดีเท่านั้นเป็นพอ แต่สำหรับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเชื่อว่าการ
ศึกษา คือ—

๑. ต้องรู้จักตัวเองให้ดีให้ถูกต้อง

๒. ต้องรู้จักผู้อื่นให้ดีเท่ารู้จักตัวเอง

๓. ต้องรู้จักว่าชีวิตคืออะไร

๔. ในที่สุดแต่สำคัญไม่น้อย คือ ต้องรู้ว่าทำอย่างไรจึงจะ
สมควรกับที่ใดเกิดมาเป็นมนุษย์ ในทุกวันนี้โลกเต็มไปด้วยความรู้ แต่
ไม่มีความเข้าใจ ด้วยเหตุนี้ เราจึงหาความสุขจริงๆ กันไม่ค่อยจะได้
ขอให้ข้าพเจ้าเล่าเรื่องนิสิตมหาวิทยาลัยจุฬาฯ ในกรุงเทพฯ ให้ฟังสัก
เรื่องหนึ่ง พวกนิสิตเขาจัดตั้งคณะพุทธศาสตร์ขึ้นเองในมหาวิทยาลัย
นั้น แล้วเขาเลือกข้าพเจ้าให้ไปเป็นที่ปรึกษาของเขา ขอเรียกว่า

พุทธาณเคราะห์ วันหนึ่งเขาถามข้าพเจ้าว่า ทำอย่างไรจึงจะหาความสุข
จริง ๆ ได้? ข้าพเจ้าตอบว่า—เราต้องเข้าใจชีวิตให้ถูกต้อง เช่นเรื่อง
ความรัก หนุ่ม ๆ สาว ๆ มักจะเรียกความใคร่ว่าความรัก แต่ที่จริง
ความรักนั้นไม่จำเป็นจะต้องมีความใคร่ปนเลย ท่านยังเข้าใจภาวะ
ของความจริงเท่าใด ท่านก็จะยังได้ความสุขจริงเท่านั้น รางวัลที่
ข้าพเจ้าได้รับคือ เขาเหล่านั้นเข้าใจได้ ข้าพเจ้ามีความสุขที่จะได้อยู่
กับพวกเขา เพราะข้าพเจ้ารักเขามาก และท่านทั้งหลายที่นั่นทำให้
ข้าพเจ้าคิดถึงพวกเขาอยู่ในเวลานี้

พวกเราคนแก่กำลังจะหมดไป ๆ ไม่ช้าก็เร็ว ท่านผู้เป็นหนุ่ม
สาวจะต้องเข้ามารับหน้าที่แทนพวกเรา การที่เราได้มาเห็นพวกท่าน
สดใสน้อยในความสุขเช่นนี้ ทำให้เรามีหวังว่าในวันหน้าของโลกเรา
จะยังคงอยู่ ข้าพเจ้าแน่ใจว่าท่านทั้งหลายจะทำตัวให้สัมพันธ์กับที่ได้ออกไป
จากสถานท่อนี่เรื่องนามนี้

ขอให้คุณของพระรัตนไตรยของเราจงได้โปรดประทานพรให้
ท่านได้รับความสำเร็จในชีวิตภายหน้าเถิด

ข้าพเจ้าขอขอบคุณอีกครั้งหนึ่ง.

เสียงปรบมือเกรียวกราวถึงขอเอาไปคัตลง น.ส.พ. ทันที แล้ว
เขาก็เชิญท่านมาลาลาเซเกร้าขึ้นมากล่าวสุนทรพจน์อีกคนหนึ่ง เสร็จ

แล้วเชิญไปเลี้ยงน้ำชาในสนามทั้ง ๆ ๑๐ น. แດตแจ้ แต่อากาศ
หนาวหนาวก็ไม่วุ่นอะไร การเลี้ยงที่ในพาราณสีนี้มีของพิเศษอยู่
๒ อย่าง คือ เครื่องเทศใส่จานช่องเป็นสีต่าง ๆ เอามาเสิร์ฟเป็นของ
หยิบเคี้ยวเล่น และอีกสิ่งหนึ่งคือ—หมาก เขาพับใส่ถาดมาอย่าง
ที่เราเรียกกันว่าหมากแขก แต่ทั้งหมากทั้งพลูทั้งปูนของพาราณสี
อร่อยเป็นพิเศษ เขาอวดด้วยว่าไม่มีที่ไหนเหมือน ข้าพเจ้าก็ยอม
รับรองเพราะทั้งหอมทั้งมัน ปากแดงดีกว่าทาลิปสติกเสียอีก เขา
ยกเยียดให้เราลองๆ แล้วก็ชักจะอยากเคี้ยวอีก แต่เราทำไม่ได้เพราะ
ไม่รู้จะบ้วนน้ำหมากที่ไหน คนอื่นเขากลืนกันหมดเลย เขาว่าเป็นยา
แก้ท้องเสีย เราไม่กล้าทำ กลัวท้องเราจะไม่เล่นด้วย กินเลี้ยงแล้ว
เขากันไปถ่ายรูปหมู่อีก แล้วจึงลากลับ มาแวะที่โรงทอผ้าของท่าน
ลอร์ดแมร์ สวยจนไม่รู้จะอธิบายอย่างไรถูก สมกับที่มีชื่อเสียงมา
แต่ครั้งพุทธกาล ที่เรียกว่าผ้ากาสี จะเอาชนิดไหนตั้งแต่บางที่สุด
จนหนาที่สุดก็ได้สมควรที่เขาจะพากันพอใจ ที่รักษาวิชาพิเศษนี้ไว้
ได้เป็นพันๆ ปี เราซื้อได้เพียงแพรห่มผืนเดียว เพราะยังสวยเท่าไร
ราคาก็ยังสวยตามไปด้วย ออกจากโรงทอผ้าเลยไปสารนาถ ไปดูที่
จัดงานธรรมปาละของเรา เข้าไปพบคุณเนื่อง อิมสมบัติ กับ คุณ
ศักดิ์ชัย, คุณสุนทร, อำไพ กำลังจัดงานบวชเนรอยู่ในมูลคันธกุฎี
ได้ช่วยคุณเนื่องเย็บกระทงใส่ดอกไม้ ๒ ใบก็พอดีเสร็จ น่าชม
คุณเนื่องว่าภาษาอังกฤษของเธอก็ไม่ได้ใช้มาเสียนาน แต่ยังดีไป
จนได้เรื่องได้ แล้วเราก็กินกลางวันในโฮเทลตามเคย พอบ่าย

๑๓ น. / เขาก็มาตามให้ไปให้ไตรเฑาะว์ที่จะบวช คนเต็มพระวิหาร
มีทั้งพระไทยนั่งหัตถบาตร และเจ้าคุณเทพวิสุทธิโมลี เจ้าอาวาส
วัดไทยที่พุทธคยาเป็นพระอุปัชฌายาจารย์ ท่านนั่งกลาง พระไทยนั่ง
๒ ข้าง พระต่างประเทศเข้าไปนั่งหลังพระไทย ที่สวดได้ก็สวดด้วย
ที่สวดไม่ได้ก็นั่งดู เต็มไปด้วยพวกถ่ายรูป ถ่ายหนัง ใส่เทปเก็บ
เสียง เด็กที่บวชอายุ ๑๐ ขวบ แต่งขาวผัดหน้าผัดตาสะอาด แลดู
เหมือนแมลงวันตกน้ำมัน พระท่านให้กราบไหว้ และขอพรพรพา
รับศีลได้เรียบร้อย เสียงกัจฉามิฯ นำเอ็นดูดี พอเราบวชเณรของ
เราแล้ว ก็มีพวกผู้ใหญ่มาจากเมืองบอมเบย์มาขอบวชด้วยอีก ๖ คน
ไม่ขออะไรทั้งนั้น สบงจีวรหามาเองเสร็จ แต่คุณเนื่องก็จกถวาย
ย่ามไปองค์ละใบ บวชเสร็จแล้ว เจ้าคุณเทพฯ ท่านให้เดินถือย่าม
ไปรอบๆ ผู้ใดจะใส่บาตรก็เอาใส่ลงไปที่ย่าม ทำทางจะได้มาก
อยู่ เพราะพวกคณะเมืองอุบลซึ่งไปเที่ยวแสวงบุญก็ได้มาร่วมพิธีใน
วันนั้นด้วย

เสร็จพิธีบวชแล้ว เราก็ก่อมาจัดบังสุกุลในเต็นท์ที่ประชุม
ด้วยตั้งรูปท่านธรรมปาละไว้ต้นอาสนะพระสงฆ์ และนิมนต์พระกิตติ
สารมุนี วัดมกุฏฯ ชื่อน้ำพระไทยที่สวดมนต์ ได้ขึ้นสวดมาติกาฯ
แล้วโยงสายสิญจน์จากรูปบนของท่านธรรมปาละมาจากสนามเพื่อให้
ผู้แทนทอดผ้าบังสุกุลให้ท่านคราวละ ๑๐ องค์ แต่ที่ว่าอนิจจาตสั
ฆาราช ได้ก็มีแต่พระไทยชุดแรก นอกจากนั้นท่านก็ขึ้นมารับผ้าและ

ของถวายไปเฉย ๆ พระทุกเมืองขึ้นมาคราวละ ๑๐ องค์ ผู้แทน
ต่างเมืองก็ขึ้นมาทอดผ้าถวายของคราวละ ๑๐ คนจนครบ ๕๐ องค์
จุฬาราชมนตรีทุกคนที่ได้เห็นและได้ทำพิธีทางศาสนาได้ถูกต้องตามพระ
พุทธบัญญัติ การที่เราจัดทำบุญให้ท่านธรรมปาละ ก็เพราะท่านเป็น
ผู้ใกล้ชิดกับพวกที่ไม่ใช่พุทธ นำเอาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธ คือ
ที่ประสูติ, ตรัสรู้, ประชุมเทศนา และปรินิพพาน กลับมาเป็นของ
ชาวพุทธได้ และในปีที่ท่านมีอายุครบ ๑๐๐ ปี ทั้งได้มาถึงแก่กรรม
ที่ตำบลสารนาถนี้ด้วย เราจึงได้จัดการทำบุญอุทิศให้ท่านในนาม
ของ พ.ส.ล. เมื่อบังสกุลแล้วก็ตั้งต้นอ่านคำสวดในที่ประชุม ซึ่ง
ข้าพเจ้าจะต้องอ่านก่อน ข้าพเจ้าอ่านว่าดังนี้.—

ท่านธรรมปาละ ๑๐๐ ปี

ท่านพี่น้องในธรรม

นับว่าเป็นมงคลอย่างหนึ่ง ที่การประชุมของเราได้มีโอกาสด
แสดงความขอบคุณแก่ท่านอานาคาริกะธรรมปาละ ผู้มีอายุครบรอบ
๑๐๐ ปี ในปีนี้ด้วย แม้ข้าพเจ้าไม่เคยรู้จักได้ทบทวนกับท่านธรรมปาละ
โดยตนเองก็ตาม แต่ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะเรียนให้ท่านทราบว่า

พริ้นต์ัวร์ร แห่งประเทศไทย บิดาข้าพเจ้าได้ทรงพบกับท่านธรรมปาละ
ที่เมืองกลัดกดา เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๔ ท่านธรรมปาละมีอายุได้ ๒๗ ปี
ในเวลานั้น บิดาข้าพเจ้าได้เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง นิทานโบราณคดี
กล่าวถึงท่านธรรมปาละไว้ว่า—

“นำชมความศรัทธาและอุตสาหะของนายธรรมปาละ
ว่าเป็นอย่างยอดเยี่ยม ด้วยได้พยายามมากกว่า ๓๐ ปี ใน
ระหว่างนั้นผู้สละทรัพย์สมบัติบ้านเรือนออกเป็นคนจรจัด เรียก
ตนเองว่า “อนาคาริกะ” ขวนขวายทำแต่การที่จะฟื้นฟูพระ
พุทธศาสนาในอินเดียอย่างเดียวก เทียวชักชวนหาคนช่วยไป
ตามประเทศน้อยใหญ่จนรอบโลก ครั้นการสำเร็จตั้งสถานี
ของพุทธศาสนิกชนได้ในอินเดียแล้ว นายธรรมปาละก็ออก
อุปสมบทเป็นพระภิกษุอยู่จนตราบเท่าถึงมรณภาพ ควรนับ
ว่าเป็นวีระบุรุษได้ชนิดหนึ่ง”

โดยเหตุนี้ ข้าพเจ้าผู้เป็นลูกได้มีโอกาสมาทำบุญให้ท่าน
ธรรมปาละ ผู้ซึ่งพ่อข้าพเจ้าได้ยกย่องไว้ จึงทำให้ข้าพเจ้ายินดีเป็น
อย่างยิ่งอีกสถานหนึ่ง ขอท่านธรรมปาละจงได้รับส่วนกุศลอันเกิด
จากกตัญญูกตเวทีตาธรรมของเราทั้งหลายด้วยเถิด และขอให้ท่าน
ให้กำลังใจกำลังใจแก่เราทุกคน ที่จะทำงานต่อจากท่านไปแต่บัดนี้
ด้วยเทอญ

แล้วนายวาสิซึ่งเฝ้าอ่านสุนทรพจน์ของเขา แล้วขอให้ข้าพเจ้า
เป็นผู้แจกเหรียญทองรูปท่านธรรมปาละ ซึ่งเขาให้ข้าพเจ้าก่อน ๑ อัน
และคุณไอยม สังขวาสิ ผู้เป็นเลขาธิการขององค์การ ๑ อัน เมื่อ
แจกเหรียญแล้ว เขาก็เชิญให้ทุกคนวางดอกไม้ที่รูปท่านธรรมปาละ
แล้วเป็นอันปิดงานในวันนี้ นึกว่าจะได้กลับไปพักสักที่ แต่พอขึ้น
รถ นายมิชราผู้หนึ่งไปหน้ารถก็หันมาบอกว่าต้องไปโรงพิมพ์ Ach อ๋
เพราะเขาเชิญไปเลี้ยงน้ำชาไว้ แล้วรถก็วิ่งเข้าไปในเมือง โรงพิมพ์
นี้อยู่ริมถนนจอแจ คล้ายๆ ตึกโบราณรัชกาล ๕ ในวังหลวง มีห้อง
มากมาย มีบรรไดเวียนขึ้นไปคาตฟ้า คนแน่นตั้งแต่ประตูเข้าไป
นึกว่าจะได้นั่งเสียที เขากลับบอกเชิญให้เที่ยวดูเครื่องกลไกต่างๆ
ของเขา ข้าพเจ้าตอบว่าเคยเห็นแล้ว เขาบอกว่าแต่คนทำงานเขา
อยากเห็นท่าน เป็นอันต้องเที่ยวเดินไปให้เขาดูกันทั่วๆ แล้วยัง
ขอให้ขึ้นบรรไดเวียนไปดูเครื่องส่งโทรเลขบนคาตฟ้าอีก คราวนี้
ต้องบอกตรงๆ ว่าตั้งแต่ ๕ น. มาฉันยังไม่ได้พักเลย อย่าให้ฉันขึ้น
บรรไดเลย แล้วข้าพเจ้ารีบเข้าห้องไปนั่งเก้าอี้ซึ่งเขาตั้งโต๊ะน้ำชาไว้
เต็มห้อง รอกันอยู่จนดอกเตอร์มาลาลาเซเกรามาถึงจึงลงมือกินน้ำชา
และมี สปีช เผอนมีนายสยามนารายณ์ ผู้เกิดในเมืองไทย แต่ไปทำ
งานอยู่ที่โรงพิมพ์นี้ ยังพูดไทยได้ดี จึงเลยใช้ให้เป็นล่าม ข้าพเจ้า
ตอบขอบใจและให้พรเป็นภาษาไทยไป แล้วมาลาลาเซเกร่า ก็พูด
อีกคนหนึ่ง เป็นเรื่อง impromptu คือไม่มีร่างตัวกัน เขามีช่าง
เขียนการ์ตูนอยู่ด้วย เรานั่งไปครู่เดียวเขาก็แอบเขียนหน้ามาให้ดูแล้ว

ก็พอรู้จักได้ เสร็จแล้วเราก็กาลกลับมาถึงโฮเทล ๑๗ น. เศษ ขึ้นไป
พักอาบนํ้าลงไปกินเย็น พบพวกสโมสรร Lion ชื่อเลี้ยงรับรองใน
วันพรุ่งนี้ที่โฮเทลเอง คนอื่นเขาไปประชุมกลุ่มท่อ และคอกเตอร์
มาลาลา เซเกร่า แสดงปาฐกถาเรื่อง พ.ส.ล. ทั้งในอดีต, ปัจจุบัน,
และอนาคต ที่โฮเทลปารีส.

วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

วันนี้ประชุมกลุ่มทั้งเช้าและบ่าย ฉะนั้นข้าพเจ้าผู้ไม่จำเป็น
ต้องนั่งด้วย จึงถูกเอาตัวไปในที่ต่างๆ ดังนี้ ๘.๓๐ น. ไปลงเรือ
คูแม่กงกงที่ท่าอัสวเมธ ซึ่งผู้นำเล่าว่าที่ท่านมีชื่อตั้งนี้เพราะได้เคย
ฆ่าม้าบูชาญัตที่ท่านมาแล้ว ๑๐ ตัว การฆ่าม้าบูชาญัตด้วยทำพิธี
อัสวเมธนั้น คือพระเจ้าแผ่นดินองค์ใดจะแสดงพระอภินิหารก็จะทำ
พิธีปล่อยม้าอุปการไปตามเมืองต่างๆ ถ้าเมืองใดอ่อนน้อมด้วยดีก็
ต้องรับรองเลี้ยงคума ถ้าไม่รับรองก็เป็นไต่รบกัน ส่วนม้าที่พอ
เสร็จกิจพิธี คือได้ชัยชนะศัตรู จนถึงพระองค์เป็นจักรพรรดิได้
แล้ว ก็ฆ่าม้าตัวนั้นถวายพระเป็นเจ้า อย่างไรก็ตามก็ดี ท่าน้ำนั้น คือ
อันที่นักท่องเที่ยวไปลงเรือนี้เองแหละยังคงมีขอทานรูปร่างต่างๆ
นั่งอยู่เป็นแถวทั้ง ๒ ข้างตามเคย เขาให้นั่งบนหลังคาเรือแล้วมีคน
ถือกรรเชียงไป หัวเรือ ๒ คน ถือท้ายคนหนึ่งแล่นไปช้าๆ น่าชม

ความเชื่อมั่นของพวกอินทจริง ๆ ทุกคนทักวี้, ทุกเพศ, ลงอาบน้^๕
ก้วยยกมือไหว้อัฐิฐานขบพรแล้วลูบหน้าลูบหัวกันอย่างเคร่งครัด มี
โยน้ำจะใสหรือจะขุ่นจะเป็นผ้าฟองอ่างไรไม่ใช่เรื่องที่จะต้องอนาทร
ร้อนใจ บุญของข้าพเจ้าอย่างหนึ่งที่เคยเห็นแม่น้าคงคาถึง ๓ ครั้ง^๕
แต่ไม่ได้เห็นศพที่ปฏิภูมอย่างหนึ่งอย่างใดเลย เห็นแต่ไฟกำลังลุก
อยู่บนริมตลิ่ง ๒-๓ กองพินเท่านั้น ท่านกรรมการก็บอกว่าอยาก
จะทำที่เผาศพด้วยไฟฟ้าอย่างใหม่ให้ แต่ราษฎรก็ไม่ยอมรับ ยัง
เห็นว่าจะทนรกอยู่นั่นเอง ก็เลยต้องปล่อยไปตามเขาปรารถนา
ส่วนบนตลิ่งก็เต็มไปด้วยปราสาทราชฐานของมหाराชาต่าง ๆ เมือง
ทุกองค์มีไว้ประจำองค์ เมื่อถึงเวลาประชมมากจะได้เสด็จมาขับ
ขันธรมแม่น้าคงคานี้ บางตึกก็มีเสียงสวคมนต์ดังก้องออกมาไม่ขาด
สาย ถามเขาว่าเขาทำอะไรกัน ? ได้ตอบว่าเสียงพวกแม่หม้ายผัว
ตายมาสวดอ่อนวอนให้สามีได้ขึ้นสวรรค์ ข้าพเจ้าพยายามจะเข้าใจ
ว่าอะไรมาจากอะไร แต่ก็ยังไม่สู้เข้าใจดีนัก นึกอยู่แต่ว่า พ่อ
ข้าพเจ้าสอนไว้ว่า ถ้าเห็นอะไรแปลกปลาด และมีคนประพฤติกัน
อยู่ต่งแสน ๆ ล้าน ๆ คนแล้ว ให้พยายามค้นหาความดีของเขาให้ได้
เพราะคนต่งแสน ๆ ล้าน ๆ นั้นจะโง่เขลาไปทุกคนไม่ได้ เราแจวไป
ทางเหนือแล้วก็กลับมาขึ้นท่าเก่า หยุดข้อสตางค์แดงไปรยทานมา
๒ ข้าง ทำให้สบายใจดี กลับมาถึงโฮเตล ๑๐.๓๐ น. พักรับ
ประทานน้ำแล้วก็ออกรถไปเยี่ยมมหาวิทยาลัยอินทู เขาพาขึ้นไปหา
ท่านอธิการในห้องทำงานของท่าน ท่าทางใหญ่โต ท่านคุยด้วยเรื่อง

โลกปัจจุบัน และอธิบายว่าโลกกำลังต้องการความเข้าใจซึ่งกันและกัน ฉะนั้นจึงอยากให้พวกเราไปเรียนกันมากๆ เพราะที่มหาวิทยาลัยสอนวิชาหลายอย่างรวมทั้งสังคมศาสตร์ด้วย แล้วท่านอาจารย์ใหญ่ก็พาเราไปคูหาสมุดสังคม ซึ่งอยู่อีกตึกหนึ่งเป็นพิเศษ มีทั้งโบลานและกระดาษข่อย จีบเช่นเดียวกับสมุดคำของเรา แต่ขนาดเล็กกว่า ไม่มีลวดลายปักทองร้องชาคอย่างของเรา แต่เขาเก็บรักษาดีมาก โดยเฉพาะวิธีเก็บกระดาษเก่าที่กรอบแล้ว เขาเอาลงวางในกระดาษพลาสติกทั้ง ๒ ข้าง แล้วตีให้ติดกันเลย ไม่มีทางจะขาดหรือหลุดออกจากกันได้ แล้วตัดเป็นแผ่นๆ เข้าเล่มใหม่ น่าเอาอย่างจริงๆ เขายกเอาสมุดเซ็นชื่อ ซึ่งดูเหมือนจะหวงๆ ไม่ให้ใครเซ็นง่ายๆ เพราะหยาบยากและในสมุดนั้นเองก็มีชื่อน้อย ให้ข้าพเจ้าเซ็นเห็นจะเป็นเพราะตำแหน่งประธาน พ.ส.ล. นั้นเอง แล้วพาไปยังตึกเรียนอีกตึกหนึ่ง เป็นชั้นเดียว มีห้องเรียงไปตามเฉลียง ไปหยุดที่ห้องหนึ่ง ซึ่งมีพระภิกษุองค์หนึ่งกำลังสอนอยู่ เข้าใจว่าเป็นชาวชิลอน ท่านนั่งฟังหมอนรูปร่างเหมือนหมอนข้าง แต่ใหญ่โตมากท่าทางสบาย ทุกคนนั่งกับพื้น มีมายาวสูงขนาดอกนักเรียนตั้งเป็นแถวไปตามข้างหน้าอาจารย์ วันนั้นมีฝรั่งฮอลันดาคนหนึ่ง เกาหลีสี่มาประชุมคนหนึ่ง และอินเดีย ๑ คนกำลังเรียนอยู่ เราเข้าไปกราบไหว้อาจารย์แล้วก็นั่งฟังอยู่ครู่หนึ่ง ท่านกำลังอธิบายเรื่องพระพุทธศาสนา ได้ความรู้สึกว่าชาวตะวันออกเขาสอนกันอย่างนี้ ไม่มีปนครึ่งชาติ ทั้งเครื่องตกแต่งห้องและกิริยาท่าทางของ

คนในห้องนั้น แลดูเหมือนพ่อพูดกับลูก ๆ และทุกคนตั้งใจฟังและ
สอน คุณาพิกากำลังจะเพล เราก็ลาท่านกลับมาโฮเตล รับประทาน
กลางวันแล้วพัก

บ่าย ๑๔.๓๐ น. ขึ้นรถไปมหาวิทยาลัยพาราณสี ตามที่
คณะนิสิตสตรีเชิญไปเลี้ยงน้ำชา มหาวิทยาลัยนี้เขาพากันภูมิใจกันว่า
ใหญ่ที่สุดในโลกเวลานี้ ก็เห็นท่าจะจริง เพราะออกไปอยู่ไกลเมือง
และที่ทางกว้างใหญ่ราวกับเป็นเมือง ๆ หนึ่ง มีวัดหินอ่อน มีตึก
แยกกันอยู่คนละวิชา ที่อยู่ของนิสิตก็แยกกันคนละทาง มีพิพิธภัณฑ์
สถานอยู่ในนั้นด้วย กำลังจะทำสนามบินด้วย เราต้องขึ้นรถไปเป็น
แห่ง ๆ เพราะไกลกันจนเดินไม่ไหว ผู้อยู่ในขอบเขตโดยมากใช้
จักรยานกัน แรกไปที่นิสิตหญิงซึ่งมีอยู่ถึง ๑,๐๐๐ เศษ ออกมา
ยืนเข้าแถวรับแล้วเลี้ยงน้ำชา ถ่ายรูปหมู่ด้วยกัน แล้วท่านอาจารย์
ชายก็พาขึ้นรถไปเที่ยวเยี่ยมชมตามตึกต่าง ๆ มีแห่งหนึ่งกำลังแสดง
รูปเขียนฝีมือและความคิดพอก ๆ กับของเรา คือตะวันออกกับตะวันตก
ปนกันอยู่ ยังแยกไม่ได้อยู่นั่นเอง แล้วไปดูตึกวิศวกรรมซึ่งสนุกดี
เพราะตึกหนึ่ ๆ คิดทำอะไรกันมากมาย แต่ยังไม่มียอะไรที่แปลก
กว่าทางยุโรป ขึ้นรถดูทั่ว ๆ รอบทั้งวัดหินอ่อนด้วย เป็นวัดทาง
คิวเวท ใหญ่โตและสะอาดสอาดดี แล้วไปที่มหาวิทยาลัยฮินดู เพื่อ
การต้อนรับของ Public Meeting ท่านศาสตราจารย์และผู้ที่จะพูด
หนึ่งบนเก้าอี้ ส่วนพวกฟังนั้นนั่งขัดสมาธิอยู่กับพื้นเต็มห้อง เริ่ม
พูดรับรองกันแล้ว พวกชาวตะวันตกก็เล่าถึงศาสนาพุทธกำลังเจริญ

อย่างไรในเมืองของตน พวกกันอยู่นานจนข้าพเจ้าต้องขอพวกชอบใจ
การต้อนรับนั้น ในนามของ พ.ส.ล. ว่าดังนี้.—

ท่านผู้เป็นประธาน พระคุณเจ้าและท่านสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษ
การที่เราได้รับเชิญมายังสมาคมนี้ นับว่าเป็นเกียรติอันหนึ่ง ซึ่ง
เราทุกคน ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าพอใจกันเป็นอันมาก ฉะนั้นขอท่านจงได้
รับความขอบคุณอย่างยิ่งจากเราในโอกาสนี้ด้วย.

แล้วก็ขอตัวกลับมาก่อน พอถึงโฮเตลเขาก็ลากตัวไปเข้าโตะ
ซึ่งสโมสร โลออน (Lion) เขาเข้านั่งคอยอยู่แล้ว เป็นโตะรูปตัวยู
เต็มซีกหนึ่งของห้องอาหาร รับประทานกันไปใต้ครุหนึ่ง ท่านนายก
เป็นผู้หญิงก็ถูกชนกล่าวสุนทรพจน์รับรองว่าดังนี้.—

พี่น้องชาวสโมสรโลออนทั้งหญิงชาย และท่านผู้เป็นประธาน
ข้าพเจ้ามีความพากพุมใจที่ได้มีโอกาสได้รับรองหม่อมเจ้าหญิง
พูนพิศมัย ดิศกุล ประธานพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ที่ได้ท่านมา
อยู่ในระหว่างพวกเรา ท่านหญิงได้เสด็จมายังประเทศของเราประดุจ
ดังเทวดาผู้นำมาซึ่งความรักความเอ็นดู มาให้แก่มนุษยทั้งมวล
ที่กำลังได้รับแต่ความทุกข์

ท่านทำให้เราเกิดกำลังใจขึ้นเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านนำมาซึ่ง
พระพุทธธรรมอันแท้จริง ในเวลาปัจจุบัน ซึ่งความทุกข์เกิดขึ้นจาก
ความเกลียดชัง คิดร้าย และทะเลาะวิวาทกันอยู่ทั่วไป

แม้พระพุทธธรรมเป็นสิ่งที่ยั่งยืนตลอดเวลาก็จริง แต่ก็
ไม่มีเวลาใดในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ที่จะมีความต้องการพระพุทธ
ธรรมเท่าถึงในเวลานี้ ในเมื่อโลกของเรากำลังอยู่บนยอดของความ
หายนะ ซึ่งมีอโศกนิคมบอมบ์ประจันหน้าอยู่

แต่ในเวลาที่เรากำลังรู้สึกกระวนกระวายในเรื่องโลกของเรา
อยู่นี้ ก็เหมือนได้มาเห็นท่านหญิงในหมู่เรา ผู้ทำให้เราตื่นเต้นในเรื่อง
พ.ส.ล. คือมนุษย์สัมพันธ์ อันเป็นความปรารถนาของชาวสโมสร์
ไลออนของเมืองพาราณสีอยู่แล้วนั่นเอง

ด้วยถ้อยคำ ๒-๓ คำนี้ ข้าพเจ้าขอแสดงความยินดีต้อนรับ
ท่านหญิงด้วยความเต็มใจเป็นอย่างยิ่ง และขอท่านจงได้กล่าวถ้อยคำ
สัก ๒-๓ คำ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์มากที่สุดแก่พวกสมาชิกสโมสร์
ไลออนของเมืองพาราณสี อันเป็นเมืองที่เก่าแก่และเป็นสถานที่ศึกษา
มาแต่โบราณกาล ทั้งในทางวัฒนธรรมและศาสนาในถิ่นที่ของสมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธะโคตมะเจ้า

ข้าพเจ้าไม่ได้รู้ก่อนเลยว่าจะมีสุนทรพจน์กัน จึงคิดตอบไป
ทันทีว่า —

ท่านสุภาพบุรุษและสตรีทั้งหลาย

ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามีบางสิ่งที่จะอธิบายถึงความรู้สึกขอบคุณท่าน
ทั้งหลายให้เท่าถึงกับในใจของข้าพเจ้าได้ถูกต้อง

โดยการส่วนตัวแล้ว ข้าพเจ้าไม่เคยมีความทะเยอทะยานที่จะ
 อยากรเป็นคนใหญ่โตเช่นประธานโลกของ พ.ศ.ล. เลย แต่ต้องรับ
 เป็นก็เพราะมีเหตุการณ์ที่คิดเห็นเกิดขึ้นในเมืองแครงกุน ฉะนั้นใน
 บัดนี้ข้าพเจ้าก็มิได้จะให้สัญญาว่าข้าพเจ้าจะทำดีที่สุดเท่าที่จะสามารถ
 ทำได้เท่านั้น

ข้าพเจ้ามีความรู้สึกเป็นการส่วนตัวอยู่อย่างหนึ่งที่จะบอกให้
 ท่านทั้งหลายทราบ คือน้องชายข้าพเจ้าคนหนึ่งกำลังเป็นประธานของ
 สโมสรไลออนส์อยู่ในกรุงเทพฯ เวลานี้ เพราะฉะนั้นจึงทำให้ข้าพเจ้า
 รู้สึกสนิทสนมกับพวกท่านเป็นพิเศษไปด้วย

พวกท่านจะเป็นอะไรก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งหยาบ, เลื้อ หรือข้าง
กตาม, ข้าพเจ้าจะไม่กลัวท่านเลย แต่จะรักท่านทุกคนเสมอไป
ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านอีกครั้ง.

เสียงคนปรบมือสนั่นหวั่นไหว ทั้งเสียงเฮฮาชอบใจด้วย เป็น
อันรอตตัวไปได้อีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วชนมาอาบน้ำแต่งตัวลงไปรับ
เสียงดินเนอร์ใหญ่ของพวกยูวชน Junior Chamber อีกในที่เดียวกัน
มีทั้งหมดประมาณ ๖๐ คนคือตั้งแต่อายุ ๑๘ ถึง ๔๐ ปี เป็นสมาคม
ที่มีความมุ่งหมายจะฝึกคนหนุ่มสาวให้รู้จักเป็นผู้นำโดยรู้จักรับผิดชอบ
ชอบ ท่านประธานของสมาคมทำพิธีแนะนำตัว โดยให้ลูกขี้ย่นกัน
ทีละคนแล้วจึงมีกล่าวสุนทรพจน์รับรองใจความก็คล้ายๆกัน เสียตาย
ที่ข้าพเจ้าลืมขอเขาไว้ จึงมีแต่คำตอบของตัวเองดังนี้.—

ท่านสุภาพบุรุษและสตรีทั้งหลาย

ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มาอยู่ในที่นี้กับท่าน
ทั้งหลายในวอนนี้ เพราะทำให้ข้าพเจ้าได้รู้จักคุ้นเคยกับผู้ที่ทำกรงาน
ของยูวชนแห่งประเทศอินเดีย ความมุ่งหมายของท่านไม่ใช่ของแปลก
ของข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้าได้ทราบอยู่ดแล้ว ในเรื่องกรงานของ
ท่านที่ตั้งใจจะฝึกหัดให้ยูวชนรู้จักเป็นผู้นำในหมู่ของตน ๆ ได้ ข้าพเจ้า
ขอให้ท่านทั้งหลายจงได้บรรลุผลสำเร็จดังปรารถนาเถิด

ขอให้ข้าพเจ้าได้แสดงความขอบคุณด้วยใจจริงอีกครั้ง ที่ท่าน
ได้กรุณาให้ความรับรองแก่ข้าพเจ้าอย่างดียิ่ง.

ขอขอบคุณ.

จบการเลี้ยงดูกันเวลา ๒๒.๓๐ น. ข้าพเจ้าก็ลาขึ้นมาห้อง
เขาตามมาส่งกันจนถึงห้องที่เดียว เป็นอันว่าวันนี้ต้องกล่าวสุนทรพจน์
ถึง ๓ ครั้ง

วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

๙ น. เกษ Mr. Misra พาไปดูวัดหินอ่อนเรื่องรามายณะ
คือ รามเกียรติ์ พอก้าวเข้าประตูเหล็กเข้าไปก็รู้สึกเหมือนเข้าไปใน
เมืองเทพนิยาย ถนนเป็นซีเมนต์ทุกสายทั้งเล็กทั้งใหญ่ ตรงไปชน
โบสถ์ซึ่งเป็นหินอ่อนทั้งหลัง ลวดลายก็ฝังด้วยหินสีต่าง ๆ ไม่มีไม้
ปนเลย พนักเป็นหินดำกับขาวเดินด้วยเท้าเปล่ารู้สึกเย็นซิค ๆ บนฝา
ผนังเป็นตัวอักษรฮินดูเล่าเรื่องรามเกียรติ์เป็นแผ่น ๆ ตรงกลางสุด
มีห้อง ๆ หนึ่ง ตั้งรูปหุ่นเท่าคนเป็นรูปพระรามอยู่กลาง พระลักษณ
ข้างซ้าย นางสีดาข้างขวา หน้าตาสวยงามแต่งเต็มยศกษัตริย์ดูบวบ
ไปด้วยเพชรนิลจินดา ที่หน้าห้องมีพระนั่งเหลือง ใส่เสื้อเหลือง
ผมยารุงรังทาหน้าผากสีขาว คล้องคอลูกประคำ นั่งอยู่กับหีบบำรุง
วัด มีหนังสือขายเป็นเล่ม ๆ และมีหีบของกินเป็นถั่วและขนม พอ
เราเข้าไปยืนดูหน้าห้อง ท่านพระซึ่งเราอยากเรียกว่าฤาษีมากกว่า
ก็เอามาล้มมากล้องคอให้ เราก็หยิบสตางค์หยอดลงในหีบ แยกให้
ขนมหีบ ๆ นั้นมา ผู้พากีพาเราเดินดูไปรอบเฉลียงชั้นบน แล้วแวะ
เข้าไปดูรูปหุ่นต่าง ๆ ในอีกห้องหนึ่ง มีรูปผู้มีชื่อในเรื่องรามเกียรติ์

หลายคน ตัวโตๆ และมีกลไกไขลานกระดูกกระดูกได้ทุกตัว เต็กๆ
เห็นจะสนุกมากทีเดียว แล้วลงบรรไดไปคูสวนอีก ในสวนก็สนุก
มาก เพราะเขาทำรูปกระท่อมที่พระรามอยู่บ้าง ทำเขาพระสุเมรุที่
พระอิศวรประทับบ้าง ดอกไม้ก็สดชื่นมีสีต่างๆ สวยงาม เขาพูด
ว่าค่าทำวัดนี้ประมาณ ๒๐ - ๓๐ ล้านบาท ทำทางผู้นำเขาพอใจของ
เขามาก และเชื่ออย่างไม่มีข้อสงสัยในพระเจ้าเลย ข้าพเจ้าลองถาม
เขาว่า ท่านนับถือพระรามว่าอย่างไร? เขาตอบว่า ไม่ใช่ตัวพระราม
เอง เขามีพระเจ้าที่เที่ยงแท้ยิ่งกว่าพระรามคือภาคหนึ่งของ
อวตารท่านนั่นเอง เราฟังแล้วก็ยังงงอยู่ดี ไม่เข้าใจแจ่มแจ้งได้ และ
นึกชมความเชื่ออันมั่นคงของเขา ว่าทำอย่างไรกันหนอเขาจึงปลุก
ฝังกันได้ถึงเพียงนี้ ไม่แลเห็นเลยว่าใครจะไปเปลี่ยนแปลงเขาได้
ขจรถผ่านวัดสี่แควๆ มาวัดหนึ่ง เขาถามว่าจะลงไปดูไหม เป็นวัด
พระนางกาลิ ข้าพเจ้าบอกขอตัวว่าไม่ดูละเพราะเขาว่าท่านดูไม่ใช่
หรือ? เขาเลยหัวเราะ ในใจจริงนั้น, ข้าพเจ้ากลัวไปเจอเขากำลัง
ฆ่าแพะฆ่าแกะบูชาบุญ ผ่านมาอีกวัดหนึ่งเป็นวัดของพญานาค ผู้นำ
บอกว่าถ้าเป็นเดือนที่มีการสอบไล่หนังสือแล้ว แถวนั้นจะเต็มไปด้วย
พวกนักเรียนมาบนพญานาคให้สอบไล่ได้ ทำไมพญานาคถึงเก่งใน
เรื่องนั้นไม่ทราบได้เลย แล้วเข้าไปดูทางเมืองเก่าอีก ถนนแคบๆ
แน่นไปด้วยคนทั้งนั้น กลับมาถึงโฮเทล ๑๑.๓๐ น. พอตีแต่งตัว
ลงไปรับเลี้ยงกลางวันของท่านแม่ ตั้งโต๊ะรูปตัวที่ T มีสุนทรพจน์
ให้มาลัยทอง คล้องคอด้วยผ้าห่มทองสวยงามมาก และมีลูกสะใภ้

มารับแขกทั้งสาวทั้งสวย ๆ อย่างมองข้าได้หลาย ๆ ครั้ง พุดจากก็
รู้ได้ว่าการศึกษานิตสมัยใหม่ ไม่มีใครแนะนำว่าคนไหนเป็นสามี
แต่ท่านพ่อผัวนั้นทำทางรักใคร่ลูกสะใภ้มาก ยิ้มแล้วยิ้มอีก เวลา
มองพิศอยู่เสมอ ท่านแม่พุดยกยอเมืองไทย พวกเรา และความ
สัมพันธ์ระหว่างไทยกับอินเดียซึ่งมีมาช้านานแล้ว เสร็จแล้วข้าพเจ้า
ก็ตอบว่า.—

ท่านสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษ

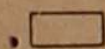
มีสุภาพสตรีไทยอยู่คนหนึ่งว่า มิตรภาพนั้นแม่จะอยู่ไกลกันสุด
โลก ก็เหมือนอยู่ในห้องเดียวกันเสมอ อย่างไรก็ตาม สุภาพสตรี
นั้นได้แสดงความจริงแล้วในบัดนี้ การรับรองที่ท่านได้ให้แก่เรา
จะรักษาไว้ ยิ่งกว่าความรู้สึกที่เราได้อยู่ด้วยกันในห้องเดียวกันอีก
เมื่อข้าพเจ้าได้เห็นพระเจดีย์ธรรมเมฆที่สำราญแล้ว ทำให้
ข้าพเจ้านึกไปถึงเมื่อเวลา ๒๕๕๒ ปีโน้น ในเมื่อพระธรรมจักรได้เริ่ม
หมุนในที่นั้น แล้วก็ขยายตัวออกไปสู่โลกทั่วสารทิศ นำมาซึ่ง
มนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ทุกพวก ทุกเมือง ให้มารวมกันเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน ทรงนิกเพราะพระผู้ประเสริฐสุดของเราผู้ทรงเริ่มหมุน
ธรรมจักรนั้น มิได้ทรงเห็นความแตกต่างกันในหมู่มนุษย์ ทรงพระ
กรุณาช่วยเหลือแก่ผู้ปรารถนาดีทุกคน ทรงยกย่องผู้หลักเลียงความ
ซื่อ และนำทุกคนไปสู่บริสุทธิ์คุณ คือการรักษาจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใส
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงรังเกียจผู้มีศรัทธาต่าง ๆ กันเลย

นี่คือความคิดเห็นของข้าพเจ้า และเป็นความสบายใจได้ขณะ
หนึ่งในโลกที่กำลังเต็มไปด้วยความยุ่งยาก ที่ได้มาเห็นเพื่อนฝูงจาก
ทุกมุมโลก ได้มาพร้อมกันพร้อมมือเดินตามทางอันร่มรื่นและมีสันติ
ของพระผู้ประเสริฐสุดของเรา ด้วยความปราศจากฉันทาคติ ทางของ
เราเปิดให้ทุกคนใช้ เพื่อเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่ทุกๆ คน เราจะ
ยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้ทราบว่าเรามีได้เดินตามทางนี้อยู่โดยโดดเดี่ยว.

การที่ท่านลอร์ดแมร์และคุณผู้หญิงรวมทั้งชาวเมืองพาราณสี
ได้กรุณาให้ความเข้าใจและเห็นใจ อุดหนุนพวกเราในครั้งนี้ จะจารึก
อยู่ในจิตใจเราอย่างลึกซึ้ง เราทุกคนขอถือโอกาสนี้แสดงความขอบ
พระคุณด้วยความพอใจอย่างยิ่งแก่ท่านและชาวพาราณสีทุกท่าน

ขอขอบพระคุณอีกครั้ง.

เสร็จพิธีเลี้ยงกลางวันของท่านนายกเทศมนตรีแล้ว เราก็มิ
ไปเปิดประชุมใหญ่ที่สาธารณะ เวลา ๑๔ น. เพื่อฟังรายงานการ
ประชุมกลุ่มทั้ง ๕ กลุ่ม วันนี้พอเปิดประชุมแล้ว ข้าพเจ้าก็เชิญ
Mr. Miyabara ผู้แทน Hawaii ขึ้นมาเป็นประธานที่ประชุม และเชิญ
ผู้แทนรัสเซียและมองโกเลียขึ้นมาเป็นรองประธาน เพื่อให้เกียรติแก่
ผู้แทนทุกศูนย์ แล้วข้าพเจ้าก็ออกมานั่งฟังอยู่แถวหลัง.

ข้อเสนอของกรรมาธิการคณะต่าง ๆ

๑) คณะกรรมการการเงิน

เสนอให้เพิ่มค่าบำรุงประจำปี จาก ๑๐๐ รูปี เป็น ๒๐๐ รูปี และเสนอให้ตั้งมูลนิธิ พ.ส.ล. ขึ้น ให้อยู่ในความควบคุมของคณะกรรมการบริหาร เพื่อให้ปฏิบัติงานตามโครงการต่างๆ ที่ประชุมได้อนุมัติแล้ว

มีการอภิปรายแก้ไขเล็กน้อย แล้วลงมติรับรอง.

๒) คณะกรรมาธิการพิเศษ ประชาสัมพันธ์, ศึกษา, ศิลปและวัฒนธรรม

คณะนี้เสนอ ๔ ข้อ คือ. —

๑. พ.ส.ล. ควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์อบรมขึ้นในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษาแก่ภิกษุและภิกษุณี

๒. ศูนย์ภาคีทั้งหลาย ควรจะได้สำรวจผลงานริเริ่มของศูนย์ภาคีสังกาโปร์ ที่ได้จัดพิมพ์บทเรียนพุทธธรรมในชั้นเรียนต่างๆ ขึ้นเป็น ๒ ภาษา คือ อังกฤษและภาษาพื้นเมือง และจัดหลักสูตรการสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแก่เยาวชน

๓. ในกรณีที่ไม่สามารถจะทำการสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้ ก็ให้บรรจุหลักพุทธธรรมไว้ในบทเรียนวิชาศีลธรรม

๔. ควรพิมพ์รายชื่อมหาวิทยาลัย และองค์การทางพุทธศาสนาในวารสารขององค์การ พ.ส.ล. เพื่อให้มีการเยี่ยมเยียนและแลกเปลี่ยนเอกสารทุกอย่างต่อกันได้สะดวก.

ยังมีข้อเสนอของพุทธสมาคมลอนดอนอีก ๓ ข้อ คือ.—

๑. ให้สอนพระพุทธศาสนาในวันอาทิตย์ด้วย รวมทั้งในสมาคมลูกเสือ ศาลาโรงธรรมต่างๆ และให้ย้าในเรื่องศีลยิ่งกว่าการบูชาเฉยๆ

๒. ให้เผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยทางเอกสาร, วารสาร, วิทยุ, โทรทัศน์ ตามโรงเรียนและสมาคมต่างๆ และขอให้พิจารณาหลัก ๑๒ ข้อของพุทธศาสนาซึ่งพุทธสมาคมลอนดอนเสนอไว้ด้วย

๓. ควรจัดให้มีการอบรมพระภิกษุในการที่จะไปเที่ยวแสดงธรรมในที่ต่างๆ เช่น ศาลาการเปรียญ ทางวิทยุหรือในที่สาธารณะ และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ให้มีการควบคุมวินัยของพระสงฆ์ ในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศตะวันตกด้วย

๓) คณะส่งเสริมกิจกรรมในทางธรรมทูต มี ๕ ข้อ คือ.—

๑. ให้ พ.ส.ล. จัดพิมพ์เอกสารในหัวข้อธรรมะในพระพุทธศาสนา โดยไม่ลำเอียงว่ามาจากนิกายใด และศูนย์ต่างๆ ช่วยพิจารณาด้วย แรกให้พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษก่อน แล้วจึงแปลเป็นภาษาต่างๆต่อไป เพื่อให้ผู้ที่ยังไม่รู้พระพุทธศาสนาจะรู้ด้วย ด็อกเตอร์ มาลาลาเซเกร์ ระบุว่าช่วยหาทุนมาช่วยในข้อนี้

๒. ศูนย์ภาคีทุกแห่งควรส่งเสริมให้มีการร่วมมือ และ
ร่วมใจกันระหว่างบุคคลทุกศาสนา

๓. องค์การพุทธควรหาทางร่วมมือกับศาสนาอื่นในการ
พัฒนาสังคม โดยเฉพาะการจัดโครงการอันจะเป็นประโยชน์แก่
ส่วนรวม

๔. องค์การพุทธควรร่วมมือกับศาสนาอื่นในทางที่จะรักษา
ไว้ซึ่งสันติภาพของโลก

๕. องค์การ พ.ส.ล. ตั้งข้อรังเกียจและประณามการนำพระ
พุทธรูปไปใช้ในทางที่ผิด และไม่สมควรต่าง ๆ

๕. คณะส่งเสริมกิจการสาธารณกุศล เสนอ ๕ ข้อ มี. —

๑. ให้ตั้งกรรมการค้นคว้าในทางสังคมและเศรษฐกิจของ
ศูนย์ภาคีต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสวัสดิการในสังคมพุทธ แล้วเสนอผล
งานไปยังสำนักงานแห่งใหญ่ H.Q. เพื่อรวบรวมและดำเนินการ

๒. ให้ที่ประชุมใหญ่ครั้งที่ ๗ ร้องเรียนไปยังสหประชาชาติ
เพื่อหยุดยั้งการสะสมอาวุธโดยด่วน

๓. ให้ร้องเรียนต่อประชาชาติทั่วโลก ให้ระงับข้อพิพาท
ด้วยสันติวิธี อย่าให้ใช้กำลังประหัตประหารกัน

๔. ให้สนับสนุนโครงการสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาการ
ท้องถิ่น ที่ได้ปฏิบัติไปโดยคณะสงฆ์และองค์การพุทธ

๕. ศูนย์ภาคีเวียดนามใต้ ขอเสนอเพิ่มให้เพื่อนสมาชิกให้ความช่วยเหลือแก่ทุกประเทศที่เกิดภัยพิบัติ เช่น อุทกภัย เป็นต้น

๕) คณะกรรมการส่งเสริมความสัมพันธ์และสามัคคี มี ๗ ข้อ คือ...

๑. ให้ส่งเสริมความเข้าใจกันในระหว่างนิกายเถรวาทและมหายาน

๒. ให้มีความร่วมมือกันระหว่างชาวพุทธให้มากขึ้น

๓. ให้ออกแบบเครื่องหมายพระพุทธศาสนา ที่แสดงความหมายในด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้ทั่วสากลโลก

๔. ให้เสนอรัฐบาลเนปาลให้ฟื้นฟูสวนลุมพินีให้คงสภาพเดิม

๕. ให้ร้องเรียนต่อ UN. และรัฐบาลทุกประเทศให้ระงับการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ เว้นแต่ในทางสันติ

๖. ให้องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ยอมรับนับถือความเสมอภาคของบุคคลโดยไม่เลือกผิว, ชาติ, ชน, วรรณะและศาสนา

๗. ให้ พ.ส.ล. ให้ความช่วยเหลือชาวพุทธที่ประสบภัยด้วยสันติวิธีทุกทางเท่าที่จะทำได้ เช่น ในที่ใดชาวพุทธต้องถูกบีบคั้นหรือแบ่งแยก ให้องค์การ พ.ส.ล. รับร้องเรียน หรือส่งผู้แทนไปหาเจ้าหน้าที่ในประเทศนั้นโดยตรง หรือผ่านทางสหประชาชาติ

ข้อเสนอเหล่านี้ จะเห็นได้ว่าเกิดจากบางคนบางเมืองที่ยังไม่รู้พระพุทธศาสนาโดยถูกต้องก็มี • ที่มีความทุกข์ทรมานหม่นหมองอยู่ก็มี

ที่มีปมค้อยอยู่ก็มี ซึ่งเป็นธรรมดาของมนุษย์ที่มีจำนวนมากอยู่ด้วยกัน
 ฉะนั้นการที่ให้โอกาสให้เขาเปิดใจบ้าง เพื่อความสุขของเขา จงกว่า
 เขาจะเห็นพระพุทธธรรมที่แท้ได้นั้น. คุณก็จะไม่น่าจะเสียหายและเป็นการ
 เมืองแต่ประการใด เพราะไม่มีการกระทำแต่อย่างใด ผู้ที่มีสติ
 ก็จะเห็นได้ว่า พ.ส.ล. ไม่มีอำนาจอันใดที่จะบังคับใครให้ทำตามใจได้
 ฉะนั้นแม้จะเขียนฎีการ้องเรียนไปยังแห่งใด อย่างดีก็คงได้ผลแต่เพียง
 ได้ตอบมาว่า—ทราบแล้ว! มิฉะนั้นก็คงจะได้รับอภัยด้วยความขบขัน
 แล้วโยน จ.ม. นั้นลงตะกร้ากุมพลอยไป เมื่อเรารู้อยู่เช่นนั้นแล้ว เรา
 จะเสียกระดาษ น้ำหมึกและเสตมป์ไปทำไม? งานอื่นที่จะทำให้
 เกิดผลได้ดีกว่านั้นยังมีอีกมากมาย เราจะมาช่วยกันทำไมดีกว่าหรือ?

อย่างไรก็ตาม กรรมการกลุ่มทั้ง ๕ คณะได้เสนอและมีการ
 แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ธรรมนูญของ พ.ส.ล. อีก ๖ ศูนย์ คือ.—

1. Assam	อัสสัม
2. Australia	ออสเตรเลีย
3. Burma	พม่า
4. Ceylon	ซีลอน
5. Hongkong	ฮ่องกง
6. Thailand	ไทย

รายงานได้จบในวันทั้ง ๕ คณะ ไม่มีการโต้แย้งกันเท่าที่คิดไว้
 แม้จะมีผู้แทนเนปาลอะอะอยู่สักหน่อย คือลุกขึ้นติเตียนคณะเลขาฯ
 ว่าทำงานไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้ ก็พูดไปไม่นานเพราะไม่มีผู้ใดฟัง

หรือเอาใจใส่ เพราะโดยมากรู้จักกันอยู่แล้วว่าตั้งใจจะมาแย่งสำนักงานใหญ่ไปจากไทย และข้อหาที่พูดนั้นก็ไม่ใช่หลักฐานอย่างใดทั้งสิ้น ฉะนั้นจึงน่าจะชอบใจกรรมการและที่ประชุมใหญ่เป็นอันมาก ที่สำเร็จไปได้โดยเรียบร้อยและรวดเร็ว พอปิดประชุมแล้ว ข้าพเจ้าก็รีบไปยังสมาคมฮินดู—พุทธที่เขาเชิญไว้ วันนี้เขาเอาตัวข้าพเจ้าไปคนเดียว แต่ลำพัง เพราะตัวของนายกสมาคมฮินดู—พุทธ เขามารอคอยจับตัวขึ้นรถนั่งคุมไปที่เดียว ขอให้ผู้ติดตามไปอีกคันหนึ่งซึ่งจะไปคอยอยู่ที่โรงเรียนเด็กผู้หญิงของรัฐก่อน เขาพาข้าพเจ้ากับนายมิชราไปในเมืองเก่า ลดเลี้ยวไปตามถนนแคบ ๆ จนถึงที่คล้าย ๆ วงเวียนแห่งหนึ่ง ก็เห็นคนแน่นอัดเป็นพัน ๆ คนยืนอยู่แน่นพร้อมทั้งทหารและโปลิศ ซึ่งเป็นผู้แหวกทางให้รถเข้าไปจอดตรงมีผู้คอยรับอยู่ โดยมากเป็นผู้ชาย แนะนำกันแล้วก็ออกเดินเป็นกระบวนเบียดคนที่ยืนอยู่ ๒ ข้างทางไป ทางก็เป็นถนนปูอิฐเก่าแก่รถเข้าไม่ได้ มีร้านขายของอยู่เรียงรายไปตลอด เขาจึงพาข้าพเจ้าให้เดินไป ๒ ข้าง แต่เขาเดินกันเร็ว ถ้าเขาไม่จูงลากไปแล้ว ข้าพเจ้าคงเดินไม่ทันแน่ คนดูกันสนุกสนาน บางคนก็ยกมือไหว้ เดินเข้าซอยไปราว ๑๐ นาที จึงถึงบรรดาตึกที่จะขึ้นไปบนศาลาฟ้า บนนั้นตึกเตี้ยเตี้ย ๆ ไล่ ๒-๓ ชั้นห่าง ๆ กัน ที่พื้นปูพรมมีคนนั่งอยู่บนพื้นเต็มไปหมดรวมทั้งท่านแมร์ด้วย เขาพาข้าพเจ้าให้ขึ้นไปนั่งบนเตี้ยหนึ่ง ซึ่งคลุมด้วยพรมนุ่มเป็นกำมะหยี่ มีหมอนพิงบั๊กดินแวววาว และมีไมโครโฟนเตี้ย ๆ วางไว้ตรงหน้ากับดอกไม้เต็มโต๊ะนั้น รู้สึกตัวเหมือนเป็นนางเอก

กำลังจะร้องขึ้นต้นว่า—มาจะกล่าวบทไป..... นึกเข้าใจและอยากให้เพื่อนฝูงมาเห็น คงจะล้อเลียนกันไปอีกนาน ส่วนอีกเตียงหนึ่ง พระท่อนไม่มากเลยไม่มีไครนั่ง วางอยู่เฉยๆ มีดาตฟ้าสูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งที่มีผู้หญิงยืนคอยู่บนนั้น ๒-๓ คน พอนั่งกันเรียบร้อยแล้ว ประธานกรรมการบัณฑิตรามนารถ กาเลีย ก็ไปยืนอ่านคำรับรองที่เครื่องขยายเสียง ใจความก็ว่า ขอขอบใจที่ข้าพเจ้ารับเชิญมาในที่ซึ่งผู้อื่น คงจะแปลกใจว่าทำไมเขาจึงเชิญข้าพเจ้าผู้เป็นพุทธมา แต่ความจริงนั้นชาวฮินดูเป็นญาติสนิทกับพุทธ, เซนและซิกอยู่เสมอเป็นแต่เพียงแตกกิ่งก้านออกไปต่าง ๆ กันเท่านั้น จึงยินดีด้วย อยากจะให้ชาวพุทธได้ไปในงานประชุมใหญ่ทั่วโลกของพวกฮินดูในปีหน้าด้วย เพราะเห็นว่าเรามีศัตวรรษจะล้มล้างศาสนาเช่นเดียวกัน จึงปรารถนาจะได้รวบรวมกำลังสู้ให้แข็งแรง แล้วก็ให้พรแก่ พ.ส.ล. จบแล้วก็มีผู้หญิง ๒ คน ๆ หนึ่งถือถาดจุดไฟ และคนหนึ่งถือมาลัยทองมาคล้องคอให้ข้าพเจ้าก่อน แล้วคนถือถาดจุดไฟกับเครื่องเจิมหน้า ก็ยกถาดนั้นขึ้นวน ๆ ตรงหน้าข้าพเจ้า พร้อมกับเสียงโห่ร้องกึกก้องของพวกที่นั่งอยู่กับพนันทั้งหมด ๓ ครั้ง แล้วผู้หญิงคนๆ หนึ่งมาให้มาลัยนั้นก็หยิบแบ่งแต่งขึ้นเจิมหน้าผากข้าพเจ้า แล้วเอาเพ็ชรร่วงแต่ละอีกทีหนึ่ง คงจะแวววาวสวยดี นึกอยากได้รูปจริงๆ แต่ไม่มีพวกเราอยู่ในที่นั้น และมัวยุ่งเรื่องตัวเองเลยไม่ทันขอเขาไว้ เสร็จแล้วข้าพเจ้าก็พูดตอบว่า—

ขอให้ข้าพเจ้าได้แสดงความขอบคุณท่านอย่างลึกซึ้งสำหรับการรับรองอันน่าจับใจนี้ด้วย ในเมืองไทยเรานั้น เรามีพิธีพราหมณ์ อยู่ในพิธีของเราด้วยเสมอ จนทำให้ชาวต่างประเทศสงสัยว่า ทำไมเราจึงมี ๒ ศาสนาพร้อมกันได้ ข้าพเจ้าได้ตอบเขาว่าถ้าจะเทียบกับทางคริสต์ศาสนาแล้ว ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูคือพระคัมภีร์เก่าของเราเอง และพระพุทธศาสนาคือพระคัมภีร์ใหม่ เพราะฉะนั้นจึงแยกกันไม่ออก ในเมื่อเราก็นับว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเราก็มุ่งหมายอย่างเดียวกันแล้ว เราก็ควรจะร่วมมือทำงานของเราให้ยิ่งขึ้นเพื่อความสันติสุขแก่โลกทั่วไป

ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จงได้ประทานกำลังกายและกำลังใจ ให้เราได้ทำงานของเราสำเร็จได้ดังความมุ่งหมายด้วยเทอญ
ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านอีกครั้งหนึ่ง.

จบแล้วเขาก็เลิยงหน้าชา เรากินได้เพียง ๒-๓ จิบก็ต้องรีบลาไปที่โรงเลี้ยงเด็กหญิงของกรมประชาสงเคราะห์ เรียกว่า Protective Home of Varanasi ตามที่เขาเชิญไว้ เขาพาลงมาจากศาลาฟ้า พอถึงประตูตึกก็มีผู้หญิงแต่งตัวสวย ๒ คน เอามาลี้ยดอกไม้สดมาคล้องคอให้ เขาแนะนำว่าลูกสาวท่านกรรมการ แล้วก็พาเดินเหินมาตามทางเก่าจนถึงรถยนต์ ขากลับยังพอค่อยยังช้ำกว่าขาไป เพราะเห็นเสียแล้วก็ไม่ค่อยจะรวนแย่งกันดู จนไม่รู้ที่เราอยู่ตรงไหนแน่ ชนรต

มาในเมืองอีกคราวนี้ลงในบริเวณโรงเรียน มีการตกแต่งไฟเอะอะ
 เหมือนงานโรงเรียนต่าง ๆ ของเรา พอรถหยุดก็พบนักเรียนหญิงยืน
 เข้าแถวอยู่ ๒ ข้างทาง มีผู้หญิงถือถาดจุดไฟและถือมาลัยอยู่ตรง
 ประตู พอข้าพเจ้าถึงประตูเขาก็เข้ามาสวมมาลัยให้ แล้วพาเข้าไป
 ยิง^{๖๘}ที่นั่ง^{๖๙}เป็น^{๗๐}เกา^{๗๑}อก^{๗๒}ก^{๗๓}ามะ^{๗๔}ห^{๗๕}ย^{๗๖}ส^{๗๗}ล^{๗๘}น^{๗๙}จ^{๘๐}ี^{๘๑}กร^{๘๒}อบ^{๘๓}ท^{๘๔}อง^{๘๕} ได้พบหญิงเหลือ พบ
 มามัว^{๘๖}แซ^{๘๗}ล^{๘๘}กา^{๘๙}เป^{๙๐}เล^{๙๑}ช^{๙๒} และมิสพิท^{๙๓}จ^{๙๔}ิน^{๙๕}ช^{๙๖}ย^{๙๗}น^{๙๘}ง^{๙๙}อยู่^{๑๐๐}ก่อน^{๑๐๑}แล้ว^{๑๐๒} มีโรงละคร^{๑๐๓}
 เล็ก^{๑๐๔}สัก^{๑๐๕}สาม^{๑๐๖}เม^{๑๐๗}ตร^{๑๐๘} อยู่^{๑๐๙}ตรง^{๑๑๐}หน้า^{๑๑๑}เกา^{๑๑๒}อ^{๑๑๓} มี^{๑๑๔}พ^{๑๑๕}ว^{๑๑๖}ก^{๑๑๗}ผู้^{๑๑๘}ท^{๑๑๙}ง^{๑๒๐}ห^{๑๒๑}ญ^{๑๒๒}ิง^{๑๒๓}ช^{๑๒๔}า^{๑๒๕}ย^{๑๒๖}มา^{๑๒๗}ค^{๑๒๘}มา^{๑๒๙}ย^{๑๓๐} เห็น^{๑๓๑}
 จะเป็น^{๑๓๒}กร^{๑๓๓}ร^{๑๓๔}ม^{๑๓๕}การ^{๑๓๖}ต^{๑๓๗}่าง^{๑๓๘}ๆ^{๑๓๙}เช่น^{๑๔๐}เด^{๑๔๑}ีย^{๑๔๒}ว^{๑๔๓}ก^{๑๔๔}ับ^{๑๔๕}ข^{๑๔๖}อง^{๑๔๗}เร^{๑๔๘}า^{๑๔๙} เขา^{๑๕๐}พา^{๑๕๑}ให้^{๑๕๒}เร^{๑๕๓}า^{๑๕๔}ค^{๑๕๕}ู^{๑๕๖}ของ^{๑๕๗}ที่^{๑๕๘}ได้^{๑๕๙}
 น^{๑๖๐}ัก^{๑๖๑}เร^{๑๖๒}ียน^{๑๖๓}ท^{๑๖๔}ำ^{๑๖๕}จ^{๑๖๖}ำ^{๑๖๗}น^{๑๖๘}ำ^{๑๖๙}ย^{๑๗๐} มี^{๑๗๑}ข^{๑๗๒}อง^{๑๗๓}ต^{๑๗๔}่าง^{๑๗๕}ๆ^{๑๗๖}เช่น^{๑๗๗}เด^{๑๗๘}ีย^{๑๗๙}ว^{๑๘๐}ก^{๑๘๑}ับ^{๑๘๒}ท^{๑๘๓}าง^{๑๘๔}ร^{๑๘๕}อง^{๑๘๖}เร^{๑๘๗}ียน^{๑๘๘}ของ^{๑๘๙}เร^{๑๙๐}
 /ไม่มี^{๑๙๑}ผิด^{๑๙๒} ทำ^{๑๙๓}ให้^{๑๙๔}นิ^{๑๙๕}ก^{๑๙๖}ษ^{๑๙๗}ม^{๑๙๘}การ^{๑๙๙}ศ^{๒๐๐}ึก^{๒๐๑}ษา^{๒๐๒}ของ^{๒๐๓}อ^{๒๐๔}ัง^{๒๐๕}ก^{๒๐๖}ฤษ^{๒๐๗}ห^{๒๐๘}ร^{๒๐๙}ือ^{๒๑๐}อ^{๒๑๑}เม^{๒๑๒}ริ^{๒๑๓}ก^{๒๑๔}ัน^{๒๑๕}ว^{๒๑๖}า^{๒๑๗}เขา^{๒๑๘}ช^{๒๑๙}ำ^{๒๒๐}
 แ^{๒๒๑}ย^{๒๒๒}แ^{๒๒๓}พร^{๒๒๔}่^{๒๒๕}ดี^{๒๒๖}จ^{๒๒๗}ริง^{๒๒๘}ๆ^{๒๒๙} ทำ^{๒๓๐}ได้^{๒๓๑}เหมือน^{๒๓๒}ๆ^{๒๓๓}กัน^{๒๓๔}จน^{๒๓๕}น^{๒๓๖}ำ^{๒๓๗}ป^{๒๓๘}ลา^{๒๓๙}ด^{๒๔๐} ข้า^{๒๔๑}พ^{๒๔๒}เจ้า^{๒๔๓}ให้^{๒๔๔}ไป^{๒๔๕}๕๐^{๒๔๖}ร^{๒๔๗}ู^{๒๔๘}บ^{๒๔๙}
 แล้ว^{๒๕๐}เข^{๒๕๑}า^{๒๕๒}ก็^{๒๕๓}พา^{๒๕๔}ไป^{๒๕๕}ยัง^{๒๕๖}ที่^{๒๕๗}น^{๒๕๘}ั^{๒๕๙}ง^{๒๖๐} ดัง^{๒๖๑}มี^{๒๖๒}สุ^{๒๖๓}จิ^{๒๖๔}บ^{๒๖๕}ั^{๒๖๖}ตร^{๒๖๗} ดัง^{๒๖๘}นี้^{๒๖๙}.—

การรับเสด็จหม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล แห่งประเทศไทย

๑. ท่านหญิงประทับยังที่
๒. อ่านคำรับรอง โดย ศรี เค. เอ็น. ดุชเซีย
๓. อ่านรายงานโดยประธานกรรมการของโรงเรียน
๔. นักเรียนร้องเพลง
๕. เต้นรำเดี่ยว
๖. เต้นรำพื้นเมือง

๗. นางมารร่ายวพระพุทเจ้า
๘. ท่านหญิงตรัสตอบ
๙. ถวายตุ๊กตาที่นักเรียนทำเอง
๑๐. กล่าวคำขอบพระคุณโดย Km Malti Chatpar.
๑๑. เพลงสรรเสริญ
๑๒. ^๕เลียงนาชา

การเล่นของนักเรียนเพียง ๓ ฉากนั้น คือน่าชมเชย โดยเฉพาะ
ฉากหลังมีเด็กแต่งเป็นพระพุทธรูปองค์ประทับหลับพระเนตรนั่งอยู่ใต้

ทันโพธิ์ ไม่มีบทบาทอะไรเลย มีแต่นางมารที่สวยงามและมีชื่อว่าทันรำ
คือออกมาเต้นอยู่คนเดียว เด็กคนนั้นหน้าก็สวย รูปก็สวย แต่งตัวก็
รำก้งามมาก จบแล้วเขาให้ออกมาหาเรา ทำทางเป็นชุดเสียด้วย
ปิดฉากละครคอนแล้ว เขาก็ยกเอาเก้าอี้ตัวขึ้นไปตั้งบนโรงละครคอนนั้น
กับเครื่องขยายเสียง แล้วเขาก็เชิญข้าพเจ้าขึ้นไปพูด ข้าพเจ้าพูดว่า,

พี่น้องสตรีของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มาพบพวกสตรีด้วยกัน
แต่ข้าพเจ้าเป็นคนที่เกิดในสมัยหนึ่ง มีการศึกษามาอย่างสมัยเก่า จึง
เกรงไปว่าความคิดเห็นของข้าพเจ้าอาจจะไม่เหมือนกับท่านในสมัย
นี้ อย่างไรก็ตาม ขอให้ข้าพเจ้าเล่าให้ท่านฟังถึงเรื่องประเพณีของ
ข้าพเจ้าเองก่อน เพื่อท่านจะได้เข้าใจข้าพเจ้าดีขึ้น และถูกต้อง เรา
คนไทยทั้งผู้หญิงผู้ชาย เอาไว้มันมาแต่เล็ก ๆ จนถึงเด็กหญิงอายุ
๑๑ เด็กชาย ๑๓ เราก็มียธิโกนจุก เพื่อบอกให้เรารู้ตัวว่า บัดนี้เรา
เป็นคนทรงจุกผดชอบ ความเป็นเด็กของเราได้ถูกตัดทิ้งไปแล้ว ฉะนั้น
ภายหลังโกนจุกแล้วเด็กชายก็ถูกส่งไปฝึกหัดในวัด เช่นเดียวกับเข้า
บาลีคัลล ส่วนเด็กหญิงคงอยู่กับบ้านเพื่อให้แม่เป็นผู้สอน ทำไม
จึงเป็นเช่นนั้น? เพราะพวกเราเป็นแต่เพียงผู้หญิงเช่นนั้นหรือ? เปล่า,
ไม่ใช่เช่นนั้นเลย! ทั้งนี้เป็นเพราะผู้หญิงส่วนมากโตขึ้นแล้วก้แต่งงาน
มีน้อยนักที่จะเป็นอย่างข้าพเจ้า เพราะฉะนั้นผู้ใดจะเป็นครุฑกว่าพวก
แม่ ๆ ของเราเล่า? เพราะแม่มีความรู้ในเรื่องเป็นแม่คนแม่บ้าน ด้อย

แล้ว ทั้งในทางความคิดและการกระทำไม่ใช่หรือ? และก็ด้วยเหตุนี้แหละ ที่ทำให้เราถูกเก็บอยู่กับบ้าน ในสมัยก่อนที่เรียกว่าเจริญแล้ว เช่นบัดนี้

พอข้าพเจ้าเคยพูดกับข้าพเจ้าว่า “เราเกิดมาบนหน้าที่สำคัญเท่ากัน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่มีเหตุจำเป็นที่จะต้องมาแข่งขันกันเลย” ในเวลานั้นข้าพเจ้ารู้สึกเคืองนิดๆ แต่เมื่อต่อมาข้าพเจ้าเข้าใจชีวิตดีขึ้น ข้าพเจ้าก็ต้องยอมเห็นด้วยกับท่านว่าจริง ขอให้ท่านทั้งหลายจงรับปัญหาไปคิดดูเองเถิด แล้วท่านจะเข้าใจได้ดี

ตามความเห็นของข้าพเจ้า ๆ เห็นว่าแต่ก่อนนี้เราก็มักมีความคิดเห็นแคบและเข้มนวดกวดขันเกินไป แต่บัดนี้ก็เกินไป..... ไม่รู้จะใช้คำอย่างไรถูก อาจจะเป็นการกว้างขวางเกินไปดอกกระมัง ถ้าเราเอา ๒ สมัยนำมาผสมกันให้เหมาะแล้ว ก็น่าจะรักษาศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิงไว้ได้ดี

ในนามของเพศอันประเสริฐของเรา ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจงได้ทรงคุ้มครองพวกเราให้มีชื่ออยู่ด้วยดีในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติเถิด ทำไมข้าพเจ้าจึงว่าเราเป็นเพศที่ประเสริฐ? ก็เพราะผู้ชายทั้งหลายจะอยู่โดยปราศจากเราไม่ได้เลย เราเป็นแม่, เป็นเมีย, เป็นลูกสาว ฉะนั้นขอให้เราได้เป็นที่ดีที่สุดเถิด

ขอขอบคุณ.

เสียงปรบมือกราว แต่ดูเหมือนดังมาจากทางผู้ชายมากกว่า
ผู้หญิง มีสเตอร์มาลาเว ถึงเข้ามาข้างหน้าข้าพเจ้าว่า — ด็อกแล้ว! ด็อก
แล้ว!! เมื่อเขาให้ตุ๊กตาที่ใส่กรอบแก้วแล้ว นางมาร์ติ จัตรปาร์
ผู้อำนวยการโรงเรียน ก็อ่านคำขอบใจข้าพเจ้าว่าดังนี้.—

ฝ่าพระบาท

หม่อมฉันมีความพากพุมใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสแสดงความ
ขอบพระคุณเจ้าหญิงแห่งประเทศไทย ที่ได้ต่อสู้เสด็จมาเยี่ยมสกล
สังคมสงเคราะห์แห่งนี้ พรที่ท่านได้ประทานแก่พวกเรานี้จะอยู่ในประวัติ
ของที่นี่ไปอีกช้านาน และเป็นความสำเร็จตามความต้องการของเราด้วย
เราทุกคนยินดีเป็นที่สุดที่ได้รับพระพรอันน่าเลื่อมใสลึกซึ้งของพระองค์ท่าน
ซึ่งจะทำให้เรารู้แจ้งเห็นจริงตาม

ในนามของกรมประชาสงเคราะห์แห่งอุดรประเทศ คณะกรรมการ
และหม่อมฉัน ขอประทานถวายความเคารพอย่างสุดซึ้งแด่ฝ่าพระบาท
และท่านทั้งหลายผู้เป็นแขกของเราทุกคน.

เมื่อเสร็จพิธีแล้วเราก็กาลกลับ มาถึงโฮเตลเขากินเย็นกันจน
เกือบจบแล้ว ด็อกเตอร์มาลาลาเซเกรายังยืนคอยอยู่ คงจะเห็นหาย
ไปนาน เข้าไปกินเย็นด้วยกันแล้วจึงลาชนห้องอาบนานอน วันนี้
ถูกเข้า ๓ สุนทรพจน์อีกวันหนึ่ง คือ ตอบท่านแมร์ ตอบประธาน
ฮินดู—พุทธสมาคม และตอบโรงเรียนผู้หญิง ต้องกินยาแก้เหิน้อย

จึงได้นอนหลับ คนอื่นไปฟังปาฐกถาณายันน์ จิวตง (ฮ่องกง) พุค
เรื่อง พระพุทธศาสนาไม่มีนิกาย แล้วมีอภิปรายธรรมที่โฮเทลปารีส

วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

วันนี้เป็นวันสำคัญ เพราะเป็นวันหลังของการประชุม และ
เป็นวันเลือกประธานสมาคมโลกด้วย เป็นวันที่ได้ความกรุณายอม
ให้พักเพื่อเขียนคำปิดประชุม จึงไม่มีแขกในห้องและไม่มีใครเชิญ
ไปข้างนอก แต่..... พอลงไปรับประทานเช้า ๗.๓๐ น. ก็มีคน
คอยพบอยู่แล้ว คือพวกพระ ๒ รูป กฤษณ์ ๒ คน ของศูนย์
Ladak Tibet พระหัวหน้ารูปร่างใหญ่โตและดำ อีกองค์ ๑ ทรงกันขำ
เล็กขาวและหน้าตาดี อุบาสก ๒ คนนั้นเป็นคนขี้เกลียดแล้วอย่างดี
แนะนำตัวเองว่าเป็นข้าราชการ มาจากศูนย์ลาคัค ซึ่งอยู่ในระหว่าง
เนปาลและแคชเมียร์ พระหัวหน้าเอาผ้าคล้องคอให้พกรแล้ว ก็เริ่ม
ปรับทุกข์ว่าฐานะของศูนย์นี้อยู่ในระหว่างอิสลามข้างหนึ่ง คอมมิวนิสต์
ข้างหนึ่ง ไม่มีทางจะทำอะไรได้ แต่เกรงว่าพระพุทธศาสนาจะสูญ
แน่ ข้าพเจ้าตอบท่านว่าจะสูญหรือไม่สูญอยู่ที่ตัวเราเอง เพราะจะ
ไม่มีใครมาล้างความเชื่อถือในจิตของเราได้ สำคัญอยู่ที่เราจะต้อง
รักษาให้ดีให้ถูกต้อง แม้ภายนอกจะสูญไปตามเหตุการณ์ ก็จะเป็น
ไปชั่วพริบตาชั่วคราวัน สิ่งที่อยู่ในจิตจะไม่สูญเลย แต่ท่านจะอยู่เฉยๆ
ไม่ได้ ท่านได้ทำอะไรบ้างหรือเปล่า ที่จะทำให้ผู้อื่นเห็นว่าศาสนา

พุทธของเราที่จริง? พระท่านตอบว่า ได้ตั้งโรงเรียนในวัดและสอน
พระพุทธศาสนา ข้าพเจ้าก็เรียนท่านว่า การตั้งโรงเรียนสอนเด็กไว้
นั้นเป็นดีที่สุด แต่ท่านควรจะเอาใจใส่แก่สังคมสงเคราะห์ด้วย เช่น
จัดวัดให้เป็นที่น่าไปเพราะได้ความสุขสงบ ช่วยเหลือพ่อแม่พี่น้อง
นักเรียนให้เข้าฟังได้ แล้วจะกว้างออกไปทุกทีเอง แต่ท่านต้อง
ระวังไม่ให้ใครติเตียนได้ ถ้าอดทนทำไปโดยบริสุทธิ์แล้ว เขาจะเห็น
วันหนึ่งว่าศาสนาของเราที่จริง ๆ เป็นบุญนักหนาที่ทุกคนเห็นด้วยและ
พอใจ ให้ศีลให้พรกันใหญ่โต ทำทางเบิกบานขึ้นแล้วก็ลาไป กน
อื่น ๆ เขาไปประชุมกลุ่มเลือกกรองประธาน ๑๒ คนกันที่สนามกีฬา ซึ่ง
ได้ความว่าอะอะกันสักหน่อย เพราะทุกคนก็อยากเป็นไปตามกัน
ด้วยยังมีกิเลส ถ้าเราทำงานของเราได้สำเร็จจริงแล้ว ต่อไปเรื่อง
พรรณ^๕ คงจะเบาบางไปเอง ทำให้เห็นแน่ชัดว่า เจ้ากิเลสนี่เองที่
ทำให้คนกลายไปได้ต่าง ๆ จนลืมเหตุผลว่าเขาก็เปลี่ยนกันไปทุก ๒ ปี
ถ้าไม่ได้เป็นคราวนี้ คราวหน้าก็คงจะได้เป็น ทำไมจะต้องอะอะ
ไปเปล่า ๆ ได้พักจน ๑๑.๓๐ น. ลงไปกินกลางวันแล้วเลยไป
สนามกีฬาเพื่อปิดประชุม วันนั้นมีคนมาฟังมากอีก เมื่อพร้อมกันแล้ว
ข้าพเจ้าก็ยกตกริ่งประกาศเปิดประชุมเวลา ๑๕.๓๐ น. รับศีล ๕ กัน
แล้ว ก็เชิญมิสเตอร์ซีแวนเดอ ผู้แทนศูนย์สวีเดนขึ้นมาเป็นประธาน
และเนปาลกับฮ่องกงเป็นรองประธาน เพราะเขาจะเลือกประธานซึ่ง
ข้าพเจ้าไม่ควรจะนั่งอยู่ เพราะอาจจะมีผู้คัดค้านได้ ข้าพเจ้าก็ออก
มานั่งเสียข้างหลัง กรรมการดำเนินการประชุม Steering Committee

อ่านชื่อผู้ที่ได้ตกลงกันให้เป็นประธาน คือ หม่อมเจ้าพนพิศมัย ทิศกุล
เสียงปรบมือเอออวยกึกก้อง ข้าพเจ้าก็รู้สึกเฉยๆ เพราะคิดว่าถ้า
ได้ก็เป็นเกียรติแก่ไทยว่าเขาเชื่อ แต่ถ้าไม่ได้ข้าพเจ้าก็ลาออกไม่
ต้องทำงาน ข้าพเจ้าไม่ชอบที่จะต้องแย่งชิงกับผู้อื่นผู้ใด ต่อไปเขา
ก็ประกาศชื่อของรองประธาน ๑๒ คน คือ.—

๑. พระติตถิละมหาเถระ	(พม่า)
๒. ดร. คุณวาเทนะ	(ลังกา)
๓. มร. คริสต์มัส ฮัมเฟรย์	(อังกฤษ)
๔. มร. กิโด เฮาสเตอร์	(เยอรมนี)
๕. มร. สุนาโอ มียาบารา	(ฮาวาย)
๖. ศรี เทวปริยา วาลีสึงห์	(อินเดีย)
๗. พระภิกษุไรเสน ทาคาชิรา	(ญี่ปุ่น)
๘. ท้าวอุ่นเฮือน นรสิงห์	(ลาว)
๙. มิส พิตจินฮุย	(มาเลเซีย)
๑๐. มร. ลุฟซัน ดัมดิน	(มองโกเลีย)
๑๑. ดร. คิดโอะ ไทรา	(อเมริกา)
๑๒. มร. เอส. ดี. ไคไลกอฟว์	(รัสเซีย)

เมื่อคณะกรรมการจัดการระเบียบวาระประชุม คือ Steering
Committee อ่านประกาศแต่งตั้งจบแล้ว มิสเตอร์ชู ผู้แทนชาลังงอร์
มาเลเซีย ได้ลุกขึ้นแนะนำที่ประชุมว่า เราทุกคนต้องการอะไรก็เร่ง

รักเอาแก่สำนักงานใหญ่ แต่ไม่ได้ช่วยอะไรเขาเลย จึงเห็นว่าควร
จะตั้งมูลนิธิ พ.ส.ล. ขึ้น และควรจะต้องตั้งแต่บัดนี้ โดยขึ้นค่าเป็น
สมาชิกจาก ๑๐๐ รูปี เป็น ๒๐๐ รูปี แล้วจัดการออกทุนให้มูลนิธิ
ซึ่งตัวเขาเองขอประเดิมด้วย ๕๐๐ รูปีเดี๋ยวนี้อย่างนี้ ต่างคนก็ต่างขึ้น
แห่งละ ๕๐๐ รูปี บ้าง ๑,๐๐๐ รูปี บ้าง ภายใน ๑ ชั่วโมงรวบรวม
ได้ ๑๔,๑๕๑ รูปี และได้เป็นเงินสดมา ๓,๐๐๐ รูปี พอจบเรื่อง
การประชุมแล้ว มีสเตอร์ซีเรนเดอร์ ประธานก็ลุกขึ้นจากที่
ให้ข้าพเจ้าเข้าไปทำหน้าที่ประธาน ข้าพเจ้าเข้าไปอ่านสุนทรพจน์
ปิดประชุมว่าดังนี้.--

พระคุณเจ้า พันธในธรรม

ในวันที่สุดแห่งการประชุมในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ของเราวันนี้
ข้าพเจ้าไม่สามารถจะเก็บความรู้สึกยินดีอย่างสุดซึ้งในการงานของเรา
ครั้งนี้ไว้ได้ และข้าพเจ้าแน่ใจว่าท่านทั้งหลายก็คงจะรู้สึกอย่างเดียวกับ
ข้าพเจ้า ที่เราได้มาประชุมกันได้อย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งเราจะไม่วัน
ลืมได้เลย เพราะตั้งแต่มีองค์การ พ.ส.ล. มาแต่ พ.ศ. ๒๔๘๓ แล้ว
เรายังไม่มีโอกาสได้มาพบกันในสถานที่ๆ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ได้เคยประทับอยู่ที่นี่ ในเมื่อเสด็จดำรงพระชนม์ชีพอยู่ในโลกนี้ การ
ประชุมที่แล้วๆ มา คือที่เมืองซิลอน, ญีปุ่น, พม่า, เนปาล, ไทย,
เขมร แม้จะเป็นเมืองที่เป็นชาวพุทธทั้งจิตใจ แต่ก็ยังไม่ทำให้เรา
เกิดเลื่อมใสศรัทธาอย่างยิ่งยวดเท่าถึงกับที่สารนาถให้แก่เราผู้ตามรอย

พระบาทของพระผู้ประเสริฐสุดของเราได้ไม่ อีกประการหนึ่ง การที่
เรามาประชุมกันวันนี้ ก็เพราะความกรุณาช่วยเหลือของรัฐบาล
อินเดีย ซึ่งมีท่านประธานาธิบดีและรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาเป็นต้น
แม้ท่านจะไม่ได้เป็นพุทธ ท่านก็ได้ช่วยเหลือเราทุกอย่างเท่าที่จะช่วย
ได้ ความกรุณาอันนี้แสดงให้เห็นการมีใจกว้างซึ่งเป็นสิ่งที่ยาก
ในมนุษยและเมืองต่าง ๆ. เราไม่มีคำใดจะขอบพระคุณได้เท่าถึงกับ
ความรู้สึกล้นเกินจริงได้ นอกจากจะจดจำไว้ด้วยความขอบคุณอย่าง
ลึกซึ้งต่อไปชั่วกาลนาน

ข้าพเจ้ารู้สึกว่โลกเราปัจจุบันนี้ กำลังเต็มไปด้วยวิชาความรู้
แต่ขาดความเข้าใจอย่างน่าเศร้า เพราะฉะนั้นจะควรเป็นหน้าที่ของพวก
เราดอกกระมัง ที่จะให้ความเข้าใจยิ่งกว่าความรู้ จนกว่าคนทั้งหลาย
จะเกิดศรัทธาขึ้นได้โดยตนเอง แต่เราจะทำอย่างไรกันดี ?

เราทุกคนคิดว่าเราเป็นธรรมทูต คือ ผู้เผยแผ่พระพุทธธรรม
ฉะนั้นเราจึงจะต้องเข้าใจว่า เราจะสอนอะไรเขาเสียก่อนเป็นข้อแรก
และจะต้องเตรียมคำตอบที่จะถูกซักถามไว้ให้ถูกต้องด้วย การที่คน
สมัยใหม่ได้ถูกศาสนาต่าง ๆ ได้ ก็เพราะได้รับตอบแต่อย่างเชื่องชนิด
งมงาย ฉะนั้นเราจะต้องได้ตอบและอธิบายให้เขาด้วยเหตุและผล แต่
ก่อนที่เราจะตอบเขาได้ถูกต้องนั้น ตัวเราเองจะต้องเข้าใจให้ดีเสียก่อน
ดังที่ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวไว้แล้ว

ยังมีอีกข้อหนึ่งที่สำคัญไม่น้อยกว่าข้อแรก คือการที่จะสอน
พระพุทธศาสนานี้ เราควรระวังในเรื่องสอนเปรียบเทียบกับศาสนา

อื่น ๆ อย่างกดดันให้เห็นว่าใครดีกว่าใคร เพราะการทำเช่นนั้นแทนที่จะได้เพื่อน ก็จะกลายเป็นสร้างศัตรูโดยไม่จำเป็น

ข้อที่ ๓ ปัญหาที่ว่าเราจะเผยแพร่พระพุทธธรรมของเราอย่างไร เมื่อไร, และที่ไหน? ข้าพเจ้าคิดว่าเราควรจะต้องทำในบ้านเราเอง เพราะถ้าในบ้านเราไม่มีสันติสุขแล้ว เราจะมีอะไรไปเที่ยวสั่งสอนคนอื่นได้ เมื่อเรามีความสุขสันติแล้ว ก็ควรจะทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีว่าการประพฤติธรรมนั้นได้รับสุขสันติจริง ถ้าเราทำได้เช่นนั้นแล้ว จะช่วยการเผยแพร่ธรรมได้เป็นอันมาก

ศาสนาทุกศาสนามีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือจะยกระดับชีวิตมนุษย์ให้สูงกว่าสัตว์สามัญ ถ้าศาสนาทุกศาสนาได้ร่วมมือกันทำงานในสังคมแล้วก็คงจะเป็นผลสำเร็จได้อย่างดี ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าท่านทั้งหลายจะพร้อมใจกันอุดหนุนและเห็นด้วยในข้อนี้ พุทธสมาคมแห่งโลกมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ ในการที่จะบำรุงกำลังชาวพุทธทั่วโลกให้แข็งแรงยิ่งขึ้นทุกที และโดยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสนี้เสนอความคิดที่จะได้กระทำต่อไป ดังจะได้กล่าวต่อไป

โดยเหตุที่เราูก็นับถืออยู่แล้วว่า สังฆมณฑลเป็นผู้นำประชาชนด้วยความเชื่อและนับถืออยู่ทั่วไปในทางตะวันออกนี้ เซเกรตาเรียตของ พ.ส.ล. จึงเห็นอย่างแน่ชัดว่าจำเป็นจะต้องพิจารณาในการส่งเสริมในทางการศึกษา, สังคมและมนุษยณะ เพื่อให้พระสงฆ์ท่านได้ช่วยเหลือเป็นผู้นำ จึงจะหวังผลสำเร็จได้รวดเร็วขึ้นในทางสังคมสมัยปัจจุบัน

ด้วยความปรารถนาอันแรงกล้าในการที่จะดำเนินงานสังคม
สังเคราะห์ดังที่กล่าวมานี้ ซึ่งหวังว่าทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทุก
เมืองจะเห็นชอบด้วย เชเกรตาเรียดจึงขอประกาศการประกวดความ
เรียงในหัวข้อว่า “พระสงฆ์จะทำการสังเคราะห์ได้อย่างไรบ้าง ?”
คณะกรรมการที่จะตัดสินจะเลือกจากผู้นำคณะศุภนิยทวโลก และมี
รางวัลให้แก่ผู้ชนะ ข้อความที่ส่งเข้าประกวด จะส่งได้ในนามของ
ศุภนิยภาค

• ด้วยความหวังว่าข้อเสนอของเชเกรตาเรียดจะเป็นเครื่องเตือน
ให้ชาวพุทธทั่วโลกได้ทำงานให้รวดเร็วและมีผลยิ่งขึ้นทั่ว ๆ ไป

ขอให้ท่านทุกคนจงได้รับพระพรจากพระรัตนตรัยของเราให้ท่าน
มีความเจริญรุ่งเรือง ด้วยความสมปรารถนาทุกประการ

พระคุณเจ้า พี่น้องในธรรม ขอได้โปรดรับความขอบพระคุณ
จากข้าพเจ้า สำหรับความร่วมมือให้การประชุมนี้ได้สำเร็จเรียบร้อย
ด้วยดีเป็นอย่างยิ่งด้วย

ธมฺโมหเว รักษติ ธมฺมจารี
ธรรมะย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม

เมื่อข้าพเจ้าอ่านจบแล้ว ก็ได้ให้โอกาสแก่ทุกคนที่ปรารถนาจะ
แสดงความคิดเห็นได้ในวันสุดท้าย และเชิญมิสเตอร์ คริสต์มัธ ฮัมเฟรย์
ผู้แทนศูนย์อังกฤษ กับมิสเตอร์ เอ้าสเตอร์ ผู้แทนศูนย์เยอรมัน ซึ่ง
ได้รับเลือกเป็นรองประธาน ขึ้นมานั่งข้างบนอีก ๒ ท่าน เพื่อให้

ครบทั้งทางตะวันออกและตะวันตก มีผู้พูดแสดงความขอบคุณแก่ผู้ที่
ได้มีส่วนช่วยเหลือให้การประชุมนี้สำเร็จได้ โดยเฉพาะคุณไพรัช
สุทธิภาศิลป์ ผู้ให้เงินเป็นจำนวนมาก ดอกเตอร์มาลาลาเซเกร่า
เป็นผู้กล่าวสรุปเป็นกนสุดท้าย แล้วข้าพเจ้าก็ประกาศว่าต่อไปนี้เรา
จะได้แลกเปลี่ยนของที่ระลึกกันคนละเล็กน้อยดังที่เคยทำกันมาแล้ว
ทุกประชุมเรียกว่า Presentation Day แล้วเราก็ตัดสินแจกของแก่ผู้ที่
ได้ช่วยเหลือทางอินเดีย มีขันเงิน, ขันช่อมลงยา และเครื่องถม ฯ
เป็นต้น พอเราแจกเสร็จ เมืองต่าง ๆ เขาก็นำของของเขาขึ้นมาให้
ประธานเป็นศูนย์ ฯ ไป ยิ้มรับและชอบใจกันอยู่ราว ๆ ชั่วโมงกว่า
ข้าพเจ้ารับแล้วก็ส่งต่อๆ กันไปทางคุณปรก และคุณเอี่ยม. ถึงผู้แทน
รัชเซียและมองโกเลีย เขานำเอาแพรหนุ่มสีน้ำเงินหม่นยาวสัก ๒ หลา
มากล้องคอให้แสดงความยินดีที่ได้เป็นประธานด้วย แล้วรัชเซีย
พูดว่า “ขอให้ท่านรับของที่ระลึกเล็กน้อยจากมอสโคว์ด้วย” ข้าพเจ้า
ชอบใจแล้วก็ไม่ได้เปิดดู เกาหลีส่งให้หีบหนึ่งก็ไม่ได้ดู เสร็จแล้ว
คุณปรกและอำไพ ผู้เก็บของเอามาให้ เปิดดูแล้วข้าพเจ้ายิ่งนึกว่า
ของเทียมอย่างสมัยใหม่ที่เขาเรียกว่า Costume jewellery เออะอะดูกัน
เข้าใจว่าของที่ขายในไฮเตลดอกกระมัง เพราะเห็นมีคล้าย ๆ อยู่ใน
ห้องขายของ คือจพลอยม่วงเพ็ชรรอบ มีสายสร้อยคล้องคอให้เสร็จ
ของรัชเซีย อีกหีบหนึ่งเป็นแหวนพลอยสีชาเม็ดโตของเกาหลี่ เขา
ไปบอกไว้กับคุณศรีปริญาว่าของในหีบนี้ไม่ได้ให้ประธาน เขาให้
ส่วนตัวข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้ารู้สึกพอใจเขามากเป็นธรรมดา แต่ยังไม่

ของที่ระลึก

มีอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าปลาตใจเป็นอันมาก เพราะเราทุกคนก็รู้อยู่ดีว่า พวกแดงโดยเฉพาะรัชเซียเกลียดศาสนา และพยายามจะล้มล้างอยู่เป็นปกติ • แต่พวกสถานทูตในกรุงเทพฯ นี่เอง ได้มาพบข้าพเจ้าที่ออฟฟิศ พ.ส.ล. ไต่ถามว่า พ.ส.ล. นึกอะไร มีการเมือง

เกี่ยวข้องหรือไม่? ข้าพเจ้าตอบว่า ไม่มีเลย เพราะพระพุทธเจ้า
ทรงสอนให้เราเป็นมนุษย์ ให้รู้จักการอยู่เย็นเป็นสุข จึงมีพวกไม่ได้
แม้พระของเราถ้าอยากจะเกี่ยวกับการเมืองหรือทางโลก ก็ต้องสึก
ออกไปจากพระก่อน แล้วข้าพเจ้าก็ถามเขาว่า ถ้าเราไม่มีศาสนา
เป็นหลักใจแล้ว เราจะมีอะไรที่ผิดกับสัตว์เดรฉาน? เขาหัวเราะ
และตอบรับเห็นด้วย ถึงวันประชุมเขาก็กมานั่งฟังด้วย. ครั้นไปที่
สนามก็มีพระแต่งตัวอย่างธิดาเป็นหัวหน้าอายุก็เห็นจะ ๒๐ ปีแล้ว
และมีผู้สังเกตการณ์ติดตามอีก ๔ คน เป็น ๕ ตามกำหนดของศูนย์
แต่อีก ๔ คนนั้นยังหนุ่มหน้าตากดี คือไม่น่ากลัวและพูดอังกฤษได้

หมูลอน

ดีมากคนหนึ่ง แรกๆไปถึงก็ต่างคนต่างมองกันอยู่ห่างๆ เผอิญวันที่
สองของการประชุม พวกรัชเซียเกิดเจ็บทั้ง ๔ คนไปประชุมไม่ได้
ว่าปวดชาถึงเดินไม่ได้ คุณปรกก็ส่งหมอเกษม ตุลวรรธนะ ของเรา
ไปรักษา หมอก็มีมือศรัทธาวันเดียวหายไปประชุมได้ทั้ง ๔ คน กราว
นี้ใครไม่สบายก็มีเสียงเรียกหมอไทยกันให้ลั่นไป หมอของรัฐบาล
ให้มาเลยได้พัก วันให้ของกันนี้พวกรัชเซียก็แอบเอาปากกาหมึกซึม

ไปให้หมอเกษมด้วย ๑ เล่ม และยิ่งกว่าให้ของกันก็ยังมีผู้คิดจะแย่ง
 สำนักงานแห่งใหญ่และประธานไปจากเมืองไทย โดยอ้างว่าเพราะ
 เมืองไทยไม่ได้เป็นกลางจึงไม่ควรให้เป็นผู้จัดการพ.ส.ล. เขาเตรียม
 การจะตีเราในวันเลือกตั้ง และเที่ยวหาเสียงไว้สนับสนุน เรารู้ภาย
 หลังว่าเขาเข้าไปขอเสียงในห้องพวกรัชเซีย แต่พวกรัชเซียไม่เล่น
 ด้วย ตอบว่าคืออยู่แล้ว ข้าพเจ้าชักจะยินดี เพราะถ้ารัชเซียได้รู้จัก

ญี่ปุ่นขอถ่ายกับประธาน

พระพุทธศาสนาจริงๆ แล้ว โลกจะดีขึ้นตอกกระมัง จริงอยู่พวกที่
มาประชุมนี้เพียง ๒-๓ คนจะทำอะไรได้ แต่ถ้าได้ตั้งตนเข้าใจบ้างแล้ว
แม้จะต้องใช้เวลาบ้าง ก็ยังเรียกว่ามีหวัง. ทำให้อยากคิดว่าหรือจะ
เป็นด้วยพระพุทธ บารมีที่จะได้ทรงโปรดสัตว์ โลกอีกครั้งหนึ่งตอก
กระมัง.

แจกของที่ระลึกกันแล้ว ก็ออกมาถ่ายรูปหมู่กันข้างมูลคันธกุฎี
 มีผู้ขอถ่ายรูปกับประธานเป็นที่ระลึกกันหลายเมือง และแสดงความ
 ยินดีกันทั่วถึง แม้พวกนักท่องเที่ยวก็นิยมไปด้วย มีผู้เมีย
 ชาวยุโรปคนหนึ่งมาทำรถไฟอยู่ในอินเดีย ๒ ปี เขาอยู่ในโฮเทลเดียวกับ
 กับเรา จึงรู้เห็นงานการของเราอยู่ทุกวัน วันหนึ่งเข้ามาออกตะแคง
 ขำพเจ้าและกระซิบบอกว่า “ขอให้พระเจ้าจงไปกับท่านทุกหนแห่ง
 เกิด” นับเป็นยาแก้เหน้อยได้อย่างหนึ่งเหมือนกัน เสร็จถ่ายรูปกัน
 แล้วก็เฮโลกลับไปโฮเทลทั้งหมด เพราะมิสเตอร์ ชู ผู้แทนเซลังอร์
 มาเลเซีย เรียกว่าพวกผู้แทน เลียงน้ำชาให้ของที่ระลึกแก่คุณไพรัช
 สุทธิภาศิลป์ เป็นการตอบแทนที่ให้เงินประชุม มีสุนทรพจน์โต้ตอบ

รัชเชียและมโกเลีย

กันในกลางสนามใหญ่ของไฮเทล แล้วเลยแจกของท่านแมร์, มาลาลา
เซเกร่า แถมพูนและเอี่ยมเข้าไปด้วย เขาให้ผ้าห่มสีขาวลายทองแก่
ข้าพเจ้า ซึ่งสวยมากทีเดียว คุณไพรัชเองก็เรียกได้ว่าเห็นกุศลทันตา
เพราะทุกเมืองพูดกันแต่ว่าถ้าไปทางบ้านฉันก็บอกให้รู้ด้วยนะ จะ
ได้รับรอง แปลว่าไปได้ทั่วโลกโดยมีผู้ช่วยเหลือตลอดไป พอเสร็จ
การเลี้ยง พวกหนังสือพิมพ์ก็เข้าล้อมขอพูดด้วยหน่อย แล้วก็ถาม
ต่าง ๆ จะให้เป็นการเมืองให้ได้ ข้าพเจ้าก็บอกว่าเราไม่มีการเมือง
ไม่ชอบและไม่อยากเกี่ยวข้องกับ ขงด้วย ลงท้ายถามว่า เงินที่ได้วันนี้จะ
ทำอะไร? ข้าพเจ้าตอบว่า ต้องแล้วแต่คณะกรรมการที่จะตั้งขึ้น
ปรึกษากัน แต่ถ้าถามเป็นส่วนตัวข้าพเจ้าก็ตอบว่า ซื้อพันธบัตรเอา
ดอกมาใช้จ่าย แล้วก็ขอตัวจะขึ้นไปพักอาบน้ำกินเย็น พอเดินออก
จากสนามก็มีคนเข้ามาดักหน้าดักหลังบอกว่าเดี๋ยวก่อนอย่าเพิ่งขึ้นไป
ขอเชิญไปออก ที่.วิ. สักนิตหนึ่ง แล้วก็นำไปทางห้องรับแขก เขา
จัดไว้สบายดี คือ เอาเครื่องขยายเสียงซ่อนไว้ในเก้าอี้หวาย และตั้ง
กล้องถ่ายไว้เสร็จตรงประตูห้อง ให้ข้าพเจ้านั่งลงอย่างสบายๆ แล้ว
บอกว่าขอให้เล่าเรื่อง พ.ส.ล. กับกล้องถ่ายนั้น ข้าพเจ้าก็พูดไปว่า
องค์การ พ.ส.ล. นี้เกิดขึ้นเมื่อ ๑๔ ปีมาแล้ว ดอกเตอร์ มาลาลาเซเกร่า
อาจารย์ภาษาบาลีในประเทศชิลอนก็ตั้งขึ้นว่า ชาวพุทธมีอยู่มากมาย
ในโลกนี้ แต่ไม่เคยได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้กันเลย เรามีความ
มุ่งหมายจะช่วยกันประพจน์พุทธธรรม และเผยแพร่ให้โลกได้รู้และ
เข้าใจในพระพุทธศาสนาด้วย สิ่งไรที่จะนำมาซึ่งสันติสุขเราก็จะเต็ม

ใจร่วมทำด้วย บัดนี้โลกกำลังเต็มไปด้วยวิชาความรู้ โดยปราศจาก
ความเข้าใจ จึงหาความสุขไม่ได้ ฉะนั้นถ้าเราชาวพุทธจะได้มีส่วน
ช่วยให้โลกมนุษย์ของเรากลับเป็นสุขสันติได้ เราก็จะยินดีเป็นอย่าง
ยิ่ง แล้วข้าพเจ้าก็จบด้วยคำว่าขอบใจ ต่อมาได้รับจดหมายแสดง
ความยินดีด้วยจากมิสเตอร์ นิรมล สิงห์ ผู้เคยเป็นทูตวัฒนธรรมของ
อินเดียในกรุงเทพฯ ว่าได้เห็นข่าวใน น.ส.พ. และ ที.วี. ซึ่งตัว
ข้าพเจ้าเองก็ไม่ได้เห็น พวกนักท่องเที่ยวนับว่าข้าพเจ้ายังทุกคน
เดียวกันสนุกสนาน แล้วต่างคนก็ต่างไปอาบน้ำลงไปกินเย็น คราวนี้
ถึงเวลาที่จะต้องจากกันไปคนละทิศละทาง บางคนก็ขึ้นรถไฟในค่ำ
วันนั้น บางคนก็ออกแต่เช้ามีตัวรุ่งขึ้น เราอยู่ด้วยกันมาหลายวัน
เลยชักใจหายชอบกล บางคนรีบเปลี่ยนเสื้อผ้าแล้วเข้ามาลากันในห้อง
กินเช้า ข้าพเจ้ากินแล้วก็คิดจะหนีเข้าห้องไม่อยากจะลากับใคร พอลุก
จากโต๊ะออกเดินก็รู้สึกว่ามีคนตามมา พอถึงห้องนอกเหลียวไปก็พบ
มิสเตอร์ คริสต์มัช ฮัมเฟรย์ จับมือข้าพเจ้าขอบคุณแล้วบอกว่า “ขอ
แสดงความยินดีด้วยมาก เพราะงานคราวนี้ไม่ใช่่ง่ายๆ เลย” ข้าพเจ้า
ขอบใจอย่างสุดซึ้ง และทำให้มีกำลังใจขึ้นเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะ
ข้าพเจ้าได้รู้จักกับ มิสเตอร์ คริสต์มัช ฮัมเฟรย์ ผู้นี้มาเป็นเวลาถึง ๓๕
ปีแล้วเมื่อข้าพเจ้าไปยุโรปกับเสด็จพ่อในค.ศ. ๑๙๓๐ และเมื่อรัฐบาล
อังกฤษส่งนายคริสต์มัช ฮัมเฟรย์ ไปเป็นอัยการในคดีเชลยศึกญี่ปุ่น
เมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้วนั้น นายฮัมเฟรย์ได้แวะลงที่
กรุงเทพฯ ตอนขากลับ และได้พบพูดจาหารือกันกับข้าพเจ้าถึงเรื่อง

เผยแพร่พระพุทธศาสนาของเรา จนนั้นเพื่อจะไม่ให้สูญเสีย จึงจะขอ
เล่าไว้ในที่นี้ด้วย คือ นายฮัมเฟรย์มีความเห็นว่า เราอุบาสกอุบาสิกา
ควรจะไปเผยแพร่พุทธธรรมในโลกก่อน เพราะเราไม่มีวินัยจะ
ต้องรักษา เทียวไปปาฐกถาให้คนเข้าใจจนเกิดความเลื่อมใสแล้ว
เขาก็จะจัดการเรียไรกัน นิมนต์พระสงฆ์ของเราออกไปประกอบพิธี
ต่าง ๆ มีบวช, มีเทศนา, มีทอดกฐิน ฯลฯ เป็นต้น พอถึงเวลา
นั้นเราก็จะจัดพระชุดละ ๕ องค์ มีอุบาสกไปดูแลการเงิน อุบาสกา
ดูแลเรื่องอาหารการกิน แล้วก็ออกไปเป็นชุด ๆ ในเวลาฤดูร้อน ก็
จะเป็นเกียรติแก่เมืองไทยเป็นนักหนา ขอแต่ให้พระของเรารู้ภาษา
ต่างประเทศให้ดี ๆ เกิด และให้พวกเราจัดหาจัดที่พักสงฆ์ไว้ทั่ว ๆ
ไปจนรอบโลก นายฮัมเฟรย์ขอให้ข้าพเจ้าไปเป็นสมาชิกพุทธสมาคม
ที่นี้ด้วย ข้าพเจ้าฟังความคิดของมิสเตอร์ ฮัมเฟรย์แล้วรู้สึกเห็นด้วย
๑๐๐% และรับจะทำตามด้วยศรัทธาชนิดเห็นสวรรค์ลิบ ๆ นี่เป็น
เหตุหนึ่งที่ทำให้ข้าพเจ้ารับคำเชิญของอเมริกันอาแคเดมี American
Academy ในเมืองซานฟรานซิสโก และข้าพเจ้าก็ได้ทำให้เขาเข้าใจ
พระพุทธศาสนาดีขึ้น และได้หาวัดไว้ได้แล้วถึง ๓ แห่ง แต่ครั้น
กลับมาถึงบ้าน ก็ได้ความว่ามีผู้ยุยงพระของเราให้ลุกขึ้นทำเอง
เพราะเป็นการเสียเกียรติให้คนสามัญไปทำแทน พระที่ไม่รู้จักโลก
ก็เห็นจริง กลับเห็นไปว่าพุทธสมาคมแย่งงานพระไปทำ จนข้าพเจ้า
ต้องร้องว่า—ไม่ได้แย่ง! พุทธสมาคมทำสิ่งที่พระทำไม่ได้ต่างหาก
ทั้งนี้ก็เพราะไม่มีทางจะเข้าใจกันได้ แม้แต่เพียงคำว่า Priest กับ

Monk ผิดกันอย่างไรก็ไม่มีใครรู้ คนต่างชาติเขารู้ที่อยู่แล้วเป็นแต่
ไม่เข้าใจได้บางประการ เพราะเขารู้จากการอ่าน ไม่ได้เกิดมาใน
ศาสนา^{นี้} ยกตัวอย่างเช่นเรื่องพระวินัย เขารู้ว่ามีอะไรบ้าง แต่
อยากรู้ว่าบัดนี้พระวินัยยังใช้ได้หรือไม่? และทำไมจึงมีวินัยว่า
อย่างนั้นๆเป็นต้น ครั้นพระออกไปแสดงว่าบางสิ่งรักษาวินัยไม่ได้ใน
ต่างประเทศเขาก็หมดศรัทธา และบางรายก็คิดไปว่าเป็นพระเกี้ยว
เข้าไป เหตุการณ์ทั้งหลายจึงมิได้เป็นไปตามที่เรามุ่งหวังไว้อย่างไร
ก็ตาม ข้าพเจ้าแน่ใจว่ามีสเตอร์ ฮัมเฟรย์เป็นพุทธจริงๆ เขาทำงาน
ให้พระพุทธศาสนาในลอนดอนมาถึง ๔๐ ปีแล้ว และทุกคนที่เป็นพุทธ
จริงๆจะต้องเห็นความปรารถนาดีของเขา ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงยินดียิ่ง
นักที่เขาเห็นว่าเราทำงานได้ผลจริง อีกข้อหนึ่ง ดอกเตอร์ มาลา
เซเกร่า ซึ่งเป็นผู้คิดตั้งองค์การนั้นขึ้น ได้พบกับข้าพเจ้าในโตะกิน
ข้าวเย็น^{นี้}ว่า “ท่านหญิงงานคราวนี้เราได้คนดีไว้ใช้อีกคนหนึ่งนะ”
ข้าพเจ้าก็ถามว่าใคร? เขาตอบว่า “ปรก อมรนนท์ เขามีสีหน้าดี
พูดจาดี กิริยาดี เข้าคนได้ดี นับว่าดีทีเดียว (ข้าพเจ้าขอแทรกตรง
นี้ว่าคำว่าคนนั้นต้องมีหลายอย่างเช่นนี้) ที่จริงนั้น เอี่ยมเขาเป็นที่ ๑
นะ แต่เอี่ยมยังรู้จักโกรธเป็น” แล้วเขาก็หัวเราะอย่างขบขันว่าเห็น
ใจ เพราะทุกคนต้องเห็นใจคุณเอี่ยมผู้เป็นเลขาธิการกันทั้งนั้น เพราะ
ทุกคนทุกสิ่งมันอยู่ที่คุณเอี่ยมทั้งหมด เอารถไปเที่ยวก็เซ็นเช็คให้มา
เอาที่เอี่ยม ทาสตักก็อยู่ในบัญชีเอี่ยม ซ้ำยังมีว่าให้เสียด้วย คน
เหนื่อยมาก ๆ เขามันก็ต้องโมโหบ้างเป็นธรรมดา แต่ถึงแม้จะมี

โมโหและเฝ้าว่าใครๆบ้าง คุณเอี่ยมก็เป็นแต่ปาก ครูเดียวล้มหมก
แล้ว และกลักรักและสงสารเขาเสียด้วย จนบางครั้งข้าพเจ้าต้องว่า
ใจอ่อนเกินไป อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าเป็นผู้ทำงานจึงขอยืนยันไว้
ในที่นี้ว่า งานนี้ถ้าไม่มีคุณเอี่ยม สังขวาลี และ คุณปรก อมรนนท์
แล้ว จะสำเร็จไม่ได้ดีเท่านี้เลย

พวกเราเองต่างคนก็ต่างแยกย้ายกันไป บางพวกมีธุระต้อง
กลับกรุงเทพฯ บางคนไปจาริกแสวงบุญต่อไปยังที่ประสูติ, ตรัสรู้
และนิพพาน ยังเหลือพวกเรา คือ ข้าพเจ้า, หญิงเหลือ, คุณเนื่อง
อิมสมบัติ, น.ส. อำไพ แยมเกษร, น.ส. อาภรณ์ สังขวาลี,
คุณเอี่ยม สังขวาลี, คุณสมจิตต์ อาชาไนย, คุณอำนาจ มฤคพิทักษ์,
นายกุ้ย มาสุจันท์, หมอเกษม ตูลวรรธนะ รวม ๑๑ คน เติมเรา
ตกลงกันไว้ว่าจะออกจากพาราณสีโดยรถไฟ ซึ่งออกเวลาราว ๔ น.
เช้ามีคไปยังพุทธคยาเพื่อเยี่ยมวัดไทย แต่ข้าพเจ้าเซ็ดการขึ้นรถไฟ
ในอินเดียเหลือเกิน คราวนี้มีมาด้วยกันหลายคนด้วย จึงวิตกว่าจะ
ขึ้นไม่ได้หมดทั้งเวลา ก็จะต้องตกค้างอยู่กันตามลำพัง พอเจ้าหน้าที่
คือมิสเตอร์มิชราถามข้าพเจ้าว่าจะให้ช่วยอะไรอีกบ้าง ข้าพเจ้าก็
ปรารภเหตุที่จะขึ้นรถไฟ เพราะเคยต้องวิ่งกันจำละหวั่น ด้วยทุกคน
จะขึ้นรถทั้งสถานี เราเบียดเราแย่งไม่เป็นก็กลัวจะไม่ได้ไป จึงขอ
ให้เขาช่วยจัดการเรื่องขึ้นรถไฟให้ที่เถิด เขากลับถามว่าก็จะไปรถไฟ
ทำไมเล่า ไปรถยนต์ไม่ดีหรือ? ทางก็ ๑๐๐ ไมล์เศษเท่านั้น
ข้าพเจ้าตอบว่า ถ้ามอเตอร์แล้วเขาก็มีคนละ ๓๐๐ รูปี เพราะรถ

จะต้องกลับมาเปล้าอีกเที่ยวหนึ่ง ถ้าไปรถไฟคนละ ๓๐ รูปี มันผิดกันมากนัก เขาตอบว่าจะจัดรถของรัฐให้ ๑ คันได้ให้ข้าพเจ้ากับน้องไปรถยนต์ นอกจากนั้นให้ไปรถไฟก็แล้วกัน ข้าพเจ้าก็ตอบว่า มาด้วยกันก็ต้องไปด้วยกัน อย่าลำบากเลยข้าพเจ้าตกลงไปรถไฟกันทั้งหมดก็แล้วกัน พอรุ่งขึ้นมิสเตอร์มาลาเวีย รองเจ้ากรมประชาสัมพันธ์ ก็มาบอกว่า รัฐบาลตกลงจัดรถยนต์ให้ข้าพเจ้า ๕ คัน พร้อมช่างกล ๑ คนเพื่อจะได้ขับรถไปตลอดทาง และให้นายมิชรา กับนางสาวปุษปามาส่งถึงพุทธคยาด้วย นับว่าเป็นความกรุณาของรัฐบาลอินเดียเป็นอย่างยิ่ง เราจะไม่ลืมเลย เสริ้ออาหารเย็นแล้ว เราก็นอนในห้องพักนอนเก็บข้าวของ อีกวันหนึ่ง คือพรุ่งนี้ ซึ่งเขายังมีการรับรองต่อไปอีกด้วย.

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

เช้า ๙ น. เศษ มิสเตอร์มาลาเวีย มิสเตอร์มิชรา และมิสปุษปา มารับไปยังสำนักงานท่องเที่ยวของเขา มีผู้คนมากคอยรับอยู่ไม่น้อย พอลงไปจากรถก็มีผู้มากล้องมาลัยให้แล้วนำขึ้นไปในห้องประชุมชั้นบน มีผู้นั่งคอยอยู่ในนั้นแล้วหลายคน ทำทางเป็นพวกคิลีนโดยมาก พอเขานั่งยังทักกันเรียบร้อยแล้ว ผู้จัดการก็อ่านคำรับรองซึ่งแต่งและใส่กรอบเงินแท้ไว้ให้เลย และให้ภรรยาเจ้าเมืองเอาแพรคล้องคอให้พรอีกคนหนึ่ง แล้วข้าพเจ้าก็ตอบว่า.—

ทำนุสภาพสตรีและสฤภาพบุรุษ

ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบพระคุณท่านที่ไดกรุณาช่วยเหลือเรา
ในครั้ง^{๕๕} นี้ เราจะไม่ลืมการรับรองของท่านได้เช่นเดียวกับสิ่ง^{๕๖}
ทั้งหลายที่เราได้พบเห็นในสารนาถ และกรุงพาราณสีอันเรื่อนาม
ของท่าน

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายจากสุดใจของข้าพเจ้า และ
ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงจงประทานพรท่านด้วย.

เมื่อได้โต้ตอบกันเป็นทางการแล้ว เขาก็ให้ผมชื่อมาร้องเพลง
ให้ฟัง เพลงนี้เขาคิดขึ้นเองในเวลาร้องนั้น ท่านผู้^{๕๗} นั้นเสียงเพราะ
อย่างน่าอัศจรรย์ ทั้งๆ ที่เราไม่เข้าใจภาษาก็ยังรู้สึกจับใจ จนต้อง
ถามผู้ที่นั่งอยู่ใกล้ๆ ว่าเขาร้องว่าอะไร? เพราะคนผู้^{๕๘} ฟังนั้นนิ่งอมยิ้มพอใจ
กันทั้งห้อง เขาอธิบายให้ฟังว่า ผู้^{๕๙} ร้องอธิบายว่า แม่นาคงคาและ
ยมนาเป็นลำนํ้าที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ชีวิตสัตว์โลกนั้นใด อินเดีย
และไทยมาพบกัน ก็เสมือนแม่นํ้าสำคัญทั้ง ๒ นั้นมาบรรจบกันใน
ที่^{๖๐} นั้น แล้วอีกคนหนึ่ง^{๖๑} ที่ชื่อเสียงว่าร้องดี ก็เข้ามาร้อง รูปร่างท่าทาง
เขาสวยสะอาดกว่าคนแรก แต่เสียงเล็ก เนื้อร้องมีว่า ความสัมพันธ์
ในระหว่างไทยกับอินเดียนั้น เปรียบประจักษ์ความรักของพระกฤษณะ
และนางธรรมา ซึ่งอย่างไรก็ไม่มีความเบื่อหน่ายกันได้ คนหลังเป็น
คน^{๖๒} เกียและหัวล้าน มีชื่อว่าพุดจาชบขันกำลังคนติดกันมาก พอลุกขึ้น
ก็มีเสียงปรบมือเสียแล้ว ท่านผู้^{๖๓} นั้นออกมาท่องคำฉันท์ที่แต่งขึ้นเอง

ในทันทีว่า พระอาทิตย์และพระจันทร์เป็นของคู่กัน พระอาทิตย์
ประทอนชีวิตสัตว์โลกให้เติบโตแข็งแรงฉันใด พระจันทร์ก็ประทอน
ความอ่อนหวานสดชื่นให้แก่ชีวิตฉันนั้น มีดอกไม้อันได้รับแสงจันทร์
จนมีสีเหลือง เช่นพวงมาลัยที่อยู่รอบคอท่านหญิงนั้น ผู้ใดได้เห็น
ท่านหญิง ก็จะได้เห็นเมืองไทยทั้งเมือง! เสียงปรบมืออึงก้อง จน
ข้าพเจ้าต้องถามว่าเขาทำอะไร? เขาจึงแปลให้ฟัง จบพิธีแล้วก็ลงมา
กินกาแฟกันข้างล่างแล้วถ่ายรูปหมู่ แล้วกลับไปที่สารนาถอีก แต่
คราวนี้ไปเป็นนางเอกหนึ่ง เพราะมิสเตอร์ มาลาวิยามาบอกว่า
รัฐบาลอินเดียมีคำสั่งให้ถ่ายหนังสี่เรื่องประชุม พ.ส.ล. ครึ่งนี้แต่ต้น
จนปลาย และให้นำออกฉายทุกโรงในอินเดีย และส่งไปทั่วโลกด้วย
ข้าพเจ้าบอกว่าจะไปตามท่านประธานาธิบดีมาถ่ายให้ได้อย่างไรได้เล่า?
เขาตอบว่าเขาได้ถ่ายไว้แล้วแต่วันแรก ข้าพเจ้าไม่รู้สีกตัวเอง แต่
มันยังขาดบางตอน เช่นเวลาข้าพเจ้าเข้าไปไหว้พระในมุลกันธกุฎี
และลงเรือในแม่น้ำคงคาเป็นต้น จึงต้องมาขอให้ข้าพเจ้าไปแสดง
ให้ครบชุดหน่อย เราก็ต้องตกลงไปทำหน้าที่กันใหม่ มีนายมาลาวิยา
เป็นผู้กำกับการ จัดฉากให้ตั้งต้นแต่รถยนต์มาจอด ข้าพเจ้าเดินลง
มาแล้วเข้าไปในพระอุโบสถ กราบเบญจางคประดิษฐ์ แล้วกลับ
ออกมาตอนหนึ่ง อีกตอนหนึ่งไปเลี้ยงกวางในสวน ตอนนั้นเอะอะ
กันอยู่นานเพราะกวางยังไม่คุ้น และยังไม่ไต่ถั่วมาให้กิน ให้กินหญ้า
กินดอกไม้อีกกิน ทมๆไม่ถึงชอบ จนไต่ถั่วมาคราวนี้กวางก็เลยเกิด
ติด เดินตามมาจนเกือบจะวิ่งไล่เอา. ร้อนถึงพวกอารักขาต้องเข้าไป

ช่วยกันไว้ บางรูปได้กว้างเล็ก ๆ เข้ามาคลอเคลียกินถั่วจากในมือ
ข้าพเจ้า ทำทางนำเอ็นดู ทำให้นึกไปถึงเรื่องศกุนตลาที่มีบทว่า “โอ
อาลัยกว้างน้อยกลอยสวาสดี ไม่เคยขาดยามกินให้มาบ่อน....” ยุ่ง
ถ่ายหนังกันอยู่จนเกือบเที่ยงจึงกลับมากินกลางวันที่โฮเตลแล้วพัก.

บ่าย ๑๔ น. ท่านเจ้าเมืองและภรรยา, ลูก ๒ คน, ท่านแม่
และข้าราชการอีก ๒-๓ คนมารับไปลงเรืออีก คราวนี้ไปลงเรือที่
ท่าหลวง ซึ่งเป็นทางลาดลงไปเป็นชั้น ๆ จนถึงเรือยนต์หลวง และ
ไม่มีขอกาน แต่.... กำลังมีการถ่ายหนังเรื่องกันอยู่แน่น เห็นผู้หญิง

กำลังตื่นร่ายอยู่บนคาตฟ้าเรือ และคนล้อมดูแน่นทั้งบนฝั่งและในเรือหลายลำ เราก็เดินไปถึงพอดิ คนดูก็เดินตามไปตั้งแต่ข้างบนจนถึงกลางทาง คนที่ไปกับเราก็ดูเราด้วยกันคึกคัก เราถามว่าหัวเราะอะไร? เขาตอบว่าพวกเหล่านี้เขาบอกกันว่า “ไม่ใช่นางเอกหรือเจ้าหญิงไทยนะ” แล้วก็ยังเดินตามดูอยู่นั่นเอง พอลงเรือแล้วเราก็ก้อกเล่นไปทางเหนือก่อน แล้วมีเรืออีกลำหนึ่งเล่นตามมาใกล้ๆ ถ้ายกหนึ่ง เขาเล่นมาดักรอบๆ เรือเรา แล้วโตะลงมาในเรือเราเอง เพื่อจะถ่ายใกล้ๆ แล้วให้เรือเล่นมาลอสพานใหญ่ทางใต้ อีกถ้าจะอยากให้อติตรูปสพานด้วย เรือ ๒ ลำเล่นไปเล่นมาราวกับเล่นเอาเถิดกัน วันวายกันอยู่จน ๑๖ น. จึงได้ยอมให้กลับ เพียงเท่านั้นยังรู้สึกซัดๆ ถ้าให้เป็นนางหนึ่งเห็นจะหนีแน่ กลับมาถึงโฮเตลรีบแต่งตัวใหม่ แล้วไปงานเฉลิมพระชนม์พรรษาที่พวกนักเรียนไทยจัดขึ้นในมหาวิทยาลัย มีนายสุนทร ณะรังษี เป็นหัวหน้า มีด้วยกันทั้งหมด ๒๕ คน ทั้งพระด้วย และมีหญิงอยู่ ๑ คนเท่านั้น เชิญแขกมากพอใช้ โดยมากก็เป็นพวกครูบาอาจารย์และเพื่อนนิสิต ถ้าใครจะถามว่าการที่พระเจ้าไปเรียนอยู่ด้วยนั้นเป็นอย่างไร? ข้าพเจ้าจะตอบได้แต่ว่าข้าพเจ้าเป็นคนโบราณ ได้รับการสั่งสอนมาให้บูชาพระรัตนตรัย และเข้าใจว่ามีศีล ๒๒๗ นั้น ได้สละบ้านไปอยู่วัดแล้ว เมื่อต้องมาเห็นกลับมาอยู่บ้าน คืออยู่ปะปนกับสามัญชนได้ก็เลยทำใจไม่ถูกว่าควรจะนอบน้อมหรือไม่? การที่จะยุบ Monk ให้ลงมาเป็น Priest นั้น เห็นว่าเป็นการทำลายศาสนาโดยตรง พอ

แขกมาพร้อมกันแล้ว สุนทรก็เข้ามาอ่านโปรแกรมและเชิญให้ข้าพเจ้า
ให้โอวาท ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตที่ประชุมพูดในภาษาไทยแก่คนไทย
ด้วยกันก่อน ว่า,—

ท่านผู้เป็นไทย

ข้าพเจ้ายินดีเป็นอันมากที่ได้มาพบคนไทย
ด้วยกัน โดยเฉพาะในเวลาที่อยู่ในต่างประเทศเช่น
นี้ และยินดีที่ได้เห็นท่านได้ร่วมกันทำงานในวัน
ชาติของเรา ให้ชาวต่างประเทศเขาได้เห็นความ
สามัคคีและเกียรติศักดิ์ของเรา แต่การรักชาตินั้นไม่
ได้อยู่ที่ธงหรือที่ร้องเพลง จึงเป็นเพียงสัญลักษณ์
ร้องเพลงให้คอแตก ชาติก็ไม่ได้อะไรเลย ฉะนั้น
การรักชาติจึงอยู่ที่ความประพฤติของเรา จะอยู่ที่
ไหน จะพบใคร ก็ขอให้เขาได้พูดว่า คนไทยนั้น
ดีจริงๆ เกิด. ถ้าเป็นพระก็ขอให้เขาชมว่าพระไทยดี
อย่างนั้นๆ. ถ้าเป็นนักเรียนก็ให้เขาชมว่า นักเรียน
ไทยดีอย่างนั้นๆ. จึงจะเรียกว่ารักชาติของตัวจริง.
(เป็นภาษาอังกฤษ). คราวนี้ก็ขอให้ข้าพเจ้าได้แสดง

ความขบใจท่านทั้งหลายที่ได้มาในงานวันนี้ของเรา
วันนี้เป็นวันพระราชสมภพของในหลวงของเราก็จริง
แต่เราถือว่าเป็นวันรวมของชาติเราอยู่ที่หัวหน้า คือ
ในหลวง ซึ่งถ้าท่านได้เฝ้าแล้วท่านจะเห็นว่าทรง
เป็นประชาธิปไตย ๑๐๐% . ทั้งนี้ก็เพราะพระพุทธ
ศาสนาของเราสอนให้เชื่อในกรรม เราจะเป็นใคร
ก็ตาม แต่เราเลือกเกิดมาไม่ได้ว่าจะเป็นคนใด เรา
เกิดมาตามกรรมของเราต่างหาก เราทำไว้ดีเราก็มามี
ที่สบาย ถ้าเราทำชั่วไว้เราก็มามีในที่ลำบาก ด้วย
เหตุนี้แหละเราจึง จะพยายามทำดีก็เพื่อความดีนั้น
เอง ฉะนั้นจึงขอให้เราจงช่วยกันทำดีเถิด เพื่อเรา
จะได้เป็นสุขทั่ว ๆ กัน

ขอขอบใจท่านทั้งหลายอีกครั้งหนึ่ง.

เสียงปรบมือกราว แล้วเขาก็เอนำชามาล้างเสร็จแล้วออกไป
ถ่ายรูปหมู่กับนักเรียนไทย แล้วขึ้นรถกลับมาถึงโฮเตลเห็นคน
กำลังเข้าประตูโฮเตลมาเรื่อย ๆ จึงนึกได้ว่ามิสบุชปากบอกไว้แล้วว่า
ท่านพวกผู้หญิงพาราณสีจะมาทำพิธีส่งเสด็จ ลงจากรถก็พบพวก

เหล่านี้ซึ่งมาจากนอกเมืองทางตั้ง ๑๘ ไมล์ก็มี อธิบายว่าเพราะได้ยินเสียงทางวิทยุบ้าง เห็นรูปและได้อ่านข่าวจาก น.ส.พ. บ้าง นอกจากผู้หญิงเด็กสาว, แก่แล้ว ยังมีผู้ชายติดมาด้วยไม่น้อย เขามานั่งรอบสนามหญ้าใหญ่ของโฮเทล เก้าอี้ไม่พอกำลังนั่งกับสนาม ทั้งหมดประมาณ ๒๐๐—๓๐๐ คน เขาพาข้าพเจ้าเข้าไปนั่งเก้าอี้ตรงกลางแล้วมีผู้หญิง ๒ คนๆ หนึ่งถือถาดจุดไฟเข้ามาวางตรงหน้าในเวลาที่ยี่สิบคนหนึ่งสวมมณฑุกอยู่ข้างหลัง เช่นเดียวกับที่พุทธ—ฮินดูสมาคม ผิดกันแต่ผู้หญิงเขาไม่มีให้ ๓ ลาเวลาเจิมหน้าผากให้ แล้วภรรยาเจ้าเมืองเป็นผู้เอาแพรคล้องคอให้ข้าพเจ้า และส่งถาดที่ใส่เครื่องเจิมและไฟ ซึ่งมีถ้วยจุดไฟ ๑ ถ้วย มะพร้าวหัวลูกเล็กเท่ากำปั้น ๑ ลูก เบ้งແຕงเจิมหน้า ๑ กอง กากเพชรติดบนเบ้งແຕง ๑ กองเล็กและนาตาลกรวด ๑ กอง ลูกกระวากรูปยาวๆ ๑ กอง ถาดที่ใส่รูปแบบๆ มีลวดลายอ่อนนบูนบิบบิได้ เขาส่งให้แล้วบอกว่านี่เงินแท้เพื่อจะได้เก็บไว้เป็นที่ระลึก ข้าพเจ้าได้ใส่ไว้ในตู้ที่ออฟฟิศ พ.ส.ล. แล้วเสร็จพิธีแล้วเขาก็ขอให้ข้าพเจ้าปราศรัยแก่ที่ประชุมนั้น ข้าพเจ้าก็พูดถึงเรื่องผู้หญิงนอกความคล้ายๆ กับที่พูดกับสังคมสงเคราะห์ และขอใจให้พระเจ้าแล้วข้าพเจ้าก็บอกว่าจะต้องลาไปพรุ่งนี้ แต่จะไปก็แต่ตัวจะทิ้งใจไว้กับชาวพาราณสีเสมอไป แล้วเขาก็เชิญให้ข้าพเจ้าออกเดินไปรอบๆ สนามเพื่อให้พบกับทุกๆ คน กว่าจะรอบสนามก็พอคิมาลัยเต็มคอเพราะผ่านใครไปก็มีมาลัยคอยคล้องคอให้อยู่แล้วคนที่อยู่แถวหลังคล้องคอให้ไม่ได้ก็ใช้ปากดอกไม้มาให้ถูกตัว โดย

มากก็คอกดาวเรือง ซึ่งถือกันว่าให้พร ดอกโตกว่าของเราสัก ๓ เท่า
แต่ช่างไม่หอมเสียเลย มีการถ่ายหนังด้วย แล้วเข้าไปรับประทาน
อาหารเย็นราว ๘ น. โดยแจกทิปพวกบ๊วยและคนรับใช้แล้วขึ้นไป
ห้องเก็บของ อ่าบนานอน.

วันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

ข้าพเจ้าเป็นคนมีกำหนดตื่นนอนไม่ได้ เพราะนอนไม่หลับ
ด้วยกลัวจะไม่ตื่นเสียเสมอ ฉะนั้นวันนี้กระบวนรถยนต์ของเราจะออก
จากโฮเทล ๖ น. ตรง ข้าพเจ้าก็ตื่นแต่ ๑.๓๐ น. ครึ่งหนึ่ง แล้ว
เคลิ้มๆ ไปจน ๓ น. แล้วเลยไม่หลับอีก พอ ๔ น. อายุคนใช้ประจำ
ห้องก็มาเคาะประตูปลุก แล้วเอาอาหารเข้ามาให้ แต่งตัวขนของลง
ไปข้างล่าง อุตส่าห์มีผู้คนมาส่งกันหลายคนทั้งผู้บังคับการตำรวจด้วย
เราเล่นตามกันมาถึง ๕ คั่น ข้าพเจ้ามากับหญิงเหลือ, มิสพิตจินฮุย,
และมิสบุชปากันหนึ่ง ได้อาสาคนขับเดิมมาด้วย ถนนหนทางดี
ราดยางตลอด แม้จะไม่เต็มถนนที่เดียวก็ตาม และมีต้นไม้สองข้าง
ทางโดยมาก ทิวทัศน์คล้ายๆ บ้านเรา คือมีนาเป็นส่วนมาก ผิดกัน
แต่ผู้คนและหมู่บ้านริมถนน แต่ก่อนเป็นเรือนจิ้งหรีด คือปะด้วย
โคลนดินส่วนมาก บัดนี้เปลี่ยนเป็นเรือนจริง ทำด้วยซีเมนต์ไม่มี
มูลโคปะเป็นแผ่นๆ ตามทางมีฝูงวัว, ฝูงควาย ฝูงแกะเป็นฝูงๆ เดิน
ไปมาบ้าง เลี้ยงอยู่ในทุ่งบ้าง ข้าพเจ้าได้ไปอินเดียครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๔
ฉนั้นจึงคิดว่ามีสิทธิ์ที่จะตัดสินใจได้ว่าดีขึ้นมาก ครั้งแรกไปเห็นแต่

ทันไม้สน้ำตาล, มีน้ำอยู่ตามบึงเล็ก ๆ สีเขียวเป็นหย่อม ๆ ไป ทำให้
ใจเศร้าเหมือนเห็นคนไข้โรคกำลังจะหมดอายุ ทำท่าจะกลายเป็นทะเล
ทรายไปทีเดียว ครั้นไปครั้งนี้ต้นหมากรากไม่มีสีเขียวสดชื่น และ
มีสระน้ำใหญ่ ๆ ทั่ว ๆ ไป เข้าใจว่าการชลประทานเขาได้ผลจริง
รู้สึกยินดีด้วยเป็นอันมาก เราเล่นรถตามกันมา ๑ ชั่วโมง ก็เข้าเขต
มณฑลพิหาร Bihar ถึงชุมทางรถไฟ Dehri Sone มีทางแยกจะไป
สถานีเอารถยนต์ขึ้นบนรถไฟข้ามแม่น้ำโซน Sone นั้น คนขับของ
เราก็ไม่รู้จักทางวิ่งวนกันอยู่นาน จึงไปพบเจ้าหน้าที่เขาคอยรับและ
จัดการเอารถยนต์ขึ้นบนรถไฟได้หมด แต่ต้องรอกะบวนรถหลัก
อยู่ถึง ๑ ชั่วโมงกว่า รถเราจึงออกข้ามแม่น้ำโซนนั่นได้ แม่น้ำ
คงจะอายุเดียวกับแม่น้ำเนรชูลา เพราะเป็นทรายเต็มไปหมด คง
มีแต่ร่องน้ำอยู่ ๒ ร่องเท่านั้นเอง ขนาดกว้างใหญ่ก็ปานกัน ข้ามไป
แล้วหันมาดูทางหลังเห็นภูเขาเป็นแนวยาวแต่ไม่สูงใหญ่ ถามปุชปา
ว่าเขาอะไร ? เขาตอบว่า วินธัย เราร้องอ้อ ! พร้อมกันเพราะมีอยู่
ในพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ตอนทศกรรฐรบอรชุน พอรถลง
จากรถไฟแล้วเราก็ออกวิ่งตามกันต่อไปอีก ประมาณอีก ๑ ชั่วโมง
ก็แลเห็นยอดพระเจดีย์พุทธคยา รู้สึกชุ่มชื้นเหมือนเห็นองค์พระปฐม
เขาจัดถนนหนทางงดงามขึ้นมาก เป็นบ้านเป็นเมืองยิ่งกว่าได้เห็น
ครั้งแรกเป็นอันมาก นึกชอบใจรัฐบาลอินเดียที่ได้ช่วยรักษาสถานที่
ศักดิ์สิทธิ์ของเราไว้ให้น่าเลื่อมใสยิ่งขึ้น เราเข้าไปในวัดไทยซึ่งใหญ่
โตกว้างขวาง แลดูงดงามแปลกตาในที่แห่งนั้น แต่ถ้าเราจะเปรียบ

เทียบผมกับวัดเบญจมบพิตรแล้วก็เหมือนคนชาวกับคนดำ การผสม
ปนคงจะไม่ได้ส่วน และการถือปูนก็ผมมอแล้ว หยาบไม่เกลี้ยงเกลา
ส่วนสักไม่งาม หนาเตอะตะ โดยเฉพาที่หลังประตูแลดูหนักองน่า
กลัวประตูจะยุบลงมาได้ แต่ถ้ายอมให้ว่าทำในต่างประเทศก็พออยู่ได้
แต่ถ้าเป็นใจข้าพเจ้าจะต้องทำอวดให้ดี ถ้าไม่ดีก็ไม่อวดเสียดีกว่า
เป็นการคิดกันคนละทาง พอรถหยุดก็เจอะตำรวจตั้งแถวคอยรับอยู่
ราว ๑๒ คน อยู่ทางหน้าห้อง และเลยอยู่ยามรักษาการจนเรากลับ
ที่พักทางหลังพระอุโบสถนั้นถึงโฮเตลที่ติดข้างหนึ่ง เป็นตึกชั้นเดียว
มีห้องเรียงกันไปเป็นตอน ๆ มีเฉลียงเดินได้ตลอดทางหน้าห้อง มี
ห้องน้ำในห้องนอนเสร็จ ห้องละ ๒ เตียง มีห้องใหญ่รับแขกและ
อาหารรวมกัน ทางพระท่านก็อยู่ทางหนึ่ง มีถนนคั่นกลางกับพวก
เราอยู่ และยังมีครัวใหญ่อยู่สุดห้องอยู่ด้วย เรากำลังหิวอย่างตัวสัน
ไปตามกัน พอกราบไหว้พระแล้วก็รีบไปห้องอาหาร เจ้าคุณพระ
เทพวิสุทธิโมลีเจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา ท่านรับรองแข็งแรงและมี
พระอยู่ที่นั่นเวลานั้นหลายองค์ เพราะท่านมาช่วยมาตุการประชุมของ
เราด้วย ไปถึงห้องอาหารเห็นมีอาหารจัดไว้ร้อน ๆ เป็นชุด ๆ มีแกง
จิตรร้อน ๆ ๑ ชาม น้ำพริก ๑ ถ้วย ผักต้ม ๑ จาน ผักดอกกะหล่ำ
๑ จาน ข้าวร้อน ๆ ๑ อ่างวางอยู่เรียบร้อยแล้ว เราเข้าไปถึงก็กิน
เอา ๆ จนหายหิวแล้ว จึงได้เรียนถามพระองค์หนึ่งว่าใครเป็นผู้ทำ
ท่านอมยิ้มหนึ่ง เราก็ถามผู้ชายคนหนึ่งซึ่งนั่งอยู่ที่นั่นด้วย เขาตอบว่า
พระท่านทำ เพราะไม่มีใคร ผมช่วยท่าน เราบอกผ่างไปตามกัน

รื่องว่าตายแล้วที่เราเคยแต่เลี้ยงพระ นี่กลับให้พระท่านทำเลี้ยงเรา
จึงได้ส่วนกันต่อไปว่าทำไมถึงไม่มีคนทำถวายพระ? ได้ความว่า
ราชการไทยเขาก็ให้เงินเดือนคนที่อยู่กับพระในอินเดียถึงเดือนละ
๘๐๐ บาท แต่อยู่ๆ ไปได้หน้อยก็คิดถึงบ้าน กลับกันหมดจึงไม่มี
ใคร ส่วนตัวผู้ชายหนุ่มคนนั้นเขาเป็นนักเรียนไทยมาอาศัยพระท่าน
อยู่ชั่วพักชั่วคราว. ที่หรือออกใหญ่โตมโหฬารทั้งสวยทั้งงาม แต่
อนิจจา ดูเหมือนจะยังไม่เคยมีผู้ใดคิดถึงการรักษาพาใจ และผลที่
จะไถ่ว่าคุ้มเสียหรือไม่. เจ้าคุณเทพฯ ท่านก็คิดถึงด้วยท่านกำลังจะ
สร้างโรงเรียน และท่านบวชเนรให้ชาวอินเดียอีกตั้ง ๗ องค์ในวัน
เฉลิมพระชนม์พรรษา เด็กพวกนี้พ่อแม่นำมาให้พระ ท่านกำลัง
ฝึกหัดให้ ถ้าเป็นเด็กหญิงก็ให้รับศีล ๕ เด็กชายบวชเนร ถ้า
เด็กอินเดียเหล่านี้เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้จริงแล้ว ก็คง
จะเป็นคุณแก่วัดและสงฆ์ของเราเป็นอย่างยิ่ง บ่าย ๑๖ น. เราก็พา
กันไปเฝ้าพระเจดีย์ตรัสรู้ ถวายสักการะบูชาแล้ว ก็นั่งสงบจิตกันครู่
หนึ่ง แล้วพระท่านก็มาถึง ๕ องค์ เจ้าคุณเทพฯ ท่านนำรวมทั้ง
ท่านบุญญานันทะ ท่านมาสวดให้พรพวกเราที่ใต้ต้นมหาโพธิ์นั้น
แล้วก็เข้าไปในพระพุทธรูปอุโบสถบูชาพระพุทธรูป แล้วเจ้าคุณเทพฯ
ท่านก็กล่าวคำแสดงความยินดีที่เราได้ทำการงานสำเร็จมาได้ด้วยดี
แล้วพระทุกองค์ก็สวดชัยนโมให้พร ซึ่งทำให้เราปลื้มใจปลื้มจนไม่
รู้จะอธิบายได้อย่างไรถูก เพราะพระท่านเป็นพยานว่าเราทำงานได้ดี
จริง ๆ ไม่ใช่มาบอกกันเล่น ทำให้หายเหนื่อยเป็นปลิดทิ้ง ในสถานที่

ศกตสัทธนูเขาจัดการศิขน์ มีใส่รวเหล็กให้มีขอบเขตรอบวัชรอาสน์
ทางหน้าพระอุโบสถนั้นยังมีพวกธูปเทียนไม้กระดานเป็นแผ่น ๆ เพื่อ
ทำอัมภวงคประดิษฐ์ คือไหว้ครบ ๘ ค่าย ๑ มือ, ๒ เท้า, ๓ เข้า,
๔ ออก, ๕ หน้าผาก, แต่ละพันทั้งหมดรวมเป็น ๘ เพราะ ๒ มือ,
๒ เท้า, ๒ เข้า, ๑ ออก, ๑ หน้าผาก, จึงเป็นแปด เขาทำแล้วทำ
อีกพร้อม ๆ กันหลายคน แลดูแปลกดี แต่ความเชื่อ ความนิยม
ความเคยชินของมนุษย์นั้นใครจะแก้ไขได้ นอกจากตัวเขาเอง แต่
การไหว้ของเขานั้น จะเป็นอย่างไรก็ตาม ยังดีกว่าเขาไม่ไหวเลย
อยู่นั่นเอง แล้วเราก็พากันออกมาดูร้านขายของที่ระลึก ได้ชอกัน
คนละเล็กคนละน้อย เพราะไม่ตึงแต่ก่อน น่าปลื้มใจแต่ว่าพอเรา
กลับมามากแล้วกลับได้พบของที่ระลึกต่าง ๆ นั้นมาอยู่ที่หน้าวัดพระ
ศรีสรรเพชญ์ในกรุงเก่าของเราเป็นอันมาก

เรากลับมาวัดไทย เข้าไปไหว้พระในพระอุโบสถลงตามดี
แต่ยังตกแต่งไม่เรียบร้อยทีเดียว แต่อย่างนั้นปู่ชาก็ตบอกว่างาม
จริง ๆ ถึงกระซิบบอกข้าพเจ้าว่า เห็นจะต้องทำอะไรสักอย่างแล้ว
ซึ่งข้าพเจ้าเข้าใจว่าจะเป็นพุทธ หรืออย่างน้อยก็ต้องศึกษาพระ
พุทธศาสนาแน่ มาถึงห้องรื้อของอาบน้แล้วกำลังจะนอนพัก เขา
มาบอกว่ารัฐได้ส่งเจ้าหน้าที่มาดูแลเราให้เป็นแขกของรัฐบาลตลอด
ไปจนขึ้นเรือบินกลับบ้าน นับว่าเป็นความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่ง
เราจะไม่ลืมเลย อาหารเขาก็จัดให้ทุกเวลาที่เรือนรับรองของรัฐบาล
ซึ่งจะต้องขึ้นรถยนต์ไปอีก ข้าพเจ้าต้องยกมือไหว้ขอให้ได้พบกับ

ประทานที่นั่งให้ เพราะอยากนอนเต็มที่แล้ว ให้คนอื่น ๆ เขาไปกิน
กัน กองเหลือแต่ข้าพเจ้า, หมิงเหลือและพิตจินฮุย เข้าไปในครัว
เก็บของเหลือ ๆ กินพอให้อิ่มแล้วเข้าเตียงเลย กำลังจะหลับได้ยิน
เสียงคุณปรกมาถึง เพราะไปแหวะดูที่อื่นก่อน แต่ข้าพเจ้าลืมตาไม่
ขึ้นแล้วเลยทำไม่ได้ยิน เพราะตื่นแต่ ๓ น. แล้วยังไม่ได้อ่านเลย.

วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

คืน ๖ น. เพื่อไปดูเมืองราชคฤห์ และเลยได้พบและส่งคุณ
ปรกซึ่งจะแยกทางกันกลับ คุณปรกจะไปเมืองปาตลีบุตร และขึ้น
เรือบินจากที่นั่นกลับบ้าน พวกเราจะไปราชคฤห์และนาลันทา แต่ง
ตัวเก็บของเพราะจะเลยขึ้นรถไฟค่ำนี้ ไม่กลับมาที่วัดอีก แต่งตัว
แล้วออกมาคอยอาหารเข้าเท่าไรก็ยังไม่มา จนเกือบ ๗ น. จึงได้มา
ล้วนแต่จานใหญ่ ๆ เต็มไปด้วยเนยนมขนมปังสารพัด นายอาชาน
เป็นผู้ยกมาคนเดียว ซึ่งข้าพเจ้าต้องการเพียงกาแฟถ้วย ไข่ต้ม ๑ ใบ
ขนมปัง ๑ แผ่น เกลือพริกไทยอย่างละนิดเดียวก็พอแล้ว ต้องเอะอะ
จิกโตะกินกัน ๓ คนอยู่จนพวกที่เขาไปกินที่เรือนรับรองอิ่มก่อนและ
กลับมาคอยเรา คุณเอี่ยมอธิบายว่าถ้าอาชาน (คนขับรถ) มันไม่หวง
ท่านหมิงก็เสร็จเสียแล้ว นี่มันไม่ยอมให้ใครแตะต้องเสียเลย
ใครจะนำมาก็ไม่ยอม รถก็ไม่ให้ใครใช้ เขาทำได้คนเดียวเท่านั้น และ
เป็นเช่นนั้นจริง ๆ จะเป็นเพราะหวงหรือเพราะสงสารว่าเหนื่อยมากก็

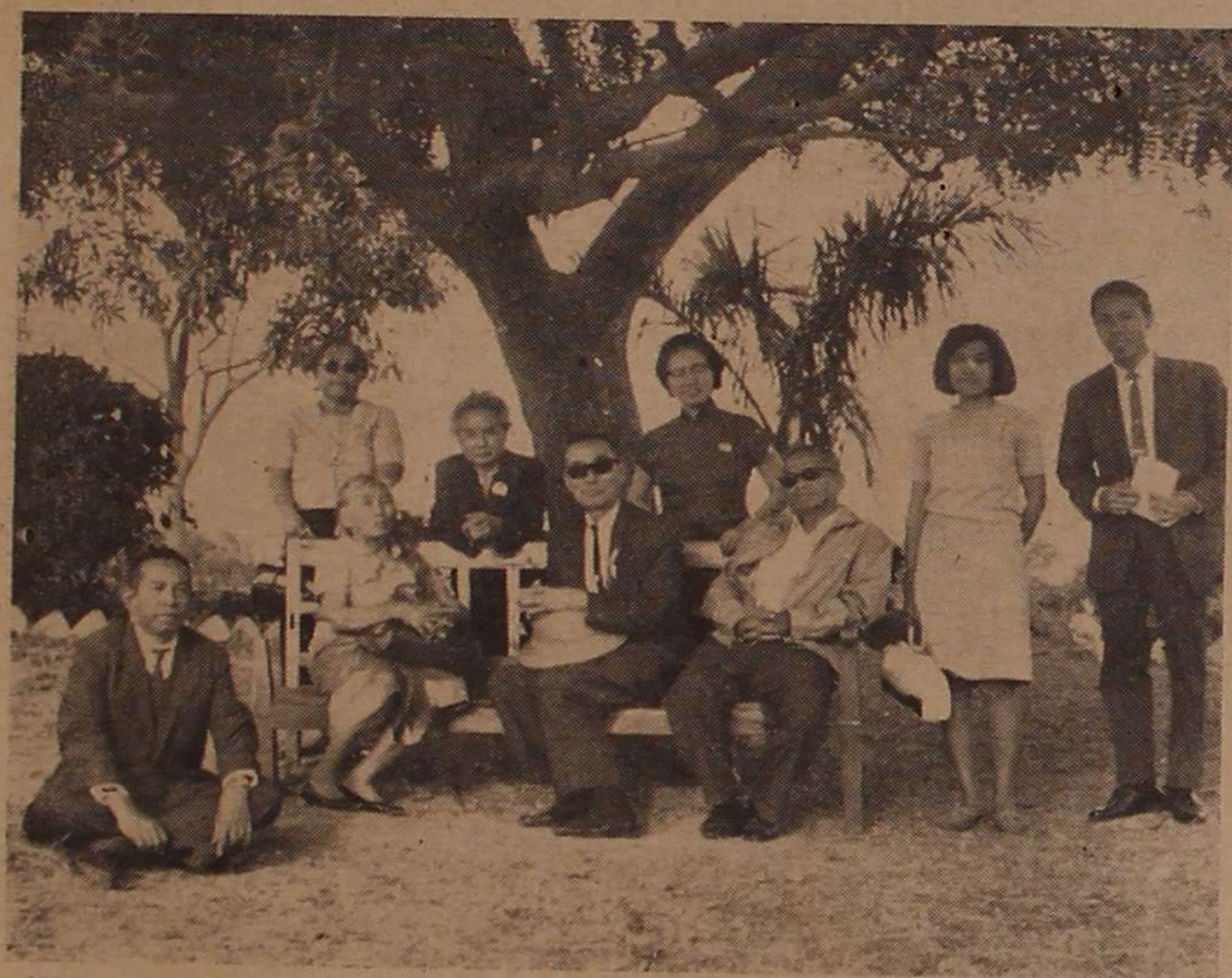
ไม่รู้ได้ แต่ยุ่งจนบางครั้งต้องบอกว่าไม่เป็นไรช่างเถอะ เราถวาย
ปัจจัยบำรุงวัด และถวายของแห้งเครื่องกระป๋องทั้งหมดที่มีไปเป็น
การเลี้ยงพระทั้งวัด แล้วกราบลาพระชนรยนต์ออกจากพุทธคยาไป
กรุงราชคฤห์ ผ่านเข้าไปในเมืองคยา ยังเห็นว่า เป็นเมืองเก่าแก่ทั้ง
ถนนหนทางและตึกรามบ้านช่องยังสะอาดคนน้อย แต่คิดว่ามาครั้งก่อน
มาก มาได้ราว ๘๐ ไมล์ รถคุณเอี่ยมเกิดหายไป ให้รถคุณเอี่ยม
ไปตามเกียบ ๔๐ ไมล์ก็ไม่พบ จึงกลับมารวมกันพักที่เรือนพัก
ของรัฐบาลเรียกว่า Duck Bangalow เขามีอยู่เป็นระยะ ๆ ทำทาง
สบาย แต่ขาดการรักษา เป็นตึกชั้นเดียวทงนนั้น ทิวทัศน์ตอนจะถึง
มีเขาหลายลูกซ้อนกันเหมือนเข้าประตูเมืองไปทางเขานั้น น่าชม
ผู้เลือกที่สร้างเมืองนี้จริง ๆ ราชคฤห์ คือ ราชธานีเอง เป็นเมือง
หลวงของประเทศมคธ พระเจ้าพิมพิสารเสด็จประทับอยู่ที่นี่ สถานที่
ต่าง ๆ ยังอยู่ดังเรื่องราวได้ตามพระสูตร เราถึงราชคฤห์เวลา ๑๑.๓๐ น.
ยังไม่ถึงเวลาอาหาร จึงเลยไปคุนาลันทา คือมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่ง
มีชื่อเสียงราวกับตักกะศิลาของพวกกษัตริย์ พอรถเสี้ยวจะเข้าทาง
นาลันทาก็เจอรถคุณเอี่ยมที่หายไป ได้ความว่าคนขับแยกทางไป
ทางปาตลีบุตร (Patna) แต่คุณเอี่ยมไม่โกรธเลย เพราะตั้งแต่เสร็จ
การประชุมแล้ว พอออกจากพาราณสี คุณเอี่ยมก็เป็นอีกคนหนึ่ง
คืออารมณ์ดีตลอด รู้จักหัวเราะและสนุกสนานจนเราอดหัวเราะไม่ได้
เราเข้าไปคุนาลันทาพร้อมกัน เขารักชาติมากและทำบายอธิบายเรื่อง
ราวให้รู้ทุกแห่ง เป็นอันว่าโลกได้เจริญถึงมีมหาวิทยาลัยมานมนาน

แล้ว ไม่ได้เพิ่มมีเมื่อสมัยเราๆ นี้เลย คุณท้าวแล้วไปกินกลางวันด้วย
อาหารหีบที่เรือนพักของรัฐบาล มีเจ้าหน้าที่มาดูแลเลี้ยงดู แล้วไป
ดูพิพิธภัณฑ์ ทำให้คิดถึงเสด็จพ่อสุดประมณ เพราะสิ่งอะไรที่เราว่า
เก่ามากและหายากในทางบ้านเรา ที่นี้เขามีเสียจนเบือที่จะดู เราไม่มี
เวลาพอก็ได้แต่เดินผ่านๆ ท้าวแล้วก็ขึ้นรถมากรุงราชคฤห์ ซึ่งไกล
จากกัน ๑๐ ไมล์ ตรงไปดูเขาคิชฌกูฏ แต่ขึ้นไม่ไหวเพราะกำลังร้อน
ได้แต่นั่งลงถวายบังคม และจุดธูปเทียนบูชาอยู่ตรงป้ายที่เขาจดไว้ว่า
พระเจ้าพิมพิสารเสด็จลงจากช้างพระที่นั่ง แล้วทรงพระดำเนินขึ้น

ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทรง^๕ แล้ว^๕ชนรณมาหยุดที่บ้านหมอชีวกโกมารภัฏ
ซึ่งอยู่เชิงเขาทางขึ้นเขาคิชฌกูฏ^๕นั้นเอง เขาทำแปลงบ้านด้วยหินกอง
และใส่รั้วลวดหนามไว้กับป้ายบอกสถานที่ แต่เราไปกับเจ้าหน้าที่
เป็นผู้นำ ได้ถามเขาว่าทำไมจึงรู้ได้? เขาตอบว่าค้นสถานที่เหล่านี้
ได้จากหนังสือที่หลวงจีนฟาเหียนเขียนไว้ใน พ.ศ. ๙๔๒ แล้วไปคุ
กุกที่ลูกเนรคุณใส่พระเจ้าพิมพิสาร เราลงไปเดินดูว่า จะเห็นเขา
คิชฌกูฏจริงตามพระคัมภีร์กล่าวไว้ว่า พระเจ้าพิมพิสารทรงปลงตก
ทรงขอแต่ให้ได้เห็นผ้ากาสาวพัตร์ของพระพุทธเจ้าเท่านั้น^๕ก็พอพระ

สุดท้าย แต่จากคุณนั้นเห็นยอดเขาศิขรภูมอันเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าได้จริงๆ ไปดูสระน้ำตะโปทานนที คือ บ่อน้ำร้อน ซึ่งอยู่นอกประตูเมืองในเวลานั้น และมีเรื่องในพระวินัยว่า พระเจ้าพิมพิสารเสด็จไปสร่งน้ำร้อนที่บ่อนี้ แต่สร่งไม่ได้ด้วยติดพระสงฆ์อาบกันอยู่จนหมดเวลาเสด็จกลับเข้าเมือง เพราะประตูปิดแล้ว ต้องบรรทมค้างนอกเมือง เป็นเหตุให้มีพระวินัยว่าพระสงฆ์จะอาบน้ำตามบ่อนพิเศษเหล่านี้ได้แต่ครั้งเดียวใน ๑๕ วัน. ใครเอาสิ่งตัวโตๆ ไปเลี้ยง

ไว้ที่นั่นก็ไม่รู้ มีถว้ายให้เลี้ยงลิงด้วย แล้วไปทูลวังของพระเจ้า
อชาตศัตรู ซึ่งยังมีเนนกำแพงวังก่อด้วยหินอยู่เป็นแนว แล้วไปวัด
เวฬุวันนาราม ซึ่งมีแท่นอน้ำใหญ่อยู่สระหนึ่ง บัดนี้เขาจัดเป็นที่สวน
สาธารณะ และจะปลูกกอไผ่อีกให้ใกล้กับอดีต เพราะเป็นวัดแรก
ในพระพุทธศาสนา ที่พระเจ้าพิมพิสารสร้างถวายพระพุทธเจ้า และ
ในวันมาฆะก็ได้ประทานโอวาทปาฏิโมกข์ที่วัดนี้ รุสสีกรนรมย์ที่ได้
เห็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ ทำให้หายเหนื่อยได้อย่างปลาด พวกมิชฌา
ทิกขุยังมีหน้าพูดได้ว่าไม่จริง ทั้งๆ ที่หลักฐานเขาก็มีอยู่อย่างถูกต้อง
ดูทั่วแล้วกลับมารับประทานน้ำชาที่เรือนพักของรัฐบาล แล้วลาท่าน
ผู้ต้อนรับออกรถกลับมาคยา เวลา ๑๖ น. คราวนี้เราเข้าไปพักใน
เมืองที่เรือนรับรองของรัฐบาล ซึ่งสบายเป็นอันมากมีทั้งห้องนอน
น้ำเย็นในห้องน้ำ เรามาถึงเวลา ๑๗.๓๐ น. มีเวลาได้พักผ่อนสบาย
ทุกคน ถึง ๑๙.๓๐ น. อาหารเย็นพร้อมเขาก็เชิญให้เราเข้านั่งโต๊ะ
มีนายอำเภอ, ปลัดอำเภอ, ผู้บังคับการตำรวจมารับประทานด้วยพร้อม
ทั้งภรรยา มีทั้งอาหารฝรั่งและพื้นเมือง แต่รสชาติไม่ถึงพาราณสี
วันนี้ได้พบมิสเตอร์วิชัยกุมารศักดิ์เสนาข้าราชการกระทรวงวัฒนธรรม
บินมาจากกรุงเทพฯ เพราะได้รับคำสั่งให้มาดูแลพวกเราเป็นแขก
ของรัฐบาลตลอดจนขึ้นเรือบินกลับ รู้สึกขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง
นายศักดิ์เสนาเป็นเด็กหนุ่ม เราชอบชื่อของเขามาก จนได้บอกว่า
ฉันจะลืมเธอไม่ได้เลย รับประทานแล้วเจ้าคุณเทพฯ ท่านนำต้นโพธิ์
ใส่กระถางมาให้ ๑ ต้น เพื่อจะได้เชิญกลับมาด้วย เสร็จแล้วได้

กราบลาท่านอีกครั้ง และขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ทั้งปวงแล้ว เราก็
ลาชั้นรถยนต์มายังสถานีรถไฟ ซึ่งรถจะออก ๓ น. เขาจึงให้เราไป
นอนเสียในรถเสร็จจะได้ไม่ต้องตื่นขึ้นตอนดึก. ทุกคนรวมทั้งพระ
ด้วยได้กรุณามาส่งที่สถานี เราเอะอะจัตถ์รถอยู่กันเป็นห้องๆ เพราะ
รถไฟในอินเดียไม่มีทางเดินถึงกันได้ ต่างคนต่างอยู่กันเป็นห้องๆ ละ
๔ คนบ้าง ๒ คนบ้าง แต่มีห้องน้ำอยู่ด้วยทุกห้อง ถ้าจะไปรถอาหาร
หรือติดต่อกันก็ได้แต่เวลารถหยุดตามสถานี เราได้เห็นความ
สามารถของปุษปาที่นี้เอง เพราะเวลาเอารถเข้ามาจอดให้ในชาน
สถานนั้น นายสถานีไม่ทราบว่าจะให้จัตถ์อย่างไร เพราะไม่มีผู้ใดสั่ง
เลยเอะอะกันขึ้นและปุษปากับนายอาชานคนรถเป็นผู้จัด ได้ตั้งแต่ไป
ชนที่ถนนมาปูให้ และกวาดล้างห้องให้เรียบร้อย ข้าพเจ้ากำลังจะ
ลงนอนก็ได้ยินเสียงรถไฟเข้าสถานี เสียงเอะอะทักทายหัวเราะกัน
ลั่นจึงลุกไปดู กลายเป็นได้พบคุณศรีปริญา, คุณวิเชียร, คุณเฉลียว
ลงมาจากรถไฟกลับมาจากไปลุมพินี คุณศรีปริญาหัวเราะลั่นว่าไม่
ได้อาบน้ำมา ๓ วันแล้ว บุญที่เป็นหน้าหนาวจึงแลดูเรียบร้อยดี
พระท่านเลยได้ลูกศิษย์คนไทยกลับไปวัดอีก ฝ่ายเราพอเขากลับกัน
แล้วก็ลงนอน ข้าพเจ้าอยู่กับหญิงเหลือ, มิสพิตจินชุย ๓ คนห้อง
หนึ่ง พอหัวถึงหมอนก็หลับเพราะหมดแรง เลยไม่ได้รำลากับปุษปา
ซึ่งหญิงเหลือบอกว่าปุษปาเข้ามาทอดลาแล้วจ้องมองดูข้าพเจ้าด้วย
สงสารไม่กล้าปลุก แล้วเอาลูกประคำวางไว้ให้ที่หมอน ข้าพเจ้า
มารู้สึกตัวเอาตอนเสียงรถไฟเข้ามาต่อกันดังก๊งก๊ง แล้วก็หลับไปอีก.

มาตื่นเอาเมื่อรถไฟออกมาจากคยานานแล้วราว ๗ น. ถึง
สถานี่ที่คิดว่าจะได้อาหารเช้าตามที่สั่งมาแล้วก็ไม่ได้ นายสถานีบอก
ว่าไม่ได้รับคำสั่งไม่รู้เลย เอะอะกันไปอีกพักหนึ่ง แต่เพื่อนเรามีตัว
มีสัมภาระอยู่ในกระเป๋าบ้าง ก็แบ่งกันกินพอให้หายกระวนกระวายไป
ได้ ถึงอีกสถานี่หนึ่งเขาก็ยกขึ้นมาให้เป็นเถาตๆ ทุกคน น่าชมพวก
บอยเหลือเกินว่าทำได้คล่องแคล่ว ถ้าเป็นเราน่ากลัวจะเททิ้งเสียทั้ง
ถาดมากกว่าส่งให้ได้ ส่งอาหารเสร็จปิดประตู รถก็ออกไปใหม่จน
ถึงอีกสถานี่หนึ่งเขาจึงมาเก็บ เราต้องแอบดูเสียก่อนเวลามีใครมา
เคาะประตูรถแล้วจึงจะเปิดให้ได้ ไม่เช่นนั้นจะมีคนโดยสารอื่นเข้า
มาอยู่ด้วย ซึ่งแม้จะขอให้แกเปลี่ยนที่แกก็จะไม่ไปเป็นอันขาด
ข้าพเจ้าว่ารถไฟอย่างของเราดีกว่ามากมาย แม้จะต้องใช้ห้องน้ำรวม
กันก็ตาม เรายังหายาฆ่าเชื้อโรคใช้ได้ ตาม ๒ ข้างทางรถไฟมีหมู่บ้าน
มากชั้น เกือบจะเรียกได้ว่าไม่มีป่าเลย มีสวนมีนา กับหมู่บ้าน
เล็กบ้างใหญ่บ้างเรื่อยมา ถ้าใกล้เมืองก็มีตึกรามบ้านช่องหนาแน่น
ชั้น เสียงคนเสียงรถลั่นไปหมด นี่หรือที่เรียกว่าความเจริญ ถ้าเป็น
เด็กก็คงจะสนุกดี แต่บัดนี้เราแก่พอจนรู้แล้วว่าคำว่าสนุกและสบาย
นั้นไม่เหมือนกันเลย

บ่าย, ๔ น. รถถึงสถานี่เมืองกลัดกตา ยังเอะอะกรึกโครม
เช่นแต่ก่อน กงสุลไทย คุณพลเรือน ข้าหิรัญ และภรรยามารับ
แถมมีผู้แทนสมาคมมหาโพธิ์เอาดอกไม้ทำเป็นมาลัยแข่งๆ เพราะเอา

ใบทองมาเย็บเป็นแบบทำถ้วยคอกช่อนกลิ้งกับใบไม้สีเขียว มาคล้อง
คอให้พร้อมกับส่งการ์ดเชิญไปในการรับรองพรุ่งนี้ค่ำ นายวาลีซิงเง่
บอกข้าพเจ้าแต่ที่สารนาถแล้วว่าจะมีการรับรองของสมาคมที่กุลัตกตา
และนายวาลีซิงเง่เองจะตามมาให้ทัน ข้าพเจ้าได้ยกมือไหว้ขออย่า
มีการรับรองเลย เพราะเหนื่อยเต็มที่แล้ว แต่เขาตอบว่าไม่ได้ ก็
เป็นอันต้องรับอีก กงสุลพาเรามาส่งที่โฮเทล Great Eastern ในเมือง
ได้ความว่ารัฐบาลจัดให้เช่นนั้น แต่ที่จริงทรูหรากว่าโฮเทล Grand
ที่เราเคยอยู่ เสียอย่างเดียวแต่ต้องเดินไกลกว่าจะถึงห้อง Suite ที่เรา
อยู่และต้องเดินผ่านห้องขายของไปทั้ง ๒ ข้าง ทำให้เราหยุดๆยังๆ
อดดูไม่ได้ พอถึงกงสุลก๊อเข้าห้องกินเช้า ซึ่งใหญ่โตทรูหร
คนมองดูจนเราชักกระตาค นึกว่าเจ้าพวงมาลัยนี้ที่เดียวที่ทำให้คนดู
จึงถอดออกเสีย แต่ท่านกงสุลบอกว่าไม่ใช่พวงมาลัยดอกเพราะ
น.ส.พ. ลงข่าวอยู่ทุกวันแล้วที่นี่ เขารู้กันดีแล้วทั้งนั้น มีทั้งรูปทั้ง
ข่าวเป็นประจำวัน รับประทานแล้วก็ขลิฟต์ไปห้องนัมเบอร์ ๗๐๐
เราอยู่กันเป็นแถวไป แรกไปถึงมีผู้หญิงลูกครึ่งท่าทางจะเป็นแม่บ้าน
ถามว่ามาทำไม? ห้องที่เท่าไร? ท่าทางจะสงสัยว่าทำไมมาทาง
ห้อง Suite เราตอบว่าข้างล่างเขาบอกว่านัมเบอร์ ๗๐๐ ก็ยังทำท่า
สงสัย. เอ, ท่าทางของเราเห็นจะใช้ไม่ได้เสียแล้ว ตามกันไปถามกัน
มาครู่เดียว บ่อยรับใช้ บ่อยรักษาห้อง หัวหน้าน้อย แต่งตัว
สีขาวกับแดงสวยงามมากันเกือบแน่นห้อง ทุกคนถามว่าต้องการ
อะไร จะเอาอาหารมากินในห้องก็ได้ ถ้าจะรู้เข้าแล้วว่าเป็นแขก

ของรัฐบาล แต่เราใจเต้นกลัวจะยุบตรงที่ป็นเอง ส่วนห้องนั้นแสน
สบาย มีทุกอย่างที่เราต้องการ ห้องรับแขก โต๊ะกินข้าว ตู้เย็นมี
น้ำต่าง ๆ ใส่ไว้ให้เสร็จ . อยากนอนหนึ่ง ๆ อยู่กับห้องเย็นสัก ๑ อาทิตย์
แต่ได้พักเพียงบวดย ๑๖ น. ก็ต้องลงไปตามนัด นอกจากนายศกดิ์เสนา
พลียงที่มาจาก New Delhi แล้ว ยังมีเจ้าหน้าที่ ๆ น้อก ๒ นายหนุ่ม
น้อยทั้งนั้น เป็นผู้มาพาเที่ยวและไปเยี่ยมท่านสวามีที่มหาวิทยาลัย
รดยนตักมีให้ใช้ตามสบาย เราไปด้วยกันราว ๓-๔ คันรวมทั้งคุณ
กงสุลด้วย กลตักตากัหรุหราเป็นเมืองฝรั่งอยู่เช่นเคย และก็เอะอะ
อึกทักพล่งพล่านอยู่เช่นเคยด้วย น่าปลาดแต่ว่าเจ้าเมืองเป็นผู้หญิง
สาวแก่มาได้หลายปีแล้ว แกทำอะไรหนอจึงได้รับเลือกซ้ำ ๆ ?
เราไปที่ตลาด New Market ก่อน ข้าพเจ้าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่ไม่
สนุกอย่างแต่ก่อนเสียแล้ว และไม่นึกเลยว่าอินเดียก็จะมึนเมาไปด้วย
กับของฟุ่มเฟือยชนิด Vanity เช่นนี้ เพราะของขายตามร้านต่าง ๆ นั้น
เต็มไปด้วยผ้า, แพร, กระเป่าเป็นส่วนมาก สิ่งที่เคยมีคือของพื้นเมือง
แม่ของที่ระลึกต่าง ๆ ก็น้อยไปและไม่ดีขึ้นเท่าที่ควร ลูกไม้สดที่มา
จากตาจิลิงก็ไม่มี ลูกไม้แห้งต่าง ๆ ก็ไม่มี พวกขนสัตว์ต่าง ๆ ทำเป็นเสื้อ
หน้าหนาวก็ไม่มี ถ้วยต่าง ๆ ก็ไม่มี รู้สึกว่าไม่มีอะไรแปลกที่หน้าซ้อ
เช่นแต่ก่อน เตินวนไปวนมาพบของถูกใจอยู่สิ่งเดียวคือของเพชร
อย่างอินเดีย เขาทำเป็นชุดใส่หีบมีกำไล ๒ ข้าง ตุ้มหู ๑ คู่ สร้อย
คอ ๑ เส้น แหวน ๑ วง ฝีมือยังดีมากทีเดียว พอเห็นก็รู้ว่าของ
อินเดียทันที แต่ข้าพเจ้าไม่กล้าแตะต้อง เพราะแน่ใจว่าคงซื้อไม่ได้

แน่ เลยได้แต่ยื่นชมของเขา ร้านที่รัฐบาลจัดขายมีผ้าแพรและรูป
ต่าง ๆ ก็เหมือน ๆ กับของเรา รู้สึกว่าทำตามแบบตามธรรมเนียมมัน
แห้ง ๆ ไม่มีชีวิตจิตใจอยู่ในนั้นที่จะทำให้ยุกย้อ เลยกลับมานั่งคอย
คนอื่นอยู่ในรถ พอพร้อมกันแล้วก็ออกรถไปมหาวิทยาลัยของท่าน
สวามีจำชื่อท่านไม่ได้ ที่ทางใหญ่โตน่าอยู่ น่าเรียน ความมุ่งหมาย
ของท่านสวามีเหล่านี้ คือจะให้คนเข้าใจในศาสนาต่าง ๆ และนับถือ
ซึ่งกันและกันทั่วโลกเพื่อสันติธรรม เขาพาเราเข้าไปหาท่านในห้อง
ทำงาน ท่านเลี้ยงน้ำชาแล้วพาไปดูทั้งชั้นบนชั้นล่าง น่าชมเป็นอัน
มากในการจัดสถานที่นี้ มีห้องสมุดที่น่าอ่าน มีห้องประชุมใหญ่โต
คึกคัก มีที่พักนักเรียนที่จะอยู่ได้เป็นตึกออกไป ๒ ข้าง เดินถึงกัน
ได้หมด ทั้งค่าอยู่ค่ากินก็ไม่แพงเกินไปนัก แต่เรื่องห้องบูชานั้นมี
อยู่เป็นมุม ๆ ยังขาดของพระพุทธรูป แต่มีห้องหนึ่งที่เข้าไปแล้วจะมีด ๆ
มั่ว ๆ เพราะใส่ไฟนีออนโลโก้ไว้ และมีรูปติดอยู่บนฝา ๓ รูป สำหรับ
ให้ไหว้กราบ รูปนั้นคือ ๑ พระศิวะอยู่กลาง รามกฤษณะข้างหนึ่ง
และพระพุทธรูปเจ้าข้างหนึ่ง ก็คงจะดีสำหรับชาวอินเดียนแน่ แต่ใจ
เรายังไปด้อยไม่ได้ เห็นจะเป็นเพราะกิเลสยังไม่หมดดอกกระมัง
ข้าพเจ้าพอใจอีกห้องหนึ่งมากกว่า คือห้องทำสมาธิ ในห้องนั้นไม่มี
อะไรเลย มีคณิศมไปทั้งห้องด้วยสีมานสีน้ำเงินแก่รอบห้อง มีแต่
ไฟซึ่งจุดเป็นเปลวไฟอยู่กลางห้องนั้นดวงเดียว ห้องเหล่านี้ไม่ร้อน
เพราะมีเครื่องทำเย็น มีผู้หญิงคนหนึ่งกำลังเข้าไปนั่งทำสมาธิอยู่คน
เดียว ท่าทางสบาย ดูเหมือนจะไม่รู้สึกว่ามีใครเข้าไปในนั้น เพราะ

หลักใจคือแสงสว่างจะเป็นสว่างจากดวงไหนก็ตามใจ ทำให้รู้สึกว่าการ
ความเชื่อนั้นบังคับกันไม่ได้จริงๆ เรื่องกายกับจิตจึงต้องเป็นคนละ
เรื่องแน่นอน เราพยายามลาท่านสวามีหลายครั้ง เพราะจะไปรับเลี้ยง
ที่สถานกงสุล แต่ท่านไม่ค่อยยอมให้กลับ ให้ดูจนทั่ว แล้วเราก็รีบ
ลาไปที่กงสุล แห่แรกอยู่นอกเมืองเป็นบ้านใหญ่โตสบายดี แต่ไกล
ไปหน่อย ที่ใหม่ก็เล็กไปคับแคบด้วย และที่ทางก็ชุกช่อน ดูไม่
สมกับวัดที่พุทธคยาเลย อย่างไรก็ตาม เราก็ได้สนุกสนานในระหว่าง
คนไทยด้วยกัน คุณนายปียา ขำหิรัญ ทำกับเข้าไทยเลี้ยง อิมหน้า
สำราญแล้วก็ลากลับมานอน.

วันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

ตื่นเกือบ ๗ น. เรียกอาหารเข้านากินในห้อง แล้วขอพัก
ให้คนอื่น ๆ เขาไปเที่ยวกันตามสบาย ข้าพเจ้าและหญิงเหลือรอดของ
ออกจัดใหม่และซักเสื้อผ้า แล้วเขียนจดหมายลาและขอบใจแก่ผู้ช่วย
เหลือต่าง ๆ มีปูซาเป็นต้น จนเที่ยงเราก็ลงไปคอยกินกลางวันพร้อม
กันในห้องอาหารจีน ซึ่งก็พอใช้ได้ แต่ไม่ถึงอร่อยเป็นพิเศษ กินเสร็จ
แล้วกงสุลมารับไปเที่ยวสวนพรรณไม้ต่าง ๆ คือ Botanic Garden ยัง
รักษาที่อยู่ ไปปูผ้านั่งตามเนินสนามและกินน้ำชากันจนเย็นก็กลับไป
โฮเทลแล้วแต่งตัวไปงานรับรองของสมาคมมหาโพธิ์ นายวาลีชิงเง
มาถึงจากสารนาถแล้วลงมารับที่รถ แล้วพาขึ้นไปไหว้พระชั้นบน
พบพระผู้ใหญ่มากมายองค์ ท่านสวตชยันโตให้พรด้วย แล้วลงมานั่งอยู่

บนยก^{ขึ้น} มีท่านนายกของสมาคม พระเถระ และข้าพเจ้า มีการให้ดอกไม้ช่อและพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ห้องเล็กเชอร์^{ขึ้น}รูปร่างเป็นโบสถ์ฝรั่ง มีผู้มาในงานนี้ราว ๕๐ - ๖๐ คน นายวาลิชิงเง่กล่าวสรรเสริญเยินยอแล้ว ข้าพเจ้าก็ตอบว่า.—

พระคุณเจ้า และท่านสุภาพสตรีและบุรุษ

ขอท่านจงได้รับความชอบพระคุณของข้าพเจ้าเป็นอย่างมาก สำหรับการรับรองในวันนี้ ขอประทานให้ข้าพเจ้าได้เสนอรายงานการประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ในครั้งที่ ๗ นั้นว่า การประชุม^{ขึ้น}นั้นได้เป็นผลสำเร็จเรียบร้อยไปได้ดีอย่างวิเศษ และทำให้เราทุกคนพอใจเป็นอย่างยิ่ง ได้มีการตกลงในที่ประชุม ๒ ข้อ คือ ๑ ผู้แทน^{ขึ้น}ศูนย์เมืองกัวดาลัมเปอร์ เสนอให้ตั้งมูลนิธิของ พ.ส.ล. ขึ้น และได้รับตอบจากภาคอื่น ๆ ในทันที เป็นจำนวนเงินประมาณ ๑๔,๐๐๐. Rs. ตามความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า ก็จะนำเงินเหล่านี้หาดอกเบียมาใช้สอยในการงานของ พ.ส.ล.

ข้อ ๒ คือสำนักงานแห่งใหญ่เสนอให้ประกาศจะให้รางวัลแก่ผู้เขียน^{ขึ้น}เรื่องพระพุทธศาสนาในหัวข้อว่า “พระสงฆ์จะกระทำกิจเกี่ยวแก่สังคมได้เพียงไร” ซึ่งเราจะได้ตั้งกรรมการตัดสินจากศูนย์ต่างๆต่อไป

กรรมดีย่อมให้ผลดีแก่ผู้ประพฤติดี ฉะนั้นขอให้เราได้แบ่งส่วนกุศลที่เราได้ทำแล้วแก่ท่านทุกๆคนด้วย
ขอขอบพระคุณท่านอีกครั้งหนึ่ง.

เสร็จแล้วมีเด็กนักเรียนร้องเพลง

แล้วท่านนายกสมาคม

ก็กล่าวสรุปให้พรเป็นเสร็จงาน พวก น.ส.พ. มานั่งคอยดักจะพูดด้วย เดินตามพูดด้วยคนหนึ่ง ๒-๓ คำ อีกคนหนึ่งจะขอสนทนาด้วย แต่นายศักดิ์เสนอบอกว่าท่านหญิงเหนื่อยมาเต็มทีแล้ว อย่ากว่นเลย เอาไว้พรุ่งนี้เช้าจึงค่อยไปพบที่โฮเทล จึงเป็นอันได้กลับ นาย วาสีซึ่งเง่อออกมาส่งถึงรถและแสดงความยินดีที่งานเสร็จเรียบร้อยไปได้ และถ้ามีสิ่งไรบกพร่องก็ขออภัยด้วย ข้าพเจ้ารู้สึกสงสารมาก เพราะนายวาสีซึ่งเง่ออายุมากแล้ว และเจ็บเป็นโรคหัวใจอยู่ด้วย ฉะนั้นต้องมาทำการงานใหญ่ๆ เช่นนี้ ก็ต้องเหนื่อยเหนื่อยเป็นธรรมดา กลับถึงโฮเทลแล้วเลยแวะเข้าห้องอาหารจีน รับประทานอาหารเย็นแล้วก็กลับขึ้นห้อง นับว่าเป็นวันที่ได้พักมากหนอยวันนี้ เพราะตอนเช้าไม่ต้องทำอะไรเลย.

วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๐๗

ต้นราว ๗ น. เก็บของแต่งตัวลงไปรับประทานอาหารเช้าที่ห้องล่างพร้อมกัน มีคนที่อยู่ในโฮเทลมากพอเต็มห้อง แล้วลงไปชั้นล่างเพื่อพบกับพวก น.ส.พ. ตามนัด และพบกับพวกนักเรียนไทยที่มาหาราวสัก ๑๐ คน ข้าพเจ้ารู้สึกสงสารมาก ยังเข้าใจพ่อแม่ของเด็กเหล่านั้นไม่ได้ว่า ทำไมจึงไม่สอบสวนความสุขทุกข์และการเป็นไป

ต่าง ๆ ของลูกให้ถั่ววน ทำไมจึงเชื่ออย่างเดียวแต่ว่าต้องไปต่างประเทศลูกจึงจะเป็นคนดีได้? ทำไมจึงสั่งสอนเองไม่ได้ แล้วให้ไปทำงานเมื่อมีอาชีพแล้ว จะมีดีกว่าและสิ้นเปลืองน้อยกว่าที่เป็นอยู่อย่างเดี๋ยวนี้ออกหรือ? ข้าพเจ้าได้เคยไต่ถามผู้เป็นบิดามารดาว่า ทำไมจึงส่งลูกไปไกล ๆ ทั่ว โดยมากได้ตอบว่าเพราะเกรงว่าลูกจะมีปมด้อย เพราะเพื่อน ๆ เขาไปกันได้ ข้อแก้ตัวอันนี้ควรนับว่าอ่อนเต็มที อ่อนทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นเรื่องเลียดลูกไม่เป็น และตามใจในทางที่ไม่ถูก ถ้าจะพูดกันให้รู้เรื่อง ก็ต้องเสียเวลานาน ถ้าจะเขียนก็จะต้องเป็นเล่มหนึ่งต่างหาก แต่ผลที่ข้าพเจ้าได้รับคือ เขาตอบว่า—ท่านไม่เคยมีลูกก็เข้าใจไม่ได้ เป็นอันหมดเรื่องที่จะปรึกษาหารือกันให้เกิดผลดี น.ส.พ. มาไต่ถามเล็กน้อยในเรื่องผลของการประชุมไม่ได้โต้เถียงกันมากมายเช่นพวก น.ส.พ. ตะวันตก และมีพวกชาวลังกาพวกหนึ่งที่อยู่ในกลัตกตาพาลูกตัวเล็กมาขอพรจากข้าพเจ้า และให้พรให้ข้าพเจ้ามีอายุยืนนาน ทำงานถวายพระพุทธเจ้าได้จนหมดอายุ ทำให้รู้สึกชุ่มชื่นมาก เพราะคิดว่าเขาไม่มีส่วนได้เสียด้วยเลย เขายังมีน้ำใจยินดีด้วย สมกับที่เป็นชาวพุทธแท้ สนทนาปราศรัยถ่ายรูปกันอยู่จนถึง ๑๑ น. คุณกงสุลกักพาขึ้นรถไปสนามบินคราวนี้รถชักธงราชวงศ์ไทยนั้นแน่ะ ดูโตใหญ่จนตัวเองก็ตกใจ แต่เมื่อนึกว่า อ้อ—ประธานของโลก! ก็เลยยอมไม่ขัดขวาง และคงจะสะดวกในการเข้าสนามบินด้วย รถเล่นเข้าไปถึงห้องพักพิเศษ เลยจำสถานี่เก่าไม่ได้ เดินไปดูทางห้องพักผู้โดยสาร พบคนไทยกองโต

ที่ไปเที่ยวจาริกแสวงบุญ กับคุณสุวรรณของบริษัท C.P.A. กำลัง
นั่งคอตกไปตามกัน เพราะรถไฟเข้าไป ๒ ชั่วโมงจึงมาไม่ทันเรือบิน
ของตนและต้องอยู่คอยเรือบินไปอีกเมลหนึ่ง ท่านมหาพรหมก็
อุตส่าห์นำพระโพธิ์มาให้อีกต้นหนึ่ง นายวาลิชิงเง็กก็อุตส่าห์ตามมาส่ง
อีกถึงสนามบินและให้พรอย่างผู้หลักผู้ใหญ่ ถึงเวลา ท่านกงสุลก
พาขึ้นรถไฟไปยังเรือบินไทย มีคนโดยสารเต็มลำ เรือบินไทยบัดนี้
เรียกได้ว่าวิเศษจริง ดีทุกอย่างจนนึกว่าจะได้กำไรหรือ? เพราะ
ทั้งแจกของคอตกไม้ช่อตดกและพัดตำมั่วจวทุกคน อาหารก็ดี ยัง
ไม่เคยกินกาหรี่ปัฟที่ไหนอร่อยเท่านี้เลย ให้กินจนไม่มีคำว่าหิวใน
เรือบินไทย ห้องน้ำก็ดี ที่นั่งก็สบาย หน้าต่างกระจกก็ใหญ่เห็น
ข้างนอกได้ชัดเจน ผู้บริการก็ดีทั้งผู้หญิงผู้ชาย น่าชมเชยมากนับว่า
ไม่มีที่ติเลย เราช่างรู้สึกพากพุมใจเสียจริงๆ มาหยุดที่เมืองแครงกุน
๑ ชั่วโมง เขาไม่ให้ออกไปจากสถานี ซึ่งสวยงามขึ้นกว่าแต่ก่อน
มาก แต่ยังมีผู้หนึ่งโสร่งยื่นทำตาเขียวอยู่ที่ทางเข้า ๑ คน เราเดิน
ตามกันทั้งไปและมาไม่มีรถยนต์รับส่ง พวกโดยสารก็เข้าไปเดินเล่น
ซื้อของในสถานี เข้าห้องน้ำและซื้อน้ำรับประทานแล้วก็กลับขึ้น
เครื่องบิน มีคนมานั่งดูคนอยู่ในสถานีก็ไม่มากนัก โดยมากเป็น
ผู้โดยสารต่างประเทศ เรือบินออกมาครู่เดียวก็ถึงดอนเมืองเวลา
๑๘ น. เศษ มีผู้ไปรับมากมาย เพราะผู้ไปก็มากคนด้วยกัน กลับ
ถึงบ้านเกือบ ๒๐ น. เพราะต้องรอตรวจของให้ครบ รวมเป็น
เวลาที่ใช้ประชุมครั้งนี้ ๑๕ วันพอดี.

ข้าพเจ้าขอสรุปรวมความว่า การประชุมครั้งนี้สำเร็จไปได้ด้วย
ดีอย่างน่าปลาบปลื้ม หวังว่า แม้ข้าพเจ้าจะเคยไปเข้าประชุมมาแล้วหลาย
ครั้ง แต่ก็ไม่เคยรู้สึกต้องรับผิดชอบ ทั้งรู้อยู่เต็มใจว่า มีศัตรูที่คอยจะ
แย่งชิงตำแหน่งอยู่ด้วย การงานที่จะทำก็จะต้องทำในบ้านคนอื่น ซึ่งรู้ไม่
ได้ว่าจะหวังพึ่งใครได้เพียงใด คณะไทยของเราที่จะไปรับผิดชอบร่วม
กันก็มีอยู่เพียง ๒-๓ คน แต่ผลกลับกลายเป็นว่า การประชุมที่ทำให้
ข้าพเจ้าหนักใจ เพราะต้องเป็นประธานในที่ประชุมนั้น กลับเป็นการ
สะดวก ไม่มีอุปสรรคอย่างไร จนคุณปรก อมรพันธ์ ผู้ช่วยเลขาธิการ
ออกอุทานว่า “บุญจริง ๆ ที่ประธานเป็นผู้หญิง และเป็นเจ้าไทย
เสียด้วย ทำให้ทุกสิ่งผ่านไปได้อย่างราบรื่น” ส่วนที่ไปทำงานใน
บ้านเพื่อน ก็กลับกลายเป็นได้ผู้ช่วยเหลืออย่างดียิ่งทุกคน นับแต่ท่าน
ประธานาธิบดีจนแม่คนขับรถ ก็ อาชาน แม้สมาคมต่าง ๆ ที่ไม่ได้
เกี่ยวข้องกับเรื่องพุทธศาสนิกกรณาให้การรับรองเลี้ยงดู เช่น สมาคมไลออน
และสมาคมยุวชน เป็นต้น น.ส.พ. ขอประวัติของข้าพเจ้า จึงส่งไปว่า
ข้าพเจ้าไม่เคยมีชีวิตในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยมาเลย สิ่งแรกที่ได้อ่าน
จากพ่อของข้าพเจ้าที่งานนี้ เพราะแม่ตายทั้งข้าพเจ้าไว้กับพ่อตั้งแต่ข้าพเจ้า
มีอายุเพียง ๓ ขวบ และพ่อก็เลี้ยงดูข้าพเจ้ามาแต่นั้น ทำให้เลขาธิการ
สมาคม Junior Chamber พูดกับหญิงเหลือว่า “Her Father brought
her up perfectly well.” ซึ่งข้าพเจ้าขออุทิศกุศลที่ได้ทำมาแล้วนถวาย
เสด็จพ่อด้วยความรักความกตัญญูอย่างไม่มีสิ่งใดเปรียบ ส่วนคณะของ
เราที่ไปด้วยกันเพียง ๒-๓ คน ก็ได้ทำงานกันอย่างมิได้คิดถึงความสะดวก

หอสมุดแห่งชาติ

จันทร์บุรี

ของตัวเองเลย ถ้าข้าพเจ้าไม่เฝ้าเหล่านี้อยู่ ก็จะไม่สามารทำได้แต่ลำพังตัว
เป็นอันขาด ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงขอแสดงความขอบคุณอย่างยิ่งยวดไว้ในที่นี้
แก่เขาทุก ๆ คนด้วย

ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่เรารู้สึกพากพุมใจ คือพวกผู้หญิงที่มาประชุม
ได้ถามหญิงเหลือว่า “ประธานและเลขาธิการนั้น เขาได้คนละ
เท่าไร?” หญิงเหลือตอบว่า “ท่านเข้าใจคำว่ากิตติมศักดิ์ไหม?
ถ้าเข้าใจก็คือ นั่นแหละที่เขาได้รับ” แม้ผู้หญิงเหล่านั้นนั้นหันไปมองดู
หน้ากันอย่างตกใจแล้วก็นิ่ง.

ในที่สุดนี้ ทำให้คิดว่าที่การประชุมพ.ส.ล. ครั้งที่ ๗
สำเร็จไปได้อย่างนี้นั้น ถ้าไม่เชื่อในพระพุทธบารมี ก็
ไม่มีอะไรจะเชื่ออีกแล้ว บอกุศลทั้งปวงจงมีแก่ผู้มี
ศีลธรรมทุกท่าน เทอญ.

หอสมุดแห่งชาติรับมิ่งคลาภิเษก

ฉบับที่ ๒

□ แก้กำนิต

หน้า	บรรทัด	โปรดแก้	
๑๒	๑๗	๑. ซาติหน้า	เป็น ๑. กรรมมีจริง
๑๗	๑๔	Agra	,, Aggra
	๑๓	ของเรา	,, ของเขา
๑๘	๗	Miss pushpa	,, Miss Pushpa
๒๓	๑๒	หนังสือ	,, หนังสือ
๒๗	๔	Chaistmas	,, Christmas
๓๓	๓	โดยดัวคว	,, ไรดัวคว
๕๔	๒๑	ขอเรียกว่า	,, เขาเรียกว่า
๕๕	๖	ที่จะได้อยู่	,, ที่ได้อยู่
๕๖	๒๑	ในโฮเทล	,, ในเต็นท์ของโฮเทล
๕๗	๑๗	พระไทยที่สวดมนต์	,, พระไทยสวดมนต์
๖๒	๓	ผ้าฟองอ่างไร	,, ผ้าฟองอย่างไร
	๑๐	ประจำองค์	,, ประจำพระองค์
๖๔	๔	พาราสิ	,, พาราณสี
๖๖	๗	มนุษย์สัมพันธ์	,, มนุษย์สัมพันธ์

พิมพ์ที่ : บริษัท ชุมชุมช่าง จำกัด (แผนกการพิมพ์)
231 หลังอาคาร 10 ถนนราชดำเนินกลาง พระนคร
โทร. 23905 นายชม สุขปริมัตต์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา
10 มิถุนายน 2508

อภิชนันท์นบัตร

แต่

ราชกุมารี พูนพิสมัย ดิศกุล

ประธานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก

ฝ่าพระบาท

การที่ฝ่าพระบาทได้เสด็จมายังสถาบันของพวกเกล้ากระหม่อม ณ นครอันศักดิ์สิทธิ์นี้ ว่อมเป็นการประทานเกียรติ และนำความปลื้มปิติมาสู่พวกเกล้ากระหม่อมเป็นล้นพ้น ยากที่จะสรรหาถ้อยคำใด ๆ มาแสดงความปรีดาปราโมทย์ได้อย่างถูกต้อง เกล้ากระหม่อมทั้งหลายรู้สึกเป็นหนี้พระคุณต่อฝ่าพระบาทที่ได้ประทานโอกาสให้พวกเกล้ากระหม่อมได้แสดงความรู้สึกของพวกเกล้า ๆ ที่มีต่อฝ่าพระบาทในโอกาสนี้

ในบรรดาท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับพุทธศาสนาและวัฒนธรรมซึ่งกำลัง
บำเพ็ญกรณียกิจเป็นเยี่ยงอย่างอันดีงามแก่อนุชนทั้งหลาย เท่าที่ท่านเหล่านั้นได้
ให้เกียรติแก่พวกเกล้ากระหม่อมด้วยการเสด็จและมาเยี่ยมสถาบันของพวกเกล้า ฯ
นั้น ในด้านความเป็นสัญลักษณ์แห่งอุดมการณ์อันสูงส่งทั้งปวงแล้ว พวก
เกล้ากระหม่อมกล้ากล่าวได้ว่า เห็นจะไม่มีผู้ใดยิ่งใหญ่ไปกว่าฝ่าพระบาทเป็นแน่
แท้ การที่พวกเกล้า ฯ ได้มีโอกาสรับเสด็จฝ่าพระบาท ณ สถาบันของพวกเกล้า
กระหม่อมเองในวันนั้นนั้น หาใช่เป็นเพียงส่วนหนึ่งในกรณียกิจธรรมดาซึ่งพวกเกล้า ฯ
ปฏิบัติกันอยู่เป็นนิจไม่ หากเป็นเหตุการณ์พิเศษที่ย่อมจะสดชื่นอยู่ในความทรงจำ
ของเยาวชนชาวภารตไปตราบนานเท่านาน

ในฐานะที่ทรงเป็นประธานองค์การ พุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ฝ่า
พระบาทได้ทรงแสดงเจตจำนงอย่างแน่วแน่ในอันที่จะเผยแผ่พระธรรมคำสอนของ
พระพุทธองค์ให้กว้างไกลออกไปอยู่เสมอ ในการนี้ฝ่าพระบาทได้ประทานโอกาส
ให้ประชาชนได้เข้าเฝ้าเพื่อทูลถามปัญหาข้อข้องใจต่าง ๆ ด้วยความสะดวกสบาย
เป็นอย่างดียิ่ง

พวกเกล้ากระหม่อมขอประทานโอกาสนี้แสดงความชื่นชมยินดีต่อ
ฝ่าพระบาทเป็นอย่างสูง พวกเกล้า ฯ รู้สึกซาบซึ้งในพระเมตตาคุณของฝ่าพระบาท
เป็นอย่างยิ่ง และขอขอบพระทัยฝ่าพระบาทจากห้วงลึกแห่งหัวใจของพวกเกล้า
กระหม่อมทุกคน ขอฝ่าพระบาทจงทรงมีพระชนมายุยืนนาน และทรงเป็นผู้นำ
ของมนุษยชาติด้วยการรับใช้ประชาชนอยู่ตลอดไป.

กรรมจักรแล้วแต่จะโปรด

ราชาราม ศาสตร

รามภักทร อุปาธยาย

ประธาน

รองประธาน

พร้อมทั้ง

มวลสมาชิกของสถาบันวัฒนธรรมแห่งนครพาราณสี

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

(เรื่องอุไร กุศลาสัย แปลจากภาษาฮินดี)

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก

จันทบุรี

ทวดทอนออนพระราม

๓ ธันวาคม ๒๕๐๗

๑๐ ธันวาคม ๒๕๐๗

ถึงบ้าน : มิสเตอร์ อุ หยุ่น เลขาธิการองค์การ
สหประชาชาติในกรุงเทพฯ กำลัง
แสดงความยินดีด้วย ที่ดอนเมือง.